

SAÜ KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CİLT / VOLUME : 3 | SAYI / ISSUE : 2 | ARALIK / DECEMBER 2024

Sakarya University
Journal of Women's Studies

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Kadın Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

CİLT/VOLUME: 3 SAYI/ISSUE: 2
E-ISSN 2980-0404

ARALIK/DECEMBER 2024
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saukad>

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

SAKARYA UNIVERSITY
JOURNAL OF WOMEN'S STUDIES

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

The Owner on Behalf of Sakarya University

Sakarya Üniversitesi Adına İmtiyaz Sahibi

Prof. Dr. Hamza Al
Sakarya University, Sakarya-Türkiye

Editor in Chief / Baş Editör

Meryem Küçük
Urban Sociology and Community Studies
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
meryemk@sakarya.edu.tr

Assistant Editors/ Editör Yardımcıları

Banu Demirbaş
Sociology of Gender, Sociology of Migration
Samsun University
Samsun-Türkiye

Fatmanur Alsancak
Clinical Social Work Practice, Social Work
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Secretariat/ Sekreteryä

Kader Koca
Sociology of Change, Underdevelopment and Modernisation
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Editorial Board / Editör Kurulu

Handan Akyiğit
Sociology Department
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
hakyigit@sakarya.edu.tr

Barbara Dell'abate Çelebi
Türkiye Department of Western Languages and
Literatures
Istanbul University
Istanbul-Türkiye
barbara.celebi@istanbul.edu.tr

Yaşar Suveren
Sociology Department
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
ysuveren@sakarya.edu.tr

Zekiye Turan
Nursing Department
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
zekiyeturan@sakarya.edu.tr

Fatma Zehra Toçoğlu
Türkiye Department of Middle Eastern Studies
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
fztocoglu@sakarya.edu.tr

Hien Vu
Economist
Un Consultant
Vietnam
vumhien28@gmail.com

Farid Sufian Shuaib
Law
International Islamic University
Maleyza
farid@iium.edu.my

Galina M. Yemenlianova
Law
SOAS University
United Kingdom-London
gy2@soas.ac.uk

Preflight Editor/ Ön Kontrol Editörü

Gülistan Keikha Shahinpour
Ottoman Institutions and Civilisation
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Manuscript Editor/ Yazı İşleri Editörü

Melek Çaylak
Sociology
Üsküdar University
Istanbul-Türkiye

Field Editors / Alan Editörleri

Sociology / Sosyoloji

Sevim Atila Demir
Social Exclusion, Poverty Studies, Sociology of Family Social and Cultural Anthropology, Ethnology Sociology
and Relationships
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Nurseem Keskin Aksay
Ibn Haldun University
Istanbul-Türkiye

Psychology / Psikoloji

Nergüz Bulut Serin
Guidance And Psychological Counselling
European University of Lefke
Turkish Republic of Northern Cyprus

Fatih Bal
Biological Psychology, Behavioural Neuroscience
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Öznur Göçmen
Social and Personality Psychology
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Esra Savaş
Cognition, Psychotherapy Practice and Research
Health Psychology
Yeditepe University
Istanbul-Türkiye

Political Science and Public Administration Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Elif Madakbas Güleler
Political Movements, Political Theory and Political Philosophy, History of Political Thought
Bursa Uludag University
Bursa -Türkiye

Journalism / Gazetecilik

Yusuf Adigüzel
Communication Studies, Sociology of Migration, Sociology of Communication
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Health Sciences/ Sağlık Bilimleri

Dilek Aygin
Surgical Oncology, Surgical Diseases Nursing
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Gönül Kurt
Health Sciences, Obstetrics and Gynaecology Nursing
University of Health Sciences
Istanbul-Türkiye

Educational Sciences / Eğitim Bilimleri

Betül Düşünceli
Guidance And Psychological Counselling
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Tuğba Seda Çolak Turan
Education, Guidance and Psychological Counselling
Duzce University
Düzce-Türkiye

Hüseyin Çalışkan
Values Education, Social Studies Education
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Engineering / Mühendislik

Mahnaz Gümrükçioğlu Yiğit
Climate Change-Effects And Adaptation, Carbon Sequestration Science
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

History/ Tarih

Dilara Uslu
Press Studies, Women's Studies, History of the Republic of Türkiye
Bilecik Şeyh Edebali University
Bilecik-Türkiye

Law / Hukuk

Irmak Koruculu
Criminal Law
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

International Relations / Uluslararası İlişkiler

Muharrem Doğan
Gender and Politics, Political Sociology, Turkish Foreign Policy
Recep Tayyip Erdogan University
Rize-Türkiye

Ethics Editor/ Etik Editörü

Sinem Yıldırım
Gender and Politics, Social Policy
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Statistics Editor/ İstatistik Editörü

Melek Eriş Büyükkaya
Statistics
Karadeniz Technical University
Trabzon-Türkiye

Turkish Language Editor/ Türkçe Dil Editörü

Zehra Hopyar
Turkish Political Life, Social Exclusion, Political Anthropology
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

English Language Editor/ İngilizce Dil Editörü

Salich Tzampaz
Sociology of Migration, Ethnicity and Multiculturalism, Sociology of Culture
Sakarya University
Sakarya-Türkiye

Technical Editor/ Teknik Editör

Engin Durukan Abdulkakimoğulları
Culture, Representation and Identity, Sociology of Migration, Sociology of Migration, Ethnicity and
Multiculturalism
Gendarmerie And Coast Guard Academy

Layout / Mizanpaj

Mehmet Emin Çolak
Scientific Journals Coördinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
mehmetcolak@sakarya.edu.tr

Yakup Beriş
Scientific Journals Coördinatorship
Sakarya University
Sakarya-Türkiye
yakupberis@sakarya.edu.tr

Indexing

SocINDEX
with Full Text

Contents

Research Articles

- 1 Relationship Between Cancer Response Style, Metacognition, and Anxiety of Breast Cancer
İlayda Cebeciler, Esra Savaş 89-110
- 2 Sosyal Medya Araçlarının Beden Güzelliği Tahakkümü: Estetik İşlemler
Social Media Tools' Domination of Body Beauty: Aesthetic Operations
Reyhan Yüksel 111-126

Review Articles

- 3 Kırsalda Yaşayan Kadınların Tarımsal ve Hayvansal Atıkları Biyogaz Üretimi Amaçlı Değerlendirmesinin İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Tarım Üzerinde Yaratacağı Etkilerin İncelenmesi
Investigation of the Effects of Women Living in Rural Use of Agricultural and Animal Wastes for Biogas Production on Climate Change and Sustainable Agriculture
Hülya Karabaş 127-137
- 4 Caught in the Middle: A Conceptual Framework for the Antecedents and Outcomes of Work-Family Guilt in Working Mothers from the Perspective of Gender Roles
Merve Gerçek 138-154
- 5 İklim Krizi Bir Kadın Hakları Krizi Mi?
Is the Climate Crisis a Women's Rights Crisis?
Betül Kübra Doğan, Aslıhan Aykara 155-170

Book Reviews

- 6 Zayıfların Silahları ve Ötesi: Kayıt Dışı Ekonomide Örgütlenen Kadın İşçiler
Organized Women Workers in the Informal Economy: Beyond the Weapons of the Weak
Sedef Odabaş 171-175

Relationship Between Cancer Response Style, Metacognition, and Anxiety of Breast Cancer

İlayda Cebeciler¹
Esra Savaş^{2*}

¹ Kent University, Department of Psychology, İstanbul, Türkiye, ilaydacbclr@gmail.com

² Yeditepe University, Department of Psychology, İstanbul, Türkiye, dresrasavas@gmail.com

*Corresponding Author

Received: 11.07.2024
Accepted: 27.11.2024
Available Online: 09.12.2024

Abstract: One of the main purposes is to examine the relationship between cancer response style, metacognition, and anxiety of newly diagnosed and remission breast cancer patients based on the metacognitive model. Second is to evaluate difference between newly diagnosed and remission breast patients in manner of cancer response style, metacognition, and anxiety levels. A total of 110 early-stage breast cancer patients (56 newly diagnosed, 54 in remission) from one of the government hospital in Türkiye, Muğla were enrolled from November 2022 to August 2023. The participants completed sociodemographic and medical information, the Metacognition Scale (SBS-30), Cancer Response Style Scale, and Generalized Anxiety Scale-Revised (GADS-R). The average scores of the participants on the Generalized Anxiety Scale were determined as $1591,12 \pm 282,62$, in those who were in newly diagnosed and was determined $1284,44 \pm 445,34$ in remission. Anxiety has a positive correlation with *metacognitive activity and emotion-oriented strategies* ($P < 0.05$); while fighting spirit and distrust of cognitive activities were negatively correlated ($P < 0.05$). Anxiety was a common phenomenon in newly diagnosed breast cancer patients and average during the remission stage. In addition, both cancer responses and metacognitive beliefs had a direct and indirect association with the occurrence and development of anxiety. Moreover, positive, and negative metacognitions had different mechanisms on anxiety in patients with breast cancer.

Keywords: Breast Cancer, Anxiety, Metaognitive Beliefs, Cancer Response Style

1. Introduction

Cancer is an increasingly important disease worldwide (WHO; Siegel et al., 2023, p. 17). Breast cancer, which is referred to as the female gender by nature, is one of the common types of cancer that can occur as a result of a wide variety of factors such as age, genetic influence, hormones, negative vital habits and environmental variables, has its own symptoms and stages, and can spread to the surrounding tissues in the later stages of the disease (Hsieh et al., 1990, p. 796). Breast cancer ranks first among all types of cancer seen in women in our country (T.R. Ministry of Health, 2020).

Women diagnosed with breast cancer experience some mandatory changes in their body image, work and social life (breast removal, pain, uncontrolled weight loss, hair loss, quitting, pain and limitation of movement, etc.) related to the course and treatment of the disease (Harcourt et al., 2003; Ghazal et al., 2000; Campbell-Enns & Woodgate, 2015). These external changes and processes, which can be observed relatively clearly, unsurprisingly create emotional difficulties and fluctuations in women (Babayigit, 2023, p. 260). Moreover, socially, the relationship of the breast with being a woman and mother, and the social roles assigned to women, can be shown as an additional reason for the strengthening of psychological distress (Tarhan, 2022). At almost every stage of breast cancer, changes in appetite and sleep, visible anxious thoughts and associated avoidance have been noticed in women (Williams & Dale, 2006, p. 372; Jassim et al., 2015, p. 2; Matthews et al., 2014, p. 250).

The first noticeable psychological reactions in women diagnosed with breast cancer are mostly anxiety, fear, and anger. Conditions such as restlessness, hopelessness, depression and preoccupation of the mind with the threat are considered quite meaningful, understandable and natural for this group of patients who face a concrete life threat and uncertainty due to evolutionary reasons (Okanlı, 2004, p. 3; Stark and House, 2000, p. 1263). On the other hand, the resulting emotions and anxious thoughts become chronic, break away from objectivity, and begin to create deterioration and restrictions in functionality in the person's life. It is observed that women diagnosed with breast cancer in clinical

Cite as (APA 7): Cebeciler, İ., & Savaş, E. (2024). Relationship between cancer response style, metacognition, and anxiety of breast cancer. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 89-110. <https://doi.org/10.61158/saukad.1514365>

settings experience mental health problems such as adjustment disorders, mood disorders, anxiety and long-term grief with breast cancer at different rates and severity in relation to the disease itself and the treatment process (İzci et al., 2016, p. 94). Psychological problems that are observed intensely; drew attention to the importance of psychological interventions that should be carried out simultaneously with medical treatment (Aksan, 2021, p. 34; Barsevick et al., 2002, p. 73; Tunç, 2021, p. 34).

Anxiety during breast cancer; is the most common psychological problem that is expressed at almost every stage after depressive symptoms and diagnosed in the clinical setting (Ateşçi et al., 2003, p. 145; Lueboonthavatchai, 2007; Yildirim et al. 2009, p. 175; Gallagher et al., 2002; Tsaras et al. 2018). Anxiety, as a disorder, refers to the state of experiencing an anxiety-related excess (American Psychiatric Association, 2015). In the case of pathological anxiety, intense physical, mental and behavioral compression and strain are observed in people (Türkçapar, 2004, p. 13). Even in cases where the person does not have a concrete problem, it can be observed that he has a constant worry that "something" will happen, which is often reflected in behavior. From this point of view, in addition to the physical problems and pain experienced with breast cancer, the symptoms of anxiety also create an extra difficulty in the life of the person (Akçay, 2019, p. 2; Kocaman et al., 2013, p. 155). In line with this need, over time, possible factors that cause exacerbation and settlement have begun to be emphasized in order to alleviate various mental health problems that occur in biological and intense chronic diseases such as cancer (Kanmaz, 2019, p. 20; Lueboonthavatchai, 2007; Turgut et al., 2009, p. 92; Zimmermann et al., 2007, p. 225). In this study, breast cancer and anxiety that arises and/or intensifies during the process is especially emphasized. Throughout the study, dominant responses to cancer (actions) and how the disease is perceived/interpreted (thoughts) were two possible variables that were thought to influence ongoing anxiety.

The first factor seen as a determinant of chronic anxiety that occurs during illness is cancer response styles (Knowles et al., 2011; Güleç & Büyükkınacı, 2011, p. 349; Geyikçi et al., 2018, p.246). Cancer often indicates a long "process" (Savaş, 2023). Therefore, people diagnosed with cancer can have a wide range of emotional and situational reactions to the disease in different periods. In addition, these responses to cancer can vary depending on many factors, including the obstacles people face throughout the process and how they cope with the disease, social support, temperament differences, and environmental variables. This situation carries the way they meet cancer and the psychological process experienced to a very subjective and complex dimension. On the other hand, to regulate this confusion as much as possible, the response styles to cancer are basically divided into two as emotion-oriented (e.g., emphasizing anger) or combative, action-oriented (e.g., actively seeking functional solutions). These two styles can be used together from time to time, and one style is usually more dominant in the person (Aksan & Gizir, 2019, p. 643). Studies pointed out that people who cope with difficult processes with an emotion-oriented focus and are in a state of inaction are able to use dysfunctional coping strategies more often than people who are activated by the disease and meet the disease with a fighting spirit; mentioned that these people are in the high-risk group in terms of experiencing mental health problems (Aydoğan et al., 2012; Karabulutlu et al., 2010; Knowles et al., 2011; Saniah & Zainal, 2010; Wang et al., 2012).

In addition to responses to cancer, another major theme in the research is metacognition, which highlights mental activities in the frequency and severity of anxiety observed in people throughout the process. This word, which is a combination of the words meta (above, after) and cognition (cognition), represents a mechanism above cognition; It is defined as cognition about cognition. For example, "*Will my disease recur?*" is a cognition; "*My illness will relapse because I keep thinking about whether my illness will recur*" is an example of a thought about a thought. Metacognitions also encompass metacognitive beliefs, which are divided into positive and negative beliefs. Positive metacognitive belief; Beliefs that thinking about a cognition that comes to mind will benefit the person themselves or the situation (e.g., "*I need to keep thinking about anxious thoughts because it will protect me from possible cancer recurrence.*"); When pointing out, the negative ones represent beliefs that follow a thought that comes

to mind or that not being able to eliminate it will harm the person (e.g., "*I will get sick because I think about the disease too much.*"). Due to the effort to make sense of what is happening, a wide variety of metacognitive beliefs can appear in people with fatal diseases such as cancer. Patients mostly tend to attribute the disease to an event, a person, or themselves. This situation also applies to what goes through the mind of the person and the emotions he feels from time to time. People may believe that they are sick because of their feelings or thoughts. Due to their metacognitive beliefs, patients may think for a long time about a cognition that comes to their mind (rumination) or engage in various mental and behavioral avoidances and actions (avoidance, coercion) to eliminate this thought (Fisher et al., 2019, p.2; Cook et al., 2015, p. 208). In this way, metacognitions can be "fed" and reinforced by metacognitive beliefs. In this cycle, metacognitive beliefs prolong mental preoccupation and can lead to a variety of dysfunctional, repetitive, and compulsive behavior patterns. Although metacognitive beliefs can only exist on the mental plane, when behaviors and beliefs are reinforced, coping styles can be negatively affected and the process can enter a vicious circle (Ng et al., 2019).

In studies on breast cancer, it has been found that there is a noticeable increase in women's metacognitive activities from the first moment of diagnosis; It has been determined that new mental and operational habits based on beliefs have begun to form (Cook et al., 2015, p.207; Jektaji & Khalkali, 2015; Elzami et al., 2015, p. 94). Metacognitive beliefs and metacognitive activity intensity are effective in psychological strains that occur during current studies based on various chronic diseases (cardiovascular diseases, Parkinson's, cancer, etc.); significant relationships have been demonstrated between the two in a way that confirms the model and at considerable rates (Yazar & Tolan, 2020, page 172; Anderson et al., 2019, p.1; Thewes et al., 2013). The effect of metacognitive processes on anxiety and various mental health problems experienced in breast cancer has just begun to be investigated, and studies in this area are still in the minority (Cook et al., 2014, p. 52; Yazar & Tolan, 2020, p. 172; Anderson et al., 2019, p. 1).

Therefore, this study had two main objectives: (1) to evaluate the relationship between cancer response style, metacognition, and anxiety of newly diagnosed and remission breast cancer patients based on the metacognitive model. (2) To evaluate the difference in cancer response style, metacognition, and anxiety levels between newly diagnosed and remission patients.

2. Materials and Methods

2.1. Participants and procedure

The type of research is in the quantitative and relational (correlational) survey model. Baseline data from cancer patients ($n=110$), *56 newly diagnosed and 54 in remission breast cancer patients*, was drawn from correlational research exploring cancer response style, metacognition, and anxiety.

Participants were recruited from a National Hospital in the South of Türkiye. Including criteria were women, diagnosed breast cancer, between the ages of 23 and 65, and being able to read and write Turkish. Exclusion criteria were having significant cognitive impairment or psychosis (as assessed by the clinician), current psychological treatment. Participants who met the specified criteria were randomly selected and participation was voluntary. Participants provided written and informed consent. This study was approved by the Ethics Committee of Istanbul Kent University (Reference Number: 10504099). Informed consent was obtained from all individual participants included in the study. The research was conducted in accordance with the Declaration of Helsinki.

2.2. Measures

Sociodemographic and medical information form, Response to cancer (MAC), metacognition questionnaire, and general anxiety scale were recruited from participants.

2.2.1. Sociodemographic and medical information form

Sociodemographic information (e.g. How old are you? Where do you live? What is your education level? What is your profession? Are you working currently?) and medical information (e.g. What stage are you in breast cancer? Are you satisfied with the medical treatment you are receiving? Do you feel that you are adequately informed about your illness? Do you have a psychological disorder that has been diagnosed or continues during this process? Do you have any other chronic diseases?) were included in the form.

2.2.2. Metacognitions questionnaire 30 (MCQ-30)

MCQ-30 was developed by Wells and Cartwright (2004) and psychometric studies in Turkish was completed by Tosun and Irak (2008). It is a 4-point Likert type scale with 30 items in 5 subscales: positive metacognitive beliefs about worry, negative metacognitive beliefs concerning uncontrollability and danger, cognitive confidence, beliefs concerning the need for control, and cognitive self-consciousness. The MCQ-30 has one positive belief subscale, while the remaining subscales evaluate more negative metacognitive belief domains. Higher scores indicate higher levels of problematic metacognitive beliefs. Cronbach's alpha reliability coefficient was found to be 0.86.

2.2.3. Generalized anxiety scale- revised (GADS-R)

GADS-R) was developed by Wells in 2009, and psychometric studies in Turkish was completed by Gündüz, et al (2021). The scale included the severity and frequency of anxiety, frequency of coping strategies for prevention, anxiety avoidance and evaluates the frequency of positive and negative metacognitive beliefs. In the assessment, it is accepted that anxiety levels increase as the total score obtained. The first 16 items are with 0-8 Likert type; The last 12 items are evaluated with a scoring system between 0-100. To calculate the total score, the scoring of the first 16 items was converted to scoring between 0-100 (the scores of the first 16 items were increased to 12.5 times). At the end, 28 items were collected to find the total score.

2.2.4. Cancer response style scale (MAC)

MAC was used to recognize the patient's reactions to cancer. MAC was developed by Watson et al. in 1989, and Natan (2000) conducted Turkish validity and reliability. It is a 4 point Likert type scale (1-4), a total of 40 items with five subscales that measure five types of response: fighting spirit (16 items- 4, 5, 6, 11, 13, 16, 18, 20, 26, 27, 28, 31, 32, 34, 39 and 40); helpless/hopelessness (6 items- 2, 9, 17, 23, 25 and 36); anxious preoccupation (9 items- 1, 3, 10, 14,19, 21, 22, 29 and 37); fatalism (8 items- 7, 8, 12, 15, 24, 30, 33 and 35); and positive avoidance (1 item- 38). Scores for the sub- scales are calculated by summing the answers for the assigned items. Higher scores indicate that the subscale reaction is experienced more. Cronbach's alpha reliability coefficients of the subscales were found to be between .72 and .58.

2.3. Statistical analysis

The data analysis software included SPSS 27.0. First, descriptive analyses were conducted to characterize the sociodemographic and medical information, and the average scores for cancer response style, metacognition, and anxiety. Secondly, the correlation among metacognition, response styles, and anxiety was tested through the utilization of Spearman correlation. The analysis of the data was performed at 95% confidence interval ($p=0.05$).

3. Results

3.1. Descriptive statistics

This study included 110 breast cancer patients who were newly diagnosed and remission in cancer, from one national hospital. All participants were female, and their mean age was 44.73 ± 9.23 . The majority was currently working (54,6%) with college or above education (40%). Approximately 50.9%

of the patients within newly diagnosed in stage of breast cancer I and II and 49.1% of participants treatment was in remission. Descriptive for sociodemographic and clinical information are presented in Table 1.

Table 1*Participant Sociodemographic and Medical Information Form*

	X ± SS	Min - Max
Age	44.73 ± 9.23	23 - 64
	N	%
Education Level		
Primary school	11	10,0
High Education	30	27,3
College	44	40,0
MSc	21	19,1
PhD	4	3,6
Employment Status		
Occupied	60	54,5
Nonoccupied	44	40,0
Retired	6	5,5
Disease Stage		
Newly Diagnosed	56	50,9
In Remission	54	49,1

3.2. Correlational analysis

Table 2 displays the information on cancer response style of participants. There were significant differences between groups on helplessness, anxious preoccupation, avoidance, fatalism; whereas there was no significant difference on fighting spirit. Newly diagnosed cancer patients have higher cancer response styles of helplessness (11,5 %), anxious preoccupation, (28,0 %), avoidance (3,1%), fatalism (23,0%), in comparison to in remission patients. On the other hand, there is no significant difference in using fighting spirit between newly diagnosed and in remission patients.

Table 2*Cancer Response Style Scale Scores of Participants*

	Disease Stage	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Desperation/Hopelessness	Newly Diagnosed	56	12.20 ± 5.04	11.5 (6 - 23)	Z=-3.864 p=0.000*
	In Remission	54	8.72 ± 3.42	7.0 (6 - 21)	
Anxious Waiting	Newly Diagnosed	56	28.34 ± 4.33	28.0 (16 - 35)	Z=-6.012 p=0.000*
	In Remission	54	22.02 ± 4.91	22.0 (12 - 33)	
Denial/Avoidance	Newly Diagnosed	56	2.79 ± 1.14	3.0 (1 - 4)	Z=-4.922 p=0.000*
	In Remission	54	1.69 ± 0.89	1.0 (1 - 4)	
Fatalism	Newly Diagnosed	56	22.20 ± 3.42	23.0 (11 - 28)	Z=-6.725 p=0.000*
	In Remission	54	4.36 ± 16.31	16.5 (10 - 32)	
Fighting Spirit	Newly Diagnosed	56	49.52 ± 9.86	52.0 (27 - 64)	t=-0.372 p=0.711
	In Remission	54	50.15 ± 7.74	51.0 (19 - 62)	
Cancer Response Styles Scale Total	Newly Diagnosed	56	115.04 ± 11.13	117.5 (79 - 137)	Z=-6.116 p=0.000*
	In Remission	54	98.89 ± 14.10	98.0 (54 - 146)	

t: Independent Sample t-Test, Z: Mann Whitney U Test, *p<0.05

Table 3 shows that the evaluation of generalized anxiety scale scores of the participants according to the disease stages. According to the results obtained; a statistically significant difference was found between the generalized anxiety scale scores of the participants according to the disease stages ($t=4.328$; $p<0.05$). It was determined that the anxiety level of those in the newly diagnosed of the disease were higher than those in the remission of the disease.

Table 3

Generalized Anxiety Scale Scores According to Disease Stages of the Participants

	Disease Stage	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Generalized Anxiety Scale	Newly Diagnosed	56	1591.12 ± 282.62	1588.8 (1020 - 2253)	$t=4.328$ $p=0.000^*$
	In Remission	54	1284.44 ± 445.34	1357.5 (358 - 2075)	

*Independent Sample t-Test, * $p<0.05$*

Table 4 indicates the participant's metacognition scale scores according to their disease stages. According to the results obtained; a statistically significant difference was found between the scores of the need to control thoughts sub-dimension ($Z=-5.612$; $p<0.05$) and the cognitive awareness sub-dimension ($Z=-4.610$; $p<0.05$). It was determined that the scores of the need to control thoughts and cognitive awareness in the newly diagnosed of the disease were higher than those in the remission of the disease. Moreover, the total metacognitive activity of those in the newly diagnosed of the disease were higher than those in the in-remission group.

Table 4

Metacognition Scale Scores According to the Disease Stages of the Participants

	Disease Stage	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Positive Beliefs	Newly Diagnosed	56	11.43 ± 5.55	10.0 (6 - 24)	$Z=0.497$ $p=0.619$
	In Remission	54	10.26 ± 3.59	9.5 (6 - 18)	
The Need to Control Thoughts	Newly Diagnosed	56	18.87 ± 4.49	20.0 (9 - 24)	$Z=-5.612$ $p=0.000^*$
	In Remission	54	13.44 ± 4.09	14.0 (6 - 22)	
Cognitive Confidence	Newly Diagnosed	56	11.57 ± 4.94	11.0 (6 - 24)	$Z=0.142$ $p=0.887$
	In Remission	54	11.54 ± 4.53	11.0 (6 - 23)	
Uncontrollability and Danger	Newly Diagnosed	56	13.59 ± 4.33	12.0 (6 - 24)	$Z=0.234$ $p=0.815$
	In Remission	54	13.07 ± 3.93	13.0 (6 - 22)	
Cognitive Awareness	Newly Diagnosed	56	19.30 ± 3.94	19.0 (10 - 24)	$Z=-4.610$ $p=0.000^*$
	In Remission	54	15.70 ± 3.41	16.0 (6 - 23)	
Metacognition Scale Total	Newly Diagnosed	56	74.77 ± 14.28	73.0 (39 - 104)	$t=3.991$ $p=0.000^*$
	In Remission	54	64.02 ± 13.95	64.5 (30 - 91)	

*t: Independent Sample t-Test, Z: Mann Whitney U Test, * $p<0.05$*

Table 5 is about metacognition scale scores were evaluated according to the age of the participants. According to the results obtained; A statistically significant difference was found between the scores of the Need to Control Thoughts sub-dimension ($t=-2.058$; $p<0.05$) and cognitive confidence sub-dimension ($Z= -2.140$; $p<0.05$) according to the age of the participants. It was determined that older

participants (45 and more) need to control their thoughts more than younger participants; Their confidence in the cognitive activities is low.

Table 5

Metacognition Scale Scores According to the Age of the Participants

	Age	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Positive Beliefs	Under 45	52	10.13 ± 4,19	9.0 (6 - 24)	Z=-1.318
	45 and above	58	11.50 ± 5.08	10.0 (6 - 24)	p=0.187
The Need to Control Thoughts	Under 45	52	15.17 ± 4.92	15.0 (6 - 24)	t=-2.058
	45 and above	58	17.14 ± 5.07	17.5 (6 - 24)	p=0.042*
Cognitive Confidence	Under 45	52	10.60 ± 4.56	9.5 (6 - 23)	Z=-2.140
	45 and above	58	12.41 ± 4.74	12.0 (6 - 24)	p=0.032*
Uncontrollability and Danger	Under 45	52	13.08 ± 3.99	12.0 (6 - 22)	Z=-0.550
	45 and above	58	13.57 ± 4.27	13.0 (6 - 24)	p=0.582
Cognitive Awareness	Under 45	52	17.33 ± 3.81	17.0 (10 - 24)	t=-0.507
	45 and above	58	17.72 ± 4.36	18.0 (6 - 24)	p=0.614
Metacognition Scale Total	Under 45	52	66.31 ± 13.33	63.5 (40 - 104)	t=-2.133
	45 and above	58	72.34 ± 16.03	72.0 (30 - 103)	p=0.035*

*t: Independent Sample t-Test, Z: Mann Whitney U Test, *p<0.05*

Table 6 is about the scores of the cancer response styles according to the age of the participants. As the results obtained there is a statistically significant difference was found between the scores of the fatalism sub-dimension according to the age of the participants (Z=-2.163; p<0.05). It was determined that younger group were less fatalistic about cancer than in the age group of 45 and over.

Table 6

Cancer Response Style Scale Scores According to the Age of the Participants

	Age	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Desperation/Hopelessness	Under 45	52	9.79 ± 3.90	9.0 (6 - 20)	Z=-1.213
	45 and above	58	11.12 ± 5.17	9.5 (6 - 23)	p=0.225
Anxious Waiting	Under 45	52	24.50 ± 5.10	24.5 (13 - 35)	Z=-1.557
	45 and above	58	25.90 ± 5.96	27.5 (12 - 35)	p=0.120
Denial/Avoidance	Under 45	52	2.10 ± 1.18	2.0 (1 - 4)	Z=-1.411
	45 and above	58	2.38 ± 1.14	2.0 (1 - 4)	p=0.158
Fatalism	Under 45	52	18.23 ± 4.85	17.5 (10 - 28)	Z=-2.163
	45 and above	58	20.28 ± 4.76	21.0 (10 - 32)	p=0.031*
Fighting Spirit	Under 45	52	51.04 ± 7.99	51.0 (32 - 64)	Z=-1.091
	45 and above	58	48.74 ± 9.49	49.5 (19 - 64)	p=0.275
Cancer Response Styles Scale Total	Under 45	52	105.65 ± 13,33	105.0 (77 - 137)	Z=-1.291
	45 and above	58	108.41 ± 16.35	113.5 (54 - 146)	p=0.197

*Mann Whitney U Test, *p<0.05*

Table 7 indicates the metacognition scale scores according to the education levels of the participants (Table 7). According to the results obtained; a statistically significant difference was found between the scores of the Cognitive Trust sub-dimension according to the education levels of the participants (KW=11.603; $p<0.05$). Besides according to the Posthoc test results; It was determined that the Cognitive Confidence sub-dimension scores of primary school graduates were higher than those of doctoral graduates. It means that they do not trust their cognitive activity as much as highly educated participants.

Table 7

Metacognition Scale Scores According to the Education Level of the Participants

	Education Level	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Positive Beliefs	Primary School (1)	11	9.27 ± 2.94	10.0 (6 - 13)	KW=5.164 p=0.271
	High School (2)	30	10.60 ± 4.64	9.0 (6 - 24)	
	Undergraduate (3)	44	10.64 ± 5.06	9.0 (6 - 24)	
	Graduate (4)	21	11.62 ± 4.12	10.0 (6 - 18)	
	Doctor (5)	4	15.50 ± 6.76	15.0 (8 - 24)	
The Need to Control Thoughts	Primary School (1)	11	18.45 ± 4.68	18.0 (11 - 24)	KW=6.142 p=0.189
	High School (2)	30	16.37 ± 6.23	17.0 (6 - 24)	
	Undergraduate (3)	44	15.11 ± 4.35	15.0 (7 - 24)	
	Graduate (4)	21	16.48 ± 4.87	16.0 (6 - 24)	
	Doctor (5)	4	19.50 ± 2.38	19.5 (17 - 22)	
Cognitive Confidence	Primary School (1)	11	14.18 ± 4.73	13.0 (7 - 24)	KW=11.603 p=0.021* 1>5 ^a
	High School (2)	30	12.57 ± 4.52	12.5 (6 - 21)	
	Undergraduate (3)	44	11.09 ± 4.92	10.0 (6 - 23)	
	Graduate (4)	21	10.62 ± 4.13	10.0 (6 - 18)	
	Doctor (5)	4	6.75 ± 1.50	6.0 (6 - 9)	
Uncontrollability and Danger	Primary School (1)	11	14.09 ± 4.21	12.0 (9 - 21)	KW=5.239 p=0.264
	High School (2)	30	14.40 ± 4.64	14.0 (6 - 21)	
	Undergraduate (3)	44	13.16 ± 4.03	12.0 (7 - 24)	
	Graduate (4)	21	12.19 ± 3.59	12.0 (6 - 18)	
	Doctor (5)	4	11.25 ± 2.06	11.5 (9 - 13)	
Cognitive Awareness	Primary School (1)	11	19.36 ± 3.75	19.0 (14 - 24)	KW=5.724 p=0.221
	High School (2)	30	4.77 ± 16.80	16.0 (6 - 24)	
	Undergraduate (3)	44	17.32 ± 3.56	17.0 (10 - 24)	
	Graduate (4)	21	5.52 ± 4.30	17.0 (11 - 24)	
	Doctor (5)	4	20.50 ± 2.65	20.0 (18 - 24)	
Metacognition Scale Total	Primary School (1)	11	75.36 ± 13.06	73.0 (58 - 93)	KW=4.412 p=0.353
	High School (2)	30	70.73 ± 18.09	72.5 (30 - 104)	
	Undergraduate (3)	44	67.32 ± 13.86	63.0 (40 - 103)	
	Graduate (4)	21	68.43 ± 14.08	68.0 (38 - 91)	
	Doctor (5)	4	73.50 ± 13.89	73.0 (59 - 89)	

*Kruskal Wallis H Test, *p<0.05, a: Bonferroni Posthoc Test*

Table 8 shows the scores of the Cancer Response Style Scale according to the education levels of the participants. The results show that there is a statistically significant difference was found between the scores of the Denial/Avoidance (KW=10.206; $p<0.05$) Fatalism (KW=13.113; $p<0.05$) and Fighting Spirit (KW=10.865; $p<0.05$) sub-dimensions according to the education levels of the participants. It was determined that the Fatalism sub-dimension scores of primary school graduates were higher than those of undergraduate and graduate graduates and Fighting Spirit sub-dimension scores of high school graduates were lower than those of undergraduate and doctoral graduates.

Table 8*Cancer Response Style Scale Scores According to the Education Level of the Participants*

	Education Level	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Desperation/Hopelessness	Primary School (1)	11	13.27 ± 4.58	14.0 (6 - 20)	KW=8.736 p=0.068
	High School (2)	30	11.63 ± 5.32	10.0 (6 - 22)	
	Undergraduate (3)	44	9.43 ± 4.39	8.0 (6 - 23)	
	Graduate (4)	21	9.71 ± 3.81	8.0 (6 - 19)	
	Doctor (5)	4	10.00 ± 1.83	10.0 (8 - 12)	
Anxious Waiting	Primary School (1)	11	27.36 ± 5.16	28.0 (19 - 33)	KW=5.994 p=0.199
	High School (2)	30	25.63 ± 5.95	26.5 (12 - 35)	
	Undergraduate (3)	44	23.86 ± 5.49	23.0 (13 - 33)	
	Graduate (4)	21	25.81 ± 5.23	26.0 (14 - 33)	
	Doctor (5)	4	28.50 ± 5.20	29.0 (22 - 34)	
Denial/Avoidance	Primary School (1)	11	2.82 ± 1.33	3.0 (1 - 4)	KW=10.206 p=0.037*
	High School (2)	30	2.3 ± 1.30	3.0 (1 - 4)	
	Undergraduate (3)	44	1.84 ± 1.01	2.0 (1 - 4)	
	Graduate (4)	21	2.24 ± 1.00	2.0 (1 - 4)	
	Doctor (5)	4	2.25 ± 0.50	2.0 (2 - 3)	
Fatalism	Primary School (1)	11	23.27 ± 1.56	24.0 (20 - 26)	KW=13.113 p=0.011* 1>3, 1>4 ^a
	High School (2)	30	7.20 ± 5.25	20.5 (10 - 26)	
	Undergraduate (3)	44	18.52 ± 5.12	17.0 (10 - 32)	
	Graduate (4)	21	18.38 ± 3.99	19.0 (10 - 25)	
	Doctor (5)	4	22.75 ± 4.79	23.0 (17 - 28)	
Fighting Spirit	Primary School (1)	11	47.91 ± 10.62	48.0 (31 - 63)	KW=10.865 p=0.028* 2<3, 2<5 ^a
	High School (2)	30	45.40 ± 10.08	48.5 (19 - 60)	
	Undergraduate (3)	44	51.93 ± 7.85	53.5 (33 - 64)	
	Graduate (4)	21	51.67 ± 6.13	51.0 (40 - 64)	
	Doctor (5)	4	55.50 ± 3.70	56.0 (51 - 59)	
Cancer Response Styles Scale Total	Primary School (1)	11	114.64 ± 12.48	118.0 (94 - 132)	KW=8.069 p=0.089
	High School (2)	30	104.50 ± 17.33	110.0 (54 - 125)	
	Undergraduate (3)	44	105.59 ± 14.33	103.5 (79 - 146)	
	Graduate (4)	21	107.81 ± 13.78	110.0 (84 - 137)	
	Doctor (5)	4	119.00 ± 6.16	121.0 (110 - 124)	

*Kruskal Wallis H Test, *p<0.05, a: Bonferroni Posthoc Test*

Table 9 is about metacognition scale scores according to the working status of the participants. According to the results obtained.; a statistically significant difference was found between the scores of

the Uncontrollability and Danger sub-dimension according to the working status of the participants (KW=12.046; $p<0.05$). According to the posthoc test results; It was determined that the uncontrollability and danger sub-dimension scores of the employees were lower than those who did not work. It means that participants who currently working think they have more control over their thoughts and are less likely to believe that they will lead to any danger in cancer processes.

Table 9

Metacognition Scale Scores According to the Working Status of the Participants

	Working Status	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Positive Beliefs	Working (1)	60	11.08 ± 5.08	10.0 (6 - 24)	KW=3.922 p=0.141
	Not working (2)	44	10.09 ± 4.02	9.0 (6 - 21)	
	Retired (3)	6	14.17 ± 4.62	15.0 (6 - 18)	
The Need to Control Thoughts	Working (1)	60	15.45 ± 4.99	15.0 (6 - 24)	KW=2.811 p=0.245
	Not working (2)	44	17.11 ± 5.23	17.0 (6 - 24)	
	Retired (3)	6	17.17 ± 4.07	16.5 (13 - 24)	
Cognitive Confidence	Working (1)	60	10.55 ± 4.13	10.0 (6 - 19)	KW=5.976 p=0.050
	Not working (2)	44	12.55 ± 5.16	12.0 (6 - 24)	
	Retired (3)	6	14.33 ± 5.13	15.5 (7 - 21)	
Uncontrollability and Danger	Working (1)	60	12.08 ± 3.86	11.5 (6 - 24)	KW=12.046 p=0.002 *
	Not working (2)	44	14.84 ± 4.09	14.0 (9 - 22)	
	Retired (3)	6	14.83 ± 3.19	15.0 (11 - 18)	
Cognitive Awareness	Working (1)	60	16.95 ± 4.43	16.5 (6 - 24)	KW=3.208 p=0.201
	Not working (2)	44	18.18 ± 3.61	18.0 (8 - 24)	
	Retired (3)	6	18.67 ± 3.50	19.0 (14 - 24)	
Metacognition Scale Total	Working (1)	60	66.12 ± 14.38	65.0 (30 - 95)	KW=6.728 p=0.035* 1<3 ^a
	Not working (2)	44	72.77 ± 15.29	72.5 (45 - 104)	
	Retired (3)	6	79.17 ± 12.14	81.5 (61 - 91)	

*Kruskal Wallis H Test, *p<0.05, a: Bonferroni Posthoc Test*

Table 10 indicates the metacognition scale scores according to the participant's sufficient knowledge level about the disease. According to the results obtained; A statistically significant difference was found between the scores of the uncontrollability and danger sub-dimension according to the participants' adequate knowledge about the disease (Z=-2.132; $p<0.05$). It was determined that the scores of the uncontrollability and danger sub-dimension of those who were adequately informed about the disease were lower than those who were not sufficiently informed about the disease. It means that when people are adequately and accurately informed about the disease, they believe that they can control the thoughts that come, and they find the cognitive activities less dangerous.

Table 10

Metacognition Scale Scores According to the Participant's Sufficient Knowledge About the Disease

	Adequate Information About the Disease	N	X ± SS	M (Min - Max)	Statistics
Positive Beliefs	Yes	103	10.86 ± 4.79	10.0 (6 - 24)	Z=-0.271 p=0.786
	No	7	10.71 ± 3.64	9.0 (6 - 16)	
The Need to Control Thoughts	Yes	103	16.24 ± 5.10	16.0 (6 - 24)	Z=-0.375 p=0.708
	No	7	15.71 ± 5.06	15.0 (8 - 24)	
Cognitive Confidence	Yes	103	11.45 ± 4.64	11.0 (6 - 24)	Z=-0.771 p=0.441
	No	7	13.14 ± 5.98	12.0 (6 - 23)	
Uncontrollability and Danger	Yes	103	13.09 ± 4.00	12.0 (6 - 24)	Z=-2.132 p=0.033*
	No	7	5.00 ± 4.55	18.0 (11 - 22)	
Cognitive Awareness	Yes	103	5.50 ± 4.13	17.0 (6 - 24)	Z=-0.252 p=0.801
	No	7	18.00 ± 3.65	18.0 (13 - 24)	
Metacognition Scale Total	Yes	103	69.15 ± 15.35	68.0 (30 - 104)	Z=-1.078 p=0.281
	No	7	74.57 ± 9.03	75.0 (62 - 85)	

*Mann Whitney U Test, *p<0.05*

Table 11 shows the relationship between the scores of the metacognition scale and the cancer response style scale scores of the participants. According to the results obtained; A high level of positive correlation was found between the scores of the anxious waiting sub-dimension of the cancer response style scale and the need to control thoughts sub-dimension scores of the metacognition scale ($r=0.635$; $p<0.05$). Besides a positive weak level correlation was found between the scores of the Helplessness/Hopelessness sub-dimension of the cancer response styles scale and the positive beliefs sub-dimension ($r=0.220$), the need to control thoughts sub-dimension ($r=0.276$), the cognitive trust sub-dimension ($r=0.293$), the uncontrollability and danger sub-dimension ($r=0.238$) and the total ($r=0.322$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$).

A moderate positive correlation was found between the scores of the anxious waiting sub-dimension of the cancer response styles scale and the cognitive awareness sub-dimension of the metacognition scale ($r=0.575$) and the total ($r=0.540$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$). A positive weak level correlation was found between the scores of the anxious waiting sub-dimension of the cancer response styles scale and the positive beliefs sub-dimension ($r=0.211$) and uncontrollability and danger sub-dimension ($r=0.247$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$).

A moderate positive correlation was found between the scores of the denial/avoidance sub-dimension of the cancer response styles scale and the thoughts control need sub-dimension of the metacognition scale ($r=0.527$) and the total ($r=0.407$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$). A positive weak level correlation was found between the scores of the denial/avoidance sub-dimension of the cancer response styles scale and the uncontrollability and danger sub-dimension ($r=0.239$) and cognitive awareness sub-dimension ($r=0.240$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$).

A moderate positive correlation was found between the scores of the fatalism sub-dimension of the cancer response style scale and the need to control thoughts sub-dimension of the metacognition scale ($r=0.552$) and the total ($r=0.462$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$). A positive weak level correlation was found between the scores of the fatalism sub-dimension of the cancer response styles

scale and the cognitive trust sub-dimension ($r=0.200$), uncontrollability and danger sub-dimension ($r=0.233$) and cognitive awareness sub-dimension ($r=0.349$) scores of the metacognition Scale ($p<0.05$).

A moderate positive correlation was found between the scores of the fighting spirit sub-dimension of the cancer response style scale and the cognitive awareness sub-dimension scores of the metacognition scale ($r=0.431$; $p<0.05$). A negative weak level correlation was found between the scores of the fighting spirit sub-dimension of the cancer response styles scale and the cognitive trust sub-dimension scores of the metacognition scale ($r=-0.320$; $p<0.05$).

A high level of positive correlation was found between the total scores of the cancer response style scale and the need for control of thoughts sub-dimension ($r=0.656$) and cognitive awareness sub-dimension ($r=0.656$) scores of the metacognition scale ($p<0.05$). A moderate positive correlation was found between the total scores of the cancer response style scale and the total scores of the metacognition scale ($r=0.563$; $p<0.05$). A positive weak level correlation was found between the total scores of the cancer response styles scale and the uncontrollability and danger sub-dimension scores of the metacognition Scale ($r=0.271$; $p<0.05$).

Table 11

The Relationship Between the Scores of the Metacognition Scale and the Cancer Response Style Scale Scores of the Participants

	Cancer Response Styles Scale						Cancer Response Styles Scale Sum					
	Desperation/Despair		Anxious Wait		Deny/Avoid			Fatalism		Combative Soul		
Metacognition Scale	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p		
Positive Beliefs	0.220	0.021*	0.211	0.027*	0.106	0.272	0.118	0.221	-0.039	0.683	0.179	0.061
Thoughts The Need for Control	0.276	0.004*	0.635	0.000*	0.527	0.000*	0.552	0.000*	0.117	0.225	0.656	0.000*
Cognitive Confidence	0.293	0.002*	0.026	0.784	0.180	0.059	0.200	0.036*	-0.320	0.001*	0.030	0.758
Uncontrollability and Danger	0.238	0.012*	0.247	0.009*	0.239	0.012*	0.233	0.014*	-0.063	0.516	0.271	0.004*
Cognitive Awareness	0.045	0.638	0.575	0.000*	0.240	0.012*	0.349	0.000*	0.431	0.000*	0.656	0.000*
Metacognition Scale Sum	0.322	0.001*	0.540	0.000*	0.407	0.000*	0.462	0.000*	0.045	0.640	0.563	0.000*

*Spearman's Correlation, * $p<0.05$*

Table 12 shows the relationship between the scores of the generalized anxiety scale and the scores of the metacognition scale and the cancer response style scale. According to the results obtained; A moderate positive correlation was found between the scores of the generalized anxiety scale and the need to control thoughts sub-dimension ($r=0.471$) and cognitive awareness sub-dimension ($r=0.450$) scores ($p<0.05$). A positive weak level correlation was found between the scores of the generalized anxiety scale and the positive beliefs sub-dimension ($r=0.218$) and the total ($r=0.375$) scores of the metacognition Scale ($p<0.05$).

A moderate positive correlation was found between the scores of the generalized anxiety scale and the anxious waiting sub-dimension ($r=0.478$) and the total ($r=0.480$) scores of the cancer response style scale ($p<0.05$). A positive weak level correlation was found between the generalized anxiety scale scores of the participants and the helplessness/hopelessness sub-dimension ($r=0.218$), denial/avoidance ($r=0.332$) and fatalism sub-dimension ($r=0.393$) scores ($p<0.05$).

Table 12

The Relationship Between the Participant's Generalized Anxiety Scores and the Scores of the Metacognition Scale and the Cancer Response Style Scale

	Generalized Anxiety Scale	
	r	p
Metacognition Scale		
Positive Beliefs	0.218	0.022*
The Need to Control Thoughts	0.471	0.000*
Cognitive Confidence	0.003	0.978
Uncontrollability and Danger	0.163	0.088
Cognitive Awareness	0.450	0.000*
Metacognition Scale Total	0.375	0.000*
Cancer Response Styles Scale		
Desperation/Hopelessness	0.218	0.022*
Anxious Waiting	0.478	0.000*
Denial/Avoidance	0.332	0.000*
Fatalism	0.393	0.000*
Fighting Spirit	0.128	0.182
Cancer Response Styles Scale Total	0.480	0.000*

*Spearman's Correlation, * $p<0.05$*

4. Discussion

In line with the results obtained, significant relationships were found between cancer response styles and metacognitive beliefs, and it was determined that two independent variables could directly and indirectly affect the level of anxiety in women with breast cancer. Past research and results conducted in line with these themes have emphasized similar relationships (Dönmez, 2016; Karakaş 2020, Ağaç & Özçetin, 2021). This meaningful general result revealed in the research once again revealed the necessity of deepening the relationship between reactions and psychological difficulties based on metacognitive beliefs in chronic diseases.

Throughout the study, the stage of the disease is the most important variable, which creates a clear distinction. The period of breast cancer affected the intensity of metacognitive activity, the way they responded to cancer, and the level of anxiety in participants. In the study, participants in the early stage of the disease scored higher on all scales than those in remission. Accordingly; In women diagnosed with early-stage breast cancer and actively treated, metacognitive beliefs are markedly more intense, they are more likely to cope with cancer in dysfunctional ways, and the anxiety experienced is more severe than in those in remission. These results once again revealed the existence of mental and emotional negative changes experienced with the diagnosis of breast cancer and supported other studies in this field (Mutlu et al., 2018; Cheli et al., 2019; Thewes et al., 2013). In women who survived breast cancer, fear and anxiety of recurrence due to incomplete medical controls, metacognitive beliefs about the

disease, and avoidant or obsessive behaviors were observed. Fear of recurrence is the most frequently described psychological strain in people in remission, regardless of the type of cancer (Geyikçeli, 2023; van de Wal et al., 2016; Simard et al., 2013). Psychoeducation and psychological help given from the onset of cancer is very important in the light of this result. Open communication and easy access to accurate information can reduce anxiety and depression by avoiding possible question marks that may arise in later stages and remission (Mills & Sullivan, 1999; Erdem, 2019; Sinding et al., 2010; Spring, 2007).

In terms of socioeconomic aspects, all the data obtained mostly coincided with the literature. As stated in previous studies, various socioeconomic factors (individual variables such as age, education level, whether working or not, and having sufficient knowledge about the disease, etc.) made a difference in patients' metacognitive activities and response styles to cancer, and therefore in their anxiety levels (Tünel et al., 2012, p. 189; Epping-Jordan et al., 1999; Baider et al., 2003). It is clearly among the findings that the stage of life in which women are located affects the way they respond to cancer (Mor et al., 1994; Tünel et al., 2012). In line with the results obtained, higher cognitive activity intensity was higher in older women than in younger women; It has been observed that the way they respond to the disease is more fatalistic. Similarly, people with low levels of education expressed less confidence in their cognition and mental functions than people with relatively high levels of education. These people have been found to be more inclined to face the disease through dysfunctional means such as denial/avoidance and fatalism. It was observed that in women who thought that they did not have enough information about their disease and did not work, their inactivity increased, and there was an increase in beliefs about the dangerousness and uncontrollability of incoming thoughts. In this respect, the importance of clear, accurate and scientific information for the patient during the treatment has once again been revealed. On the other hand, no direct relationship was found between these results and the anxiety levels of the individuals. However, it is possible to say that anxiety levels may be higher indirectly in women who are "older, have a low level of education, do not actively participate in working life and think that they do not have enough information about their disease" because their reaction styles to the disease are largely emotion-oriented and their metacognitive activities are high. Furthermore, people with these traits may be more vulnerable to experiencing depressive symptoms (Ghanem et al., 2020; Alacalıoğlu, 2007; Reuter et al., 2006; Alcalar et al., 2012). It is frequently emphasized in the literature that situations such as thinking that they have sufficient knowledge about the disease during the illness, having a high level of education and working as much as the physical conditions allow are negatively related to mental health problems. As can be seen, the results of the research on these variables also support the research findings (Çam et al., 2009, p. 73; Campbell-Enns & Woodgate, 2015; Chang et al., 2014). Considering the past literature and the data of the study, detailed observations and evaluations are needed to interpret some meaningful but implicit relationships revealed in the research.

Some findings regarding the age variable obtained from the study contradict the literature. Past research has identified young age as an important risk factor for psychosocial problems in breast cancer (Epping-Jordan et al., 1999; Baider et al., 2003; Mosher & Danoff-Burg, 2005; Sertöz et al., 2004). According to this information, young women express psychological symptoms more frequently than older women in daily life and clinical settings (Campbell-Enns and Woodgate, 2015). The stage of the disease is considered as a possible cause of contrast. The fact that women who receive active treatment for breast cancer (metacognitive activities, anxiety levels are higher than in the remission group; their coping is emotion-oriented) are older than those in remission may be a reason for this contrast. Although a more detailed examination and more research are needed to understand the reasons for the different results found, this result suggests that women with breast cancer, regardless of their stage of life, are at risk of experiencing mental health problems.

As mentioned, in the study, it was observed that sociodemographic variables and the current stage of the disease mostly affected cancer response styles and metacognitive activity. However, cancer response styles and metacognitive beliefs also affect each other bidirectionally. In cases where anxious anticipation of the disease increased, thoughts about uncontrollability and dangerousness, positive metacognitive beliefs, and the need to control metacognitions also increased. Positive metacognitive beliefs, the need to control thoughts, metacognitive beliefs that thoughts are uncontrollable and dangerous are more common in women who meet the disease helpless/hopeless; It has been noticed that trust in cognitions is weaker in this group. A helpless/hopeless attitude increased total metacognitive activity (wandering into thoughts). Similarly, as the use of the denial/avoidance style increased, cognitive awareness increased; Uncontrollability and dangerousness have stimulated metacognition. When the fatalistic approach prevailed, confidence in cognitions weakened; Cognitive awareness of uncontrollability and dangerousness and metacognitive activity increased. In general, it has been observed that pathological metacognitive activity increases as the strength and frequency of use of all other response styles increases, except for the warrior spirit. All these findings showed that high and moderate correlations, metacognitive activity and cancer response styles were significantly related to each other and proceeded in parallel with each other and achieved the purpose of the research. Since women with action-oriented approaches who actively cope with the disease are more likely to experience less psychological distress during the illness, it is among the sine qua non for psychologists working in the field to focus on mental functions, beliefs and their effects on current reactions, as well as identifying and reframing unhelpful coping strategies in psychological interventions applied to this patient group (Elzami et al., 2015, p. 94).

To summarize, there are studies in the literature showing that the use of response styles such as anxious waiting, fatalism, denial avoidance (other styles other than the combative spirit) and the likelihood of experiencing psychological difficulties and various mental health problems inevitably increase in cases where pathological metacognitive activity increases (Ağca, 2021; Güleç & Büyükkınacı, 2011, p. 349; Knowles et al., 2011; Geyikçi et al., 2018, p. 246). The results obtained in line with the research have largely supported this view. Perceptions, interpretations, and beliefs about cancer have influenced coping styles, mental and physical responses to cancer, and mood and anxiety at the end of the day. In the study, three main themes (cancer response styles, metacognitive activity, and anxiety level) were intertwined in sometimes explicit and sometimes implicit, indirect ways; they are related to each other in meaningful ways and at different levels. Regardless of the stage of the disease, how women perceive the disease has sometimes directly and indirectly determined their cognitive functioning, the way they meet and deal with cancer. Cyclical and dysfunctional cognitive and action-oriented activities such as fear of relapse, constant control of body image and physical changes, rumination, which arise and exacerbate in line with people's positive and negative metacognitive beliefs, can cause mental health problems such as anxiety, depression, and obsessive-compulsive disorder to emerge and/or become entrenched (Beck et al., 2023; Soo & Sherman, 2015). In this context, women; In addition to physical pain and symptoms that develop due to the disease and treatment, which can be exacerbated from time to time, even if the disease process ends, it may face social, economic and psychological problems. They may not be able to end the disease on the mental and emotional plane. The importance of psychological and relational support in the breast cancer process emerges once again at this stage. The adoption of a personalized and multidisciplinary treatment approach in psychological evaluations is very meaningful in this patient group. It is thought that people who have been diagnosed at an early stage of breast cancer and have recovered from breast cancer reveal metacognitive beliefs about the disease, and not ignoring these beliefs during interventions can prevent mental health problems that arise during the process before they become chronic and can be effective in eliminating them significantly.

5. Conclusion

To sum up, regardless of the period of the disease, the level of anxiety, metacognitive beliefs and response styles to cancer in women varied in relation to age, education level, working situation and the level of information about the disease. Cancer response styles, metacognitive beliefs and anxiety levels in women in two different periods of the disease vary in relation to socio-demographic data. Besides in newly diagnosed women with early-stage (I, II) breast cancer, the intensity of metacognitive activity, the strength of the use of cancer response styles, the presence of positive/negative metacognitive beliefs about general anxiety levels and anxious thoughts, and the use of dysfunctional coping styles (rumination, avoidance) were higher than those who went through the remission of the disease. Moreover, there is a significant relationship between cancer response styles and metacognitive beliefs. In both periods of the disease; high, moderate, weak, negative and positive relationships were found between cancer response styles and metacognitive beliefs. Besides there is a significant difference between anxiety levels, cancer response styles, and metacognitive beliefs. In both periods of the disease, moderate and weak, negative and positive relationships were found between cancer response styles, metacognitive beliefs and anxiety levels.

In line with the results, patients should be aware of what is going through their minds individually, how they respond to cancer, and whether these are beneficial for them in the process, in order to reduce or prevent the anxiety that arises during the process. Institutions and individuals (psychologists, psychiatrists, oncologists, nurses) should closely monitor the metacognitive beliefs and cancer response styles observed in this group of patients for early awareness and correct intervention. At the same time, the entire treatment team should be competent in providing clear, clear and accurate information to patients. Factors such as the age, socioeconomic level, culture and stage of the disease should be considered by the relatives and the treatment team. Patients should be closely monitored biologically, psychologically and socially, especially during the newly diagnosed period of cancer and during active treatment. Concerns and fears about metastasis or recurrence during the post-cancer remission period should be examined separately. To understand the needs of the patients correctly, people should be handled biopsychosocially throughout the process.

References

- Agca, M. A. (2021). *Kanser hastalarında otomatik düşünce ve fonksiyonel olmayan tutumların kaygı düzeyini yordayıcı gücü* [Master's Thesis, Necmettin Erbakan University]
- Ağaç, M., & Özçetin, Y. S. Ü. (2021). Kanser sürecinde üstbilişler, psikolojik sağlamlık ve nüks korkusu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(4), 693-706.
- Akçay, G. (2019). *The relationship between personality structure, anxiety level and ability to withstand discomfort in cancer patients* [Master's Thesis, T.C. Üsküdar University], Istanbul.
- Aksan, A. T. (2021). Effectiveness of cognitive behavioral therapies in women with breast cancer: A systematic review study. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(1), 34-51.
- Al-Ghazal, S. K., Fallowfield, L., & Blamey, R. W. (2000). Comparison of psychological aspects and patient satisfaction following breast conserving surgery, simple mastectomy and breast reconstruction. *European journal of cancer (Oxford, England: 1990)*, 36(15), 1938-1943. [https://doi.org/10.1016/s0959-8049\(00\)00197-0](https://doi.org/10.1016/s0959-8049(00)00197-0)
- Alacacioğlu, A. (2007). *Evaluation of depression, hopelessness and anxiety levels of cancer patients and their relatives* [Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi (Turkey)].
- Alcalar, N., Ozkan, S., Kucucuk, S., Aslay, I., & Ozkan, M. (2012). Association of coping style, cognitive errors and cancer-related variables with depression in women treated for breast cancer. *Japanese journal of clinical oncology*, 42(10), 940-947.
- American Psychiatric Association. (2015) Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-V) (Trans.: Köroğlu, E.) *Physicians Publication Union*, Ankara.
- Anderson, R., Capobianco, L., Fisher, P., Reeves, D., Heal, C., Faija, C. L., Gaffney, H., & Wells, A. (2019). Testing relationships between metacognitive beliefs, anxiety and depression in cardiac and cancer patients: Are they transdiagnostic? *Journal of psychosomatic research*, 124, 109738. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2019.109738>
- Ateşçi, F. Ç., Oğuzhanoglu, N. K., Baltalarlı, B., Karadağ, F., Özdel, O., & Karagöz, N. (2003). Kanser hastalarında psikiyatrik bozukluklar ve ilişkili etmenler. *Turkish Journal of Psychiatry*, 14(2): 145-152.
- Aydoğan, U., Çetin Doğaner, Y., Borazan, E., Kömürcü, Ş., Koçak, N., Öztürk, B., Abstract, A., & Sağlam, K. (2012). Relationship between depression and anxiety levels and coping attitudes in cancer patients. *Turkish Journal of Family Practice*, 16(2).
- Babayiğit, A. (2023). Meme kanseri: Baş etme stratejileri ve kanser sonrası büyüme: Bir vaka sunumu. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(2), 257-278.
- Bahar, A. (2007). Kanser hastalarında psikososyal yaklaşım. *Anatolian Journal of Nursing and Health Sciences*, 10(1), 105-111.
- Baider, L., Andritsch, E., Uziely, B., Goldzweig, G., Ever-Hadani, P., Hofman, G., Krenn, G., & Samonigg, H. (2003). Effects of age on coping and psychological distress in women diagnosed with breast cancer: Review of literature and analysis of two different geographical settings. *Critical reviews in oncology/hematology*, 46(1), 5-16. [https://doi.org/10.1016/s1040-8428\(02\)00134-8](https://doi.org/10.1016/s1040-8428(02)00134-8)
- Barsevick, A. M., Sweeney, C., Haney, E., & Chung, E. (2002). A systematic qualitative analysis of psychoeducational interventions for depression in patients with cancer. *Oncology nursing forum*, 29(1), 73-87. <https://doi.org/10.1188/02.ONF.73-87>

- Beck, S., Whitaker, K., & Cropley, M. (2023). Is rumination associated with psychological distress after a cancer diagnosis? A systematic review. *Journal of psychosocial oncology*, 41(5), 584-609.
- Campbell-Enns, H. & Woodgate, R. (2015). The psychosocial experiences of women with breast cancer across the lifespan: A systematic review protocol. *JBI database of systematic reviews and implementation reports*, 13(1), 112–121. <https://doi.org/10.11124/jbisrir-2015-1795>
- Chang, O., Choi, E. K., Kim, I. R., Nam, S. J., Lee, J. E., Lee, S. K., Im, Y. H., Park, Y. H., & Cho, J. (2014). Association between socioeconomic status and altered appearance distress, body image, and quality of life among breast cancer patients. *Asian Pacific journal of cancer prevention: APJCP*, 15(20), 8607–8612. <https://doi.org/10.7314/apjcp.2014.15.20.8607>
- Cheli, S., Caligiani, L., Martella, F., De Bartolo, P., Mancini, F., & Fioretto, L. (2019). Mindfulness and metacognition in facing with fear of recurrence: A proof-of-concept study with breast-cancer women. *Psycho-oncology*, 28(3), 600–606. <https://doi.org/10.1002/pon.4984>
- Cook, S. A., Salmon, P., Dunn, G., Holcombe, C., Cornford, P., & Fisher, P. (2015). A prospective study of the association of metacognitive beliefs and processes with persistent emotional distress after diagnosis of cancer. *Cognitive therapy and research*, 39(1), 51–60. <https://doi.org/10.1007/s10608-014-9640-x>
- Cook, S. A., Salmon, P., Dunn, G., Holcombe, C., Cornford, P., & Fisher, P. (2015). The association of metacognitive beliefs with emotional distress after diagnosis of cancer. *Health psychology: Official journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 34(3), 207–215. <https://doi.org/10.1037/hea0000096>
- Çam, O., Saka, S., & Gümüş, A. B. (2009). Meme kanserli hastaların psikososyal uyumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Journal of breast health, Vol: 5, No. 2*, 73-81.
- Dönmez, G. (2016). Kanser hastalarında hastalık algısı ile üstbiliş, erken dönem uyumsuz şemalar ve olumsuz otomatik düşünceler arasındaki ilişkiler (Master's thesis, Ankara University (Turkey)).
- Elzami, M., Bahmani, B., Kermani Ranjbar, T., Azkhosh, M., Anbiaee, R., & Karimnejad Azar, F. (2015). Metacognitive therapy and depression of women with breast cancer. *Practice in Clinical Psychology*, 3(1), 69-77.
- Epping-Jordan, J. E., Compas, B. E., Osowiecki, D. M., Oppedisano, G., Gerhardt, C., Primo, K., & Krag, D. N. (1999). Psychological adjustment in breast cancer: Processes of emotional distress. *Health psychology: Official journal of the Division of Health Psychology, American Psychological Association*, 18(4), 315–326. <https://doi.org/10.1037//0278-6133.18.4.315>
- Erdem, G. (2019). *Koroner anjiyografi yapılacak hastaları bilgilendirmenin anksiyete ve benlik saygısı üzerine etkisi* [Master's thesis. Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü]
- Fisher, P. L., Byrne, A., Fairburn, L., Ullmer, H., Abbey, G., & Salmon, P. (2019). Brief metacognitive therapy for emotional distress in adult cancer survivors. *Frontiers in psychology*, 10, 162. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00162>
- Gallagher, J., Parle, M., & Cairns, D. (2002). Appraisal and psychological distress six months after diagnosis of breast cancer. *British journal of health psychology*, 7(3), 365-376.
- Geyikçeli, E. (2023). *Kanserden sağ kalan bireylerde kanser nüks korkusu ve ruhsal belirtilerin incelenmesi* [Master's thesis. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]
- Geyikçi, R., Çakmak, S., Demirkol, M. E., & Uğuz, Ş. (2018). Meme kanseri tanısı olan hastalarda anksiyete ve depresyon düzeylerinin hastalıkla başa çıkma tutumları ve sosyo demografik özellikleri ile ilişkisi. *The Thinker, The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31, 246-57.

- Ghanem, I., Castelo, B., Jimenez-Fonseca, P., Carmona-Bayonas, A., Higuera, O., Beato, C., ... & Calderon, C. (2020). Coping strategies and depressive symptoms in cancer patients. *Clinical and Translational Oncology*, 22(3), 330-336.
- Gunduz, A. (2021) Generalized Anxiety Disorder Scale-Validity and Reliability of the Revised Turkish Version, *Psychiatry Research*, October 2021.
- Güleç, G., & Büyükkınacı, A. (2011). Kanser ve psikiyatrik bozukluklar. *Current approaches in psychiatry*, 3(2), 343-367.
- Harcourt, D. M., Rumsey, N. J., Ambler, N. R., Cawthorn, S. J., Reid, C. D., Maddox, P. R., Kenealy, J. M., Rainsbury, R. M., & Umpleby, H. C. (2003). The psychological effect of mastectomy with or without breast reconstruction: A prospective, multicenter study. *Plastic and reconstructive surgery*, 111(3), 1060-1068. <https://doi.org/10.1097/01.PRS.0000046249.33122.76>
- Hsieh, C. C., Trichopoulos, D., Katsouyanni, K., & Yuasa, S. (1990). Age at menarche, age at menopause, height and obesity as risk factors for breast cancer: Associations and interactions in an international case-control study. *International journal of cancer*, 46(5), 796-800. <https://doi.org/10.1002/ijc.2910460508>
- Izci, F., İlğün, A. S., Fındıklı, E. & Özmen, V. (2016). Meme kanseri hastalarında psikiyatrik semptomlar ve psikososyal sorunlar. *Journal of Breast Health/Journal of Breast Health*, 12 (3).
- Jassim, G. A., Whitford, D. L., Hickey, A., & Carter, B. (2015). Psychological interventions for women with non-metastatic breast cancer. *The Cochrane database of systematic reviews*, (5), CD008729. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD008729.pub2>
- Jektaji, M. G., & Khalkalı, V. (2015). Compare of metacognitive beliefs in women with breast cancer and healthy women. *Fen Bilimleri Dergisi (CFD)*, 36(4).
- Kanmaz, Z. (2019). *Meme kanseri hastalarında mastektomi ve mastektomi sonrası rekonstrüktif cerrahinin depresyon, benlik saygısı ve öz yeterlik inancı üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Master's Thesis Hasan Kalyoncu University, Istanbul).
- Karabulutlu, E. Y., Bilici, M., Çayır, K., Tekin, S. B., & Kantarcı, R. (2010). Türk kanser hastalarında başa çıkma, anksiyete ve depresyon. *European Journal of General Medicine*, 7(3), 296- 302.
- Knowles, S. R., Wilson, J. L., Connell, W. R., & Kamm, M. A. (2011). Preliminary examination of the relations between disease activity, illness perceptions, coping strategies, and psychological morbidity in Crohn's disease guided by the commonsense model of illness. *Inflammatory bowel diseases*, 17(12), 2551-2557. <https://doi.org/10.1002/ibd.21650>
- Kocaman, Yıldırım, N., Kaçmaz, N., & Özkan, M. (2013) İleri evre kanser hastalarının karşılanmamış bakım gereksinimleri. *Journal of Psychiatric Nursing*, 4(3):153-158.
- Kubler, S. E. (1997). On The End and The End. *Boynier Holding Syllamen*, Istanta
- Lueboonthavatchai, P. (2007). Prevalence and psychosocial factors of anxiety and depression in breast cancer patients. *Journal of the Medical Association of Thailand = Chotmaihet thangphaet*, 90(10), 2164-2174.
- Matthews, E. E., Berger, A. M., Schmiede, S. J., Cook, P. F., McCarthy, M. S., Moore, C. M., & Aloia, M. S. (2014). Cognitive behavioral therapy for insomnia outcomes in women after primary breast cancer treatment: A randomized, controlled trial. *Oncology nursing forum*, 41(3), 241-253. <https://doi.org/10.1188/14.ONF.41-03AP>
- Mills, M. E., & Sullivan, K. (1999). The importance of information giving for patients newly diagnosed with cancer: A review of the literature. *Journal of clinical nursing*, 8(6), 631-642.

- Mor, V., Allen, S., & Malin, M. (1994). The psychosocial impact of cancer on older versus younger patients and their families. *Cancer*, 74(S7), 2118-2127.
- Mosher, C. E., & Danoff-Burg, S. (2005). A review of age differences in psychological adjustment to breast cancer. *Journal of psychosocial oncology*, 23(2-3), 101-114. https://doi.org/10.1300/j077v23n02_07
- Mutlu, H. H., Bilican, F. I., Mutlu, H. H., & Gümüş, M. (2018). Kanserli hastalar ve kontrol grubunda meta bilişsel faktörlerin karşılaştırılması. *Psycho-oncology*, 27(4), 1277-1283.
- Natan, I. (2000). *Investigation of the mental adjustment to cancer scale in terms of reliability and validity in patients diagnosed with cancer [Master 's Thesis Istanbul University]*
- Ng, D. W. L., Kwong, A., Suen, D., Chan, M., Or, A., Ng, S. S., Foo, C. C., Fielding, B. F. S., & Lam, W. W. T. (2019). Fear of cancer recurrence among Chinese cancer survivors: Prevalence and associations with metacognition and neuroticism. *Psycho-oncology*, 28(6), 1243-1251. <https://doi.org/10.1002/pon.5073>
- Okanlı, A. (2011). Kadınlarda mastektominin psikososyal etkileri. *Journal of Human Sciences*, 8(1).
- Reuter, K., Classen, C. C., Roscoe, J. A., Morrow, G. R., Kirshner, J. J., Rosenbluth, R., ... & Spiegel, D. (2006). Association of coping style, pain, age and depression with fatigue in women with primary breast cancer. *Psycho-Oncology: Journal of the Psychological, Social and Behavioral Dimensions of Cancer*, 15(9), 772-779.
- Saniah, A., & Zainal, M. (2010). Early anxiety, depression and coping strategies in breast cancer. *Malaysian Journal of Psychiatry*, 19(2), 1-6.
- Savas, E. (2023). Cognitive behavioral based stress management program in cancer process (1. Baskı). *Nobel Academic Publishing, Istanbul*.
- Sayin Karakaş, G. (2020). *Depresyon ve anksiyete belirtileri olan psikiyatri hastalarında üstbilişsel inançların stres ve başa çıkma çerçevesinde incelenmesi* (Master's thesis, Aydın Adnan Menderes University Institute of Social Sciences).
- Sertöz, Ö., Mete, E., Noyan, A., Alper, M., & Kapkaç, M. (2004). Meme kanserinde ameliyat tipinin beden algısı, cinsel işlevler, benlik saygısı ve eş uyumuna etkiler: Kontrollü bir çalışma. *Turkish Journal of Psychiatry*, 15(4), 264- 275
- Siegel, R. L., Miller, K. D., Wagle, N. S., & Jemal, A. (2023). Cancer statistics, 2023. *Ca Cancer J Clin*, 73(1), 17-48.
- Simard, S., Thewes, B., Humphris, G., Dixon, M., Hayden, C., Mireskandari, S., & Ozakinci, G. (2013). Fear of cancer recurrence in adult cancer survivors: A systematic review of quantitative studies. *Journal of cancer survivorship*, 7, 300-322.
- Sinding, C., Hudak, P., Wiernikowski, J., Aronson, J., Miller, P., Gould, J., & Fitzpatrick-Lewis, D. (2010). "I like to be an informed person but..." negotiating responsibility for treatment decisions in cancer care. *Social Science & Medicine*, 71(6), 1094-1101.
- Soo, H., & Sherman, K. A. (2015). Rumination, psychological distress and post-traumatic growth in women diagnosed with breast cancer. *Psycho-oncology*, 24(1), 70-79.
- Stark, D. P., & House, A. (200). Anxiety in cancer patients. *British journal of cancer*, 83(10), 1261-1267. <https://doi.org/10.1054/bjoc.2000.1405>
- T.R. Ministry of Health, General Directorate of Public Health, Turkey cancer statistics (2020). Access Date: 25.11.2023

- Tarhan, N. (2022). Kadın psikolojisi ve toplumsal cinsiyet bağlamında rol kalıpları. *Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Thewes, B., Bell, M. L., & Butow, P. (2013). Fear of cancer recurrence in young early-stage breast cancer survivors: The role of metacognitive style and disease-related factors. *Psycho-oncology*, 22(9), 2059–2063. <https://doi.org/10.1002/pon.3252>
- Tosun, A., & Irak, M. (2008). Üstbiliş ölçeği-30'un Türkçe uyarlaması, geçerliği, güvenilirliği, kaygı ve obsesif-kompulsif belirtilerle ilişkisi. *Turkish Journal of Psychiatry*, 19(1), 67-80.
- Tsaras, K., Papathanasiou, I. V., Mitsi, D., Veneti, A., Kelesi, M., Zyga, S., & Fradelos, E. C. (2018). Assessment of depression and anxiety in breast cancer patients: prevalence and associated factors. *Asian Pacific journal of cancer prevention: APJCP*, 19(6), 1661.
- Tunç Aksan, A., & Gizir, C. A. (2019). Meme kanseri tanısı almış kadınların hastalık temsilleri ve başa çıkma tarzları ile kaygı ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9 (54), 623-658
- Turgut, G. E., Yüksel, B.C., Polat, E., Yıldız, Y., Berkem, H., Özel, H., & Hengirmen, S. (2009). Meme yakınması ile ilgili başvuran kadınlardaki kaygıyı etkileyen faktörler. *Journal of Breast Health, Volume: 5, Issue: 2*, 92-97.
- Tünel, M., Vural, A., Evlice, Y. E., & Tamam, L. (2012). Meme kanserli hastalarda psikiyatrik sorunlar. *Journal of Archival Resource Scanning*, 21(3), 189-219.
- Türkçapar, H. (2004). Anksiyete bozukluğu ve depresyonun tanısallık ilişkileri. *Klinik Psikiyatri*, 4, 12-16.
- van de Wal, M., van de Poll-Franse, L., Prins, J., & Gielissen, M. (2016). Does fear of cancer recurrence differ between cancer types? A study from the population-based profiles registry. *Psycho-Oncology*, 25(7), 772-778.
- Wang, X., Wang, S. S., Peng, R. J., Qin, T., Shi, Y. X., Teng, X. Y., Liu, D. G., Chen, W. Q., & Yuan, Z. Y. (2012). Interaction of coping styles and psychological stress on anxious and depressive symptoms in Chinese breast cancer patients. *Asian Pacific journal of cancer prevention: APJCP*, 13(4), 1645–1649. <https://doi.org/10.7314/apjcp.2012.13.4.1645>
- Wells, A., & Cartwright-Hatton S. A. (2004) brief form of the metacognition questionnaire: Characteristics of the MCQ-30. *Act Res Ther*.
- Williams, S., & Dale, J. (2006). The effectiveness of treatment for depression/depressive symptoms in adults with cancer: A systematic review. *British journal of cancer*, 94(3), 372–390. <https://doi.org/10.1038/sj.bjc.6602949>
- World Health Organization (2023) Cancer. Access Date: 25.11.2023
- Yazar, R., & Tolan, Ö. (2020). Investigation of the relationships between metacognitive functions and subjective well-being and depression, anxiety and stress levels in adult individuals. *Research on Education and Psychology*, 4(2), 172-193.
- Yıldırım, S., & Gürkan, A. (2010). Psikososyal açıdan kanser ve psikiyatri hemşiresinin rolü. *Journal of Ege University Faculty of Nursing*, 26(1), 87-98.
- Zimmermann, F. F., Burrell, B., & Jordan, J. (2018). The acceptability and potential benefits of mindfulness-based interventions in improving psychological well-being for adults with advanced cancer: A systematic review. *Complementary therapies in clinical practice*, 30, 68–78. <https://doi.org/10.1016/j.ctcp.2017.12.014>

Article Information Form

Authors Notes: The authors would like to express their sincere thanks to the editor and the anonymous reviewers for their helpful comments and suggestions.

Authors Contributions: İ. C. : Investigation, participation follow up, writing—review and editing. Data duration, draft preparation.

E. S.: Investigation, conceptualization, supervisor, participation follow up, formal analysis, writing,—review and editing.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the authors.

Copyright Statement: Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Supporting/Supporting Organizations: No grants were received from any public, private or non-profit organizations for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: Informed consent was obtained from all individual participants included in the study. The research was conducted in accordance with the Declaration of Helsinki. Data available on request due to privacy/ethical restrictions. The data that support the findings of this study are available on request from the corresponding author. The data are not publicly available due to privacy or ethical restrictions.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

Sosyal Medya Araçlarının Beden Güzelliği Tahakkümü: Estetik İşlemler

Social Media Tools' Domination of Body Beauty: Aesthetic Operations

Reyhanyüksel

Sakarya Üniversitesi, Sakarya,
Türkiye,
reyhanyuksel82@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 07.07.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 19.09.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
09.12.2024

Öz: Bu çalışma "Bedene Estetik Müdahale Olgusuna Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak" isimli doktora tezinin ilgili kısmının saha çalışma verilerinden desteklenerek oluşturulmuştur. Tezin nitel alan araştırması için hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formunun sadece ilgili soru verileri kullanılmıştır. Bu sebeple görüşme formunun içinde "estetik işlemler üzerinde medya ve ünlü kişilerin etkisini" anlamak için oluşturulmuş iki sorudan elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Bu veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak yeniden yorumlanarak bu çalışmanın başlıkları ve içeriği oluşturulmuştur. Sosyal medya hesaplarından Instagram özelinde yapılan görüntü ve içerik paylaşımlarının bireylerin beden algıları üzerinde tahakküm oluşturu işlev kazandığı görülmektedir. Bu algının oluşmasında ünlü kişilerin, sosyal medya fenomenlerinin (ikon, influencer, sanatçı, oyuncu, model... vb), cerrah hekim ve estetik merkezlerinin hesaplarından yapılan içerik paylaşımlarının etkileyciliği dikkat çekmektedir. Bu paylaşımların oluşturduğu beden algısı bireylerin estetik işlemleri satın alması ve estetik operasyonla ilişkisinin belirlemede yönlendirici olabilmektedir. Bu yönlendirici etki estetik işlem farklılığı dikkate alınarak çalışılmıştır. Estetik düşünce ve davranışları yönlendiren etkinin cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerde farklılık oluşturduğu gözlemlenmiştir. Meta tüketim ürünleri olarak estetik işlemler farklı sembolik anlam temsiliyetine sahiptirler. Bu temsiliyet toplumsal grup farklılıklarına göre değişen anlamlar kazanır. Bireyin estetik işlem davranış ve düşüncelerini belirlemede Instagram içeriklerinin etkisi medikal estetik işlemler ile cerrahi estetik işlemlerde farklılaşmaktadır. Bu paylaşımlar medikal estetik işlemleri tercih etme ve yaptırma kararının verilmesi yönünde bireyi doğrudan etkilemektedir. Cerrahi işlemlerde ise birey sadece bu paylaşımların etkisiyle hareket etmemektedir. Instagram hesapları arasında cerrahların ve hekimlerin paylaşımlarının bireyin estetik işlemlerle ilişkisindeki yeri öncelenerek bu çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Instagram, Beden, Estetik Beden, Güzelliğin Tahakkümü

Abstract: This study is derived from the fieldwork data of the doctoral dissertation titled "An Examination of the Phenomenon of Aesthetic Interventions from Pierre Bourdieu's Perspective." The study utilizes data collected through specific questions from the semi-structured interview form, which was designed for the qualitative field research of the dissertation. In particular, data from two questions aimed at understanding "the influence of media and celebrities on aesthetic procedures" were employed. These data were reinterpreted using descriptive analysis techniques, forming the thematic structure and content of this study. The findings indicate that images and content shared on social media, particularly on Instagram, play a significant role in shaping individuals' perceptions of their bodies by exercising a form of symbolic control. The influence of content shared by celebrities, social media influencers (such as icons, influencers, artists, actors, models, etc.), and accounts managed by plastic surgeons and aesthetic centers is particularly noteworthy in this regard. The body image promoted through these posts can act as a driving force in individuals' decisions to undergo aesthetic procedures and in shaping their relationship with aesthetic surgery. This guiding influence was examined by considering the differences between various types of aesthetic interventions. It was observed that the social influence shaping aesthetic thoughts and behaviors differs between surgical and non-surgical procedures. The impact of Instagram content on shaping individuals' decisions and behaviors concerning aesthetic procedures varies between medical aesthetic interventions and surgical operations. While these posts directly influence individuals in deciding to pursue medical aesthetic procedures, the same level of direct influence was not observed in surgical procedures. This study focuses on the role of Instagram posts, particularly those shared by surgeons and medical professionals, in influencing individuals' engagement with aesthetic procedures, with a particular emphasis on the distinction between surgical and non-surgical interventions.

Key words: Social Media, Instagram, Body, Aesthetic Body, The Domination of Beauty

Extended Abstract

This article examines the effect of body perception created through the Instagram content and posts of celebrities, social media influencers (such as artists, actors, models, etc.), plastic surgeons, physicians, and aesthetic centers on individuals' preferences for aesthetic procedures. The research reveals that this effect differs between medical aesthetic applications, which have gained popularity in recent years, and aesthetic surgical practices. Additionally, it has been observed that posts and content shared through these accounts have a significant determining influence on doctor selection, which constitutes an important dimension of aesthetic behaviors.

In this study, which evaluates individuals' relationships with aesthetic procedures through social media, in-depth interview data from the qualitative section of the relevant doctoral dissertation were utilized. It was noted that participants, aside from responding to the two specific questions within the in-depth interview form, also associated their responses to other questions with aesthetic content shared on Instagram or with photo posts from their own accounts. Across all dimensions of individuals' engagement with aesthetic procedures, it was observed that they consistently linked their experiences to content shared on Instagram. As a result, these data, which enriched the understanding of the relationship between social media accounts and aesthetic processes, were reinterpreted using the descriptive analysis technique, forming the main themes and content of this study.

Within the scope of the thesis' qualitative methodology, observation and in-depth interview techniques were employed in a natural setting. Probing questions were used to explore situational, structural, and individual differences. Participants were selected through purposive and snowball sampling methods. In total, 22 individuals were interviewed, with an emphasis on considering social group differences without prioritizing gender differences.

When considering that body shaping is culturally and socially constructed, body beauty is understood as a form of culture. All aesthetic procedures performed on the body carry symbolic meanings as cultural consumption practices. Each procedure in the field of aesthetics generates different socioeconomic values. From this perspective, it is necessary to distinguish between surgical aesthetic procedures and medical aesthetic procedures. Since preferences regarding body style function in a differentiating manner, aesthetic procedures—categorized as luxury consumption and cultural products related to the body—provide a suitable space for expressing social differences. As cultural and social practices are class-based, aesthetic procedures as consumption practices are carried out in a way that serves symbolic purposes. Therefore, it is meaningful to evaluate aesthetic procedures by considering their medical and surgical types.

Individuals, empowered by the boundless and timeless nature of social media posts, become the managers of their own content. Social media platforms, particularly Instagram, offer users the opportunity to produce, transform, and share both collective and individual content. As the shared visuals reach individuals from all social groups simultaneously, it creates the perception that an aesthetic body is attainable by everyone. While expectations for unattainable beauty rise, the perfect and idealized appearance of celebrities creates the perception of a flawless body, transforming aesthetic procedures into a necessity for individuals. People have concluded that access to all procedures that can be performed to achieve the ideal body, as well as to the surgeons who can carry out these procedures, has become easier and possible for all socioeconomic classes. Instagram users, upon seeing the promotions of plastic surgeons and aesthetic centers, have come to perceive these procedures as increasingly accessible.

The posts shared by social media influencers, celebrities, aesthetic centers, and plastic surgeons play a crucial role in shaping the definition of beauty. Given that the internet and communication networks

contribute to the globalization of culture, it is essential to recognize that social media's conception of beauty is shaped from a global dimension. For individuals, ensuring that the photos they share are aesthetically appealing has become a necessity.

There are distinct nuances in the influence and guidance of social media when it comes to surgical operations versus medical aesthetic applications. In posts related to aesthetic procedures, medical applications such as botox and fillers—among the most popular non-invasive procedures—are prominently featured through striking visuals. Instagram users, when exposed to such posts from social media influencers, celebrities, surgeons, and aesthetic centers, tend to gravitate towards these procedures. This continuous exposure allows users to overcome religious, economic, or cultural barriers related to these procedures, leading them to perceive such procedures as normalized and even necessary. The visual familiarity fostered by Instagram posts, accessible to individuals from various social strata simultaneously, gradually sparks interest in these procedures, cultivating the belief that anyone can undergo them. It has been observed that the normalization and perception of aesthetic procedures as a necessity is more prevalent for non-invasive procedures than for surgical ones. While Instagram content does not directly influence participants' decisions to undergo surgical procedures, it does help shape expectations and provides insight into the chosen surgeon through reviews and comments.

Another notable dimension of Instagram's determinative influence on aesthetic procedures is the guiding role of posts and comments made by doctors. In the process of deciding on aesthetic procedures and selecting aesthetic doctors, Instagram comments and experience-oriented posts play a decisive role in shaping individuals' decisions. The pre- and post-procedure posts shared by aesthetic physicians and plastic surgeons foster a sense of trust, actively convincing individuals to undergo these procedures. It has been found that posts shared by scientific experts in the field are more persuasive and trust-building than those made by social media influencers, artists, and celebrities.

1. Giriş

Modern toplumda estetik işlemlerin her toplumsal sınıf ve statü için yaygınlaştığı ve normalleştiği görülmektedir. Gündelik hayatın bir parçası haline gelen beden estetiği kavramı pek çok yapısal özellikler ve kültürel dinamiklerle ilişkilidir. İlerleyen teknoloji ve iletişim ağlarının bulunduğu yerde duran sosyal medya araçları bu kültürel dinamiklerden biridir. Bu çalışma sosyal medya araçlarından Instagram hesaplarının bireyin estetik işlemlerle ilişkisinde tahakküm oluşturduğu düşüncesinden hareketle gerçekleştirilmiştir.

Bedenin şekillendirilmesi kültürel ve toplumsal olarak belirlendiği için beden güzelliği bir kültür biçimidir. Kültürel tüketim pratiği olarak sembolik anlamlarla yüklenen estetik işlemlerin her biri farklı sosyoekonomik değerler oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmanın amacı tüketim pratiği olarak cerrahi estetik işlemler ile medikal estetik işlemlerin niteliksel ayrışması göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Estetik alanındaki cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerin tüketimi ve tercih edilme durumları farklı kültürel ve sosyoekonomik anlamlar içerir. Kişilerin güzellik işlemleri; yaşam tarzları, maddi imkânlar ve sosyoekonomik durumlarla bağlantılı oluşturulurken (Odabaş, 2005: 162) toplumsal farklılıklar estetik işlemlerin belirlenmesinde temel etkenlerden biri olur. Cerrahi ameliyatlara / invaziv işlemler kalıcı değişim yaratan estetik işlemler olup yüksek maliyet gerektiren sağlık riski içeren uygulamalardır. Medikal estetik işlemler / non-invaziv ise belli aralıklarla tekrarlanması gereken düzenlilik isteyen bir davranış olarak yaşam tarzına dönüşebilir. Bedenle ilgili lüks tüketim ve kültürel mallar kategorisinde yer alan bu alan -beden stiline ilişkin tercihlerin tümü ayrımsal işlev gördüğü için- toplumsal farklılıkları ifade etmeyi sağlayan elverişli bir evren sunar (Bourdieu, 2017: 333).

Kültürel tüketim pratiği olarak satın alınan estetik işlemler niteliğine ve türüne göre farklı sosyal sınıflarda çeşitli sembolik anlamlarla yüklenirken işlem farklılıkları simgesel, kültürel ve ekonomik

sermaye türleri ile ilişkilendirilir. Son yıllarda hızla yaygınlaşan non-invaziv estetik işlemler belirli aralıklarla tekrarlanan sürekliliği olan işlemler olarak işlemleri yapan hekimler, işlemlerin yapıldığı klinik çalışanları ile hastalar arasında kalıcı bir etkileşim meydana getirmektedir. Buna bağlı olarak medikal estetik işlemler tıbbi alanı aşarak sosyal uygulama olarak gündelik hayatın içine yerleşmektedir (Liakounakou, 2019: 21-23). İşlemler bu yönüyle kişilerin dâhil oldukları sosyal gruplar için sosyal sermaye oluşumuna dâhil olmaktadır. Bu işlemler arasında özellikle botoks çok yönlü sosyal uygulama olarak gündelik hayatın içine dahil olmaktadır (Cook and Dwyer, 2017: 1-10). Belli periyotlarla tekrarlanan bu işlemler hasta, hekim, sağlık çalışanları arasında aile ilişkisine benzer etkileşimli aynı zamanda kişisel ilişki gelişmesine uygun zemin hazırlamaktadır.

İlgili tez çalışmasında görüşme yapılan katılımcıların tamamı sosyal medya hesabı olarak görüntü ve içerik paylaşımı yönünden öne çıkan Instagram'ı aktif olarak kullanmaktadırlar. Instagram üzerinden yapılan görsel fotoğraf ve video paylaşımları estetik işlem davranışlarıyla yakından ilgili olmakla birlikte bu paylaşımların cerrahi olmayan estetik işlemlerle ilgili oluşturduğu algı, ameliyat işlemleri ile ilgili oluşturduğu algı ile aynı değildir. Instagram'daki estetik içerikli paylaşımların bireyleri ameliyatlara ikna ediciliği ve onların kararlarını belirleyiciliği cerrahi olmayan işlemlere göre dolaylı bir etki oluşturmaktadır. Bireylerin medikal estetik işlemleri tercih ve yönelimini doğrudan etkileyen paylaşım içeriklerinin estetik davranış ve düşünceleri doğrudan değiştirdiği ve dönüştürdüğü görülmektedir. Bu paylaşımlar güzelliğin tanımını dolgun dudak, kalkık kaş, dümdüz alın, belirgin elmacık kemikler üzerinde belirlerken bireylerin yüz güzelliği tanımına hükmeden bir algı meydana getirmektedir. Estetik cerrah ve hekimlerin kendi hesaplarından yaptıkları estetik içerikli paylaşımlar bu kişilere duyulan mesleki güven sebebiyle diğer hesaplardan yapılan paylaşımlardan daha etkin rol oynamaktadır. Yapılan görüşmelerde iletişim ağları ve sosyal medya başlığı için hazırlanan soruların haricindeki konulara verilen yanıtlarda katılımcıların görüşlerini sosyal medya paylaşımlarıyla ilişkilendirerek belirtmeleri dikkat çekmiştir. Bu yönüyle ilgili sorular dışında diğer soruların görüşme verileri bu makale için veri zenginliği sağladığından betimsel analiz tekniği ile veriler tekrar analiz edilerek bulgular yorumlanmıştır.

Katılımcıların görüşmelerin bütününde verdikleri cevaplar yeniden analiz edildiğinde üç başlık belirlenmiştir. Instagram'ın oluşturduğu beden algısı ve güzellik algısı, Instagram'ın estetik işlemlerle ilişkisi ve Instagram'ın estetik işlemlerle ilişkisinin cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerdeki farklılığı olarak üç çerçeveye belirlenmiştir.

2. Kültürel Bir Olgu Olarak Beden ve Estetik İşlemler

Modern sonrası akışkan toplum veya yüksek modernlik içinde bedenler bireyselleşirken sürekli değişip dönüşen kimlikler ve yaşam tarzları beden üzerinden temsiliyet bulur. Kültürel ve sosyal pratiklerin sınıfsallaşması bireylerin ait oldukları veya ait olmak istedikleri toplumsal gruplara uygun yaşam tarzları sergilemesini beraberinde getirmiştir. Bu durum oluşturulmak istenen veya ait olunan kimlikleri temsil edecek yönde sembolik anlamlarla bedeni donatan kültürel tüketim pratiklerini doğurmuştur. Kültürel davranış biçimi olarak kültürel tüketim pratikleri içinde yerini alan estetik işlemler, sembolik amaçlara hizmet eden sınıfsal, kültürel ve sosyal pratikler arasında yerini almıştır. Bilimsel-teknolojik-ekonomik açılardan farklı karşılıkları olan estetik işlem türleri tüketimin bu niteliksel boyutlarıyla sembolik tüketim kategorisine dâhil olmuştur.

Postmodern bir kültür olan tüketimin sembolik değer kazanması tüketimin nesnelere öte arzular için yapıldığını ve kültürel kodlarla bağlantılı olarak sembolik arzuların doyurulduğunu göstermektedir (Bocock, 1997). Bedenin almaya hazır olmasıyla bedenin uyarılma durumu ilişkilidir. Hazır olan beden uygun bedendir ve bir aracı olarak uygun beden fiziksel her türlü hazza açıktır (Bauman, 2001: 157). Bu durumda beden tüketimi ve beden görüntüsüne bağlı haz oluşumu birbirini besler. Tüketerek bedeni şekillendiren arzu bireyleri harekete geçiren (Bocock, 1997: 13-14) küresel bir durumdur.

Küreselleşmenin bir dinamiği olan tüketim kültürü beden üzerinden gerçekleştirildiği için beden merkezi bir konum elde etmiştir (Kızılçelik, 2003: 90-93).

Tarihi, sosyal ve ekonomik bağlarla ilişkili olan beden estetiği davranışları, yerel söylemlerle bağlantılı küresel pratiklerdendir (Liakounakou, 2019: 25). Modern dünyada küresel kültür, yerel ve küreselin diyalektik etkileşiminde gündelik bir hayat sunar (Giddens, 2010: 16-50). Tüketim kültürü ve iletişim ağlarının etkisinde güzellik anlayışı tek tipleşirken farklı toplumsal kategorilerde veya aynı toplumsal kategorilerin içinde güzelliği istemenin amacını farklılaştırmıştır (Yüksel, 2024). Bazıları sosyal çevresinin gerekliliği olarak, bazıları simgesel tahakküm aracı olarak, bazıları ise kimliklerinin ve statülerinin temsilcisi olarak güzel olmak isterler.

Toplumlar küresel kapitalizmle temasa geçtikçe güzellik özellikle kadın güzelliği toplumsal belirginlikte artmaktadır. Dolayısıyla güzellik sadece sosyal yapı ve eşitsizlik biçimlerinin yansıması olmaktan öteye geçerek duygusal yoğunluğu itibarıyla sosyal etkileşimler üzerinden anlam kazanan bir olgu haline gelmiştir (Edmonds, 2008: 153). Güzelliğin genişleyen olgusal anlamına paralel olarak estetik işlemlerin tüm sosyal yapılarda yaygınlaşmasının söz konusu olduğu düşünülebilir. Estetik işlemlerin gündelik bir seçenek olarak pazarlanması bu işlemleri toplumda belli sosyokültürel ve sosyoekonomik kategoride grupların yaptırabilirdiği düşüncesinden öte her toplumsal sınıf ve kategoriden insanların sahip olabileceği seçenekler olarak yaygınlaşıp sıradanlaşmasını beraberinde getirmiştir. Estetik cerrahi ve medikal işlemler zengin ve ünlüler için ayrılmış bir tercih olmaktan çıkarak, 'estetik yaptırmak herkesin hakkıdır' anlayışı yerleştirilmektedir (Liakounakou, 2019: 24-25). Bireylerin sosyal medya kullanımları sosyal görünüş kaygısını canlı tuttuğu için sosyal medya hesaplarının kullanımı estetik işlem yaptırmaya algısını beslemektedir (Özer ve Güzel, 2023: 1424).

İletişim araçları ve özellikle sosyal medya araçları küreselleşmeye öncülük ederken ünlülerin kusursuz bedenlerinin sergilenmesi üzerinden küresel boyutta tek tipleşen beden algısının oluşturulmasına da aracılık etmektedirler. Oluşturulan bu algı ulaşılması için daima çaba gösterilen ama hiçbir zaman hedefe ulaşamayan küresel boyutta mimetik güzellik anlayışına sebep olmaktadır. Bedenler küreselleşen güzellik anlayışı ile aynlaşıpken aynlaşılan bedenlerin normalleştiği görülmektedir (Kızılçelik, 2003: 90-93). Küresel kültürün dinamikleri ve sınıfsal mimesis üzerinden güzelliğin belirlenmesi Georg Simmel'in yaşam tarzları tanımlamasına uygunluk arz etmektedir. Georg Simmel'in yaşam tarzları üzerine yaptığı tanımlamasında sosyal medyanın bir tarafta imrenme, taklit ve eşitleme diğer tarafta ise bireysellik ve farklılaşma eğilimlerini beslediğini (Akt. Featherstone, 1996:182-190) belirtirken günümüzde beden güzelliği ve estetik anlayışındaki çift başlılığa işaret etmektedir.

3. Beden ve Estetik İşlemler Üzerine Sosyal Medya'nın Oluşturduğu Algı

İletişim araçlarına internet teknolojisinin entegre edilmesiyle sosyal medya araçlarının kullanımı çok hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. İnternet kullanıcılarının tamamına yakını sosyal medya hesaplarına sahip oldukları için kişiler yaşamının her anında çevrimiçi olabilmekte ve bireysel paylaşımlarını yapabilmektedirler. Kullanıcılarına kendi içeriğini yaratma dönüştürme ve değiştirebilme yetkisini veren sosyal medya hesapları iletişim, etkileşim ve paylaşım için kişilere zengin imkânlar sunan platformlar olarak yoğun ilgi görmektedir. Hesap içeriklerinde video, ses, resim ve metin paylaşımları yapma imkânı bulan kişilere kendi içeriğini oluşturma yetkisi veren bu platformlar sağladığı imkanları sanal olsa da cazibe merkezi haline gelmiştir.

Sosyal ağ platformlarının mobil cihazlar üzerinden kullanılabilir olması bu ağlara kesintisiz bağlanabilen bireylerin bizzat kendisini sınırsız ve zamansız paylaşımların yöneticileri yapmıştır. Son dönemlerde insanların en çok etkileşimde bulunduğu alanlardan biri haline gelen sosyal medya platformları kullanıcılarının duygu, düşünce ve anlayışlarını belirleyebilmektedir. Bu platformlar kullanıcıları üzerinde çeşitli anlamlar inşa ederken kişilerin duygularını görüntü boyutunda yoğunlaştırır. Kişiler kendilerine sunulan tercih, beğeni ve paylaşım olanaklarına sahip olurken

davranışlarında çabuk etkilenen bireylere dönüşürler (Aslan, 2014: 595-597). Bu etki en çok güzelliğin içeriğinin ve ideal beden görünümünün belirlenmesinde yaşanır (Timurturkan, 2009: 105-106). Paylaşım görüntülerine ulaşım her toplumsal gruptan kişilere aynı anda gerçekleştiği için kişilerde herkesin estetik bedene ulaşabileceği algısı oluşmaktadır (Cengiz, 2006).

Sosyal medya mecralarında estetik algı oluşturma yönünde Instagram hesaplarının etkisi dikkat çekmektedir. Herkesin imajlarıyla var olduğu, kusursuz beden algısı oluşturan (Türk ve Bayrakçı, 2020: 156) Instagram hesapları kullanıcılarında, estetik işlemlere ulaşılabilirliğin kolay olduğu algısı oluşturmuştur. Instagram, kullanıcılarının zihninde estetik işlemleri herkesin yaptırabileceği yönünde algısal bir değişim gerçekleştirmiştir (Erdoğan ve Akın, 2021: 129). Bu algının yerleşmesinde plastik cerrahların ve uzman hekimlerin Instagram hesapları üzerinden işlem öncesi ve sonrasına dair tanıtım videolarını sıkça paylaşıyor olmaları önemli bir paya sahiptir.

Özellikle cerrah hekimlerin ve estetik merkezlerinin hesapları üzerinden yaptıkları hastaların öncesi sonrası durum paylaşımlarını Instagram üzerinden yapıyor olmaları bu hesapların estetik davranışlar üzerindeki etkileyciliğini ön planda tutmaktadır. Instagram hesapları estetik işlem ya da operasyon yaptırmanın belli bir sınıfa ait olmadığı, ünlü estetik cerrahlara ve onların uygulamalarına herkesin ulaşabileceği algısı oluşturmuştur. Kişiler ideal bedene ulaşmak için yapılabilecek tüm işlemlere ve bu işlemleri yapabilecek cerrahlara ulaşımın kolaylaştığını ve tüm sosyoekonomik sınıflar için mümkün olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Instagram kullanıcıları plastik cerrahların ve estetik merkezlerinin tanıtımlarını, bu işlemi yaptıran kendileri gibi ünlü ve üst sosyoekonomik sınıftan olmayan insanları gördükçe bu işlemlerin herkes için uygulanabilir olduğunu düşünmektedirler. Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla dış görünüşün önem kazanması kişileri kusursuz görünümü elde etme arayışına sevk etmektedir (Türk ve Bayrakçı, 2019: 125-133).

Sosyal medya yerini çok hızlı başka bir moda bırakarak “dönemlik modaları” yaratan akışkan bir zemin üzerinde hareket ettiği için (Eraslan ve Eser, 2015: 3-33) sosyal medya üzerinden idealize edilen güzel bedene ulaşma gayreti hiçbir zaman nihayete ermeyecektir. Bauman postmodern kültürün ürünlerini arkasında silgisi olan kurşun bir kaleme benzetirken tam olarak bu duruma işaret etmektedir. Kalem yazdığını silerek ilerlediği için kâğıdın göz kamaştıran boşluğu daim olmaktadır (Bauman, 2001:161).

Tüm iletişim araçlarında olduğu gibi sosyal medya araçları da küresel kültürün unsurlarından biridir. Bu sebeple sosyal medya araçları arasında verdiği görsel paylaşım yetkisiyle cazibe oluşturan Instagram üzerinden yapılan beden ve estetik işlemlerle ilgili içerik paylaşımları küresel güzellik algısıyla ilişkili olmaktadır. Bu hesaplar üzerinden ideal beden temsiliyeti ünlü kişilerin, sosyal medya fenomenleri ve ikon olarak adlandırılan modellerin bedenleri üzerinden gerçekleştirilirken (Abraham and Zuckerman 2011: 483) bu temsiliyet küresel güzellik anlayışına hizmet etmektedir. Sergilenmekte olan ünlü bedenlerinin mükemmel ve idealize görünüşleri (Olson, 2006: 187) küresel boyutta güzellik algısının içeriğini oluşturur. Ulaşılmak için sürekli çaba gösterilen ama tam olarak gerçekleşmesi mümkün olmayan ideal güzellik algısı “küresel güzellik hegemonyası” tarafından oluşturulur. İdeal güzellik algısının taşıyıcılarından olan sosyal medya araçları güzelliğin tanımını belirlerken güzelliği elde etme yollarını da belirler (Gimlin, 2012: 11). Belirlenen yolların başta gelen alternatifi ise medikal ve cerrahi estetik işlem uygulamalarıdır. Kişiler bedeninin çekiciliği ve güzelliğine dair sürekli görüntü bombardımanına tutulurken beden görünüşlerine dair endişeleri artmakta ve böylece beden güzellikleri için çeşitli araçları kullanmaya açık hale gelmektedirler (Markey and Markey, 2010: 165-169). Bu platformlar fotoğraf ve video paylaşım imkanlarını geliştirdikçe bireyler beden görünüşleri üzerinden karşılaştırma yapmaya yönelmektedirler (Tosun ve Çoban, 2020: 53). Bu karşılaştırmalar kişilerin estetik düşüncelerini oluştururken beden memnuniyetsizliğini de meydana getirir. Çünkü bu platformlar kişileri bedeninin çekiciliği ve güzelliğine dair sürekli görüntü bombardımanına tutarken kişileri görünüşler üzerinden karşılaştırmalara güdüler. Bu durum estetik işlemlere açık hale bireyleri estetik işlemlerin gönüllüleri yapmaktadır.

4. Araştırmanın Metodu

Bu çalışma “Bedene Estetik Müdahale Olgusuna Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak” isimli doktora tezinin ilgili kısmının saha çalışma verilerinden desteklenerek oluşturulmuştur. Tezde nitel yöntem olarak doğal sürecinde gerçekleştirilen gözlem (Punch, 2005: 174-176) ve derinlemesine görüşme teknikleri kullanılmıştır. Kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun içinde durumsal, yapısal ve bireysel farklılıklar için sondaj soruları kullanılmıştır (Neuman, 2013: 415-418). Görüşmeciler amaçlı ve kartopu örneklem üzerinden belirlenmiştir (Kümbetoğlu, 2005: 73-80). Amaçlı örneklem için farklı estetik işlemlerden en az birini sadece güzellik amacıyla yaptırmış olmak şartı aranmıştır. Eğitim, yaş ve cinsiyet yapıları için belirleyici bir kriter oluşturulmamış toplumsal grup farklılıkları dikkate alınarak toplamda 22 kişiyle görüşülmüştür. Kültürel tüketim pratiği olarak sembolik anlamlarla yüklenen estetik işlemler ve işlem farklılıklarının toplumsal karşılığını okumak için görüşme yapılan bireyler ekonomik, kültürel, dini/ideolojik yapı farklılıkları dikkate alınarak belirlenmiştir. Kültürel tüketim pratiği olarak estetik işlemlerin tercih durumlarını anlamlandırabilmek için sosyokültürel ve sosyoekonomik açıdan farklı niteliklere sahip bireylere ihtiyaç duyulmuştur.

Amaçlı örneklemde sosyal medya hesabı olarak Instagram’ı aktif kullanıyor olmak şartı kriter olmadığı halde katılımcıların tümünün aktif Instagram kullanıcısı olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılarının tamamının Instagram ve diğer sosyal medya hesaplarının olduğu, aktif kullanıcı oldukları görüldüğünden bu makale konusunu oluşturan mülakat formunun ilgili soru verileri değerlendirilmeye uygun bulunmuştur.

İlgili tezin alan araştırması için oluşturulan görüşme formundan iki sorunun verileri bu çalışma için kullanılmıştır. Tezin görüşme formu için belirlenen konu başlıklarından biri olan “estetik işlemler üzerinde medya ve ünlü kişilerin etkisi” kısmının sorularından elde edilen veriler bu çalışma özelinde tekrar yorumlanmıştır. Bu iki sorudan ve gerektiği yerde kullanılan sondaj sorularından elde edilen veriler betimsel analiz tekniği (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 158-160) kullanılarak yeniden yorumlanarak makalenin içeriği ve başlıkları oluşturulmuştur. İlgili iki sorununun dışında diğer sorulardan elde edilen veriler de Instagram üzerinden zengin içerik sunmuştur. Çünkü bireyler kendilerine yönetilen estetik işlemlerle ilgili tüm soruları Instagram’daki estetik içerikli paylaşımlarla bir şekilde ilişkilendirerek cevaplandırmışlardır. Dolayısıyla ilgili soruya verilen cevaplar dışında Instagram ve estetik ilişkisi üzerine zengin veriler oluşmuştur.

Nitel araştırmanın verilerinin analiz edilmesi oldukça güç olması sebebiyle nitel araştırmanın veri analiz yöntemleri standart değildir. Nitel araştırma tekniği veri analizinin standartlaştırılmamış olması sebebiyle güzellik-beden-estetik konularının derinliği ve zenginliği için uygunluk arz etmektedir. Güzelliğin sembolik bir alan olması katılımcıların dâhil oldukları toplumsal kategorilerin farklılığı ve kültürel hazır bulunuşlukları cevapların içeriğini zenginleştirmiş ve gerekli yerlerde sondaj soruları kullanılmıştır. Wolcott’un nitel araştırmada veri analizi için önerdiği üç temel yoldan biri olan betimsel analiz tercih edilmiş, verilerin orijinalliğine sadık kalınarak gerekli kısımlarda bireylerin yanıtlarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Önceden belirlenen temalara göre elde edilen verilerden bu çalışma konusuna dahil olacak temalar organize edilerek görüşme ve gözlem süreçlerindeki boyutlar dikkate alınarak bulgular yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 156-159).

Soru) Estetik uygulamaların yaygınlaşması ve kolay ulaşılabilir olması hakkında ne düşünüyorsunuz? (Bu sorunun sondaj içeriği olarak “sosyal medya hesapları/Instagram üzerinden yapılan paylaşımların yaygınlaşması ve bu paylaşımlara herkesin bakıyor/ulaşılıyor olması hakkında ne düşünüyorsunuz. Siz bu paylaşımlara bakar mısınız? Bu paylaşımlar sizin ve estetik davranışlarınız üzerinde ne kadar etkili olmuştur?”)

Soru) Estetik işlem yaptırmaya nasıl karar verdiniz? Doktorunuzu nasıl belirlediniz?

(Cerrahların ve estetik işlem yaptırmış kişilerin Instagram hesaplarında paylaştıkları işlem öncesi ve sonrası görüntüler tercihlerinizde etkili oldu mu? Sosyal medya da estetikle ilgili paylaşımları takip eder misiniz? Takip ettiğiniz veya etkilendiğiniz Instagram fenomeni - influencer, oyuncu, model veya ünlü bir kişi- var mı? Beğendiğiniz ve kendisine benzemek için işlem yaptırdığınız bir ünlü oldu mu?)

Katılımcılara estetik işlemlerle ilgili hesapları takip edip etmedikleri ve işlemlerle ilgili yapılan paylaşımları özellikle inceleyip incelemediklerini sorduk. Bu sorunun devamında estetik işlemlerin öncesi ve sonrası görüntülerini özellikle paylaşan sosyal medya fenomenleri ikon, influencer veya ünlü kişileri takip edip etmedikleri de sorulmuştur. Bazı katılımcıların verdikleri cevaplar onlara sondaj sorularının da yöneltmesini gerektirmiştir. İlgili hesap ve paylaşımları özellikle takip ettiğini söyleyen katılımcılara bu paylaşım ve hesapların onların estetik algı ve davranışlarında etkili/yönlendirici olup olmadığı sorulmuştur. Yine sondaj sorusu olarak katılımcılara medikal/cerrahi olmayan (botox, dolgu...) işlemler için mi cerrahi işlemler için mi veya her ikisi içinde aynı takip süreci ve etkilenmeyi yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Hangi işlemlerde bu paylaşımların kendilerini nasıl ve ne kadar etkilediği sorulmuştur. İşlemleri hangi doktora yaptıracaklarının kararını vermelerinde sosyal medya hesaplarının /Instagram'ın etkisi sorulmuştur. Estetik paylaşımlara bakma ve hesapları takip etme durumlarında işlem öncesi ve işlem sonrası azalma veya artma olup olmadığı da sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar ve görüşme formunun diğer sorularına verilen cevaplarda sosyal medya ve ünlü kişilerle ilişkilendirilen kısımlar değerlendirilerek betimsel analiz yöntemi üzerinden konu başlıkları oluşturulmuştur. Konu başlıkları içinde literatür taramasından bölümler ve gerekli görülen yerde doğrudan katılımcıların cevaplarına yer verilmiştir. Başlıklar içerisinde katılımcıların cevaplarından dolayı alıntı yapılmakla birlikte doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Bütün katılımcıların sosyokültürel hazır bulunuşlukları aynı olmadığı için verilen cevapların içeriği ve genişliği, sondaj sorusu gerektirme durumu farklılık göstermiştir. Bu durum katılımcıların cevaplarına yer verilmesinde belirleyici olmuştur.

5. Araştırmanın Bulguları ve Yorumu

5.1. Sosyal medyanın/Instagram'ın oluşturduğu beden algısı

Instagram kullanıcılarına resim ve video içeriği paylaşım yetkisi verirken paylaşılan görselin güzel olması yönünde gereklilik oluşturmaktadır. Güzelliğin tanımının belirleyiciliğinde sosyal medya/Instagram fenomenleri, ünlüler, estetik merkezi ve cerrahların yaptığı paylaşımlar etkin rol oynamaktadır. İnternet kullanımı ve iletişim ağları küresel kültürün yapıcı ayakları olarak sosyal medya üzerinden güzellik anlayışının küresel boyutta belirlenmesine hizmet eder. Bireyler paylaştıkları fotoğrafların güzel olması ihtiyacını hissederken bu ihtiyacı karşılamak için maddi manevi tüm bedelleri ödemeye hazır oldukları görülmektedir. Katılımcılardan bir tanesi herkesin tek derdinin fotoğraflarda nasıl çıkacağı ve estetik yaptırmak olduğunu vurgularken bu duruma işaret etmiştir.

Hukuk fakültesinden yeni mezun olmuş stajyer avukat olarak çalışmakta olan 24 yaşında genç kadın katılımcı iki yıl önce çene estetiği ameliyatı olmuş ve burun estetiği ameliyatı yaptırmayı da düşündüğünü belirtmiştir. Estetik ameliyat yaptırmayı düşünüyor olsa da burnunu çok problem etmediğini belirtmiş “burnumu kafaya çok taksaydım profil resmimi Instagram'a koymazdım” ifadesini kullanmıştır. Bu katılımcının ifadesine benzer ifadeler kullanan diğer katılımcılarda Instagram üzerinden profil resmi oluşturmanın fotoğraf paylaşımı yapmanın beden ve güzellik algısı ile çok yakından ilişkili olduğu görülmüştür. Aynı katılımcı sosyal medya hesabından beğeni almasının ve takipçi sayısının artmasının sebebinin güzel fotoğraf paylaşması ile ilişkilendirmiştir.

Dini ve kültürel gelenek olarak muhafazakâr aile yapısında büyümüş ve aynı yapıda yaşamakta olan 29 yaşında kadın katılımcı K10: “Yaşlılık etkilerini önlemek için işlem yaptırır mıyım bilmiyorum ama Instagram'da bir bayanı takip ediyorum o yaptırıyor. Acaba bende yaptırır mıyım bilmiyorum ama yaptırırım belki çok katı değilim” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcının ailesi radikal dini bir cemaate

mensup olup kendisi cemaat modelinde dini öğretilerle yetişmiştir. Güzellik amacıyla estetik işlem yaptırmanın yasaklandığı dini bir yapının içinde büyümüş ve hala aynı yapının içinde yaşamakta olan katılımcının Instagram kullanımının etkisiyle estetik işlemlerin yapılabilirliğini kabullendiği ve normalleştirdiği görülmüştür.

Laboratuvar teknikeri olan ve özel bir estetik hastanesinde çalışmakta olan 25 yaşındaki erkek katılımcı sosyal medyanın beden üzerinde çok belirleyici olduğunu düşünüyor. Kendisinin doğrudan sosyal medya etkisi ile hareket etmediğini ama gençlerin Instagram’da gördüklerinden çok etkilendiğini belirtmiştir. K19: “Instagram’ın çok önemli bir faktör olduğunu düşünüyorum. Ben etkilenmiyorum ama bütün gençler Instagram’dan gördüklerinden çok etkileniyorlar”.

35 yaşında tıbbi sekreter olarak görev yapan kadın katılımcı K20: “Instagram paylaşımlarına bakarım. Estetik hastalarının öncesi sonrası fotoğraflarını incelerim ama benim verdiğim kararları etkilemez” şeklinde görüş bildirmiştir. Bütün katılımcılar estetik içerikli Instagram paylaşımlarını merak ettikleri için incelediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların tamamı estetik içerikli paylaşımları incelemekte olup bu davranışlarını “sadece bakıyorum”, “nasıl olmuş merak ediyorum” şeklinde meşrulaştırıcı açıklama ifadeleri kullanmışlardır. Eczacı teknisyeni olarak çalışan 37 yaşında imam hatip lisesinden mezun olan (bu katılımcının dini eğitim aldığı bilgisi yapısal bir özellik olarak belirtildi) kadın katılımcı K22: “her şey çok değişti Instagram’dan herkes her şeyi görüyor ve imreniyor. Instagram’dan takip ettiğim bazı doktorlar var onların yaptıkları işlemlerin paylaşımlarına bakıyorum. Doktor seçerken Instagram’dan yararlandım”. Botoks ve dudak dolgusu yaptıran katılımcının medikal estetik işlemleri yaptırmayı ile Instagram içeriklerinin etkili olduğu anlaşılıyor.

Katılımcılar sadece paylaşımları incelediklerini belirtse de bu paylaşımlar onların estetik işlemlerini ve beden güzelliklerini belirleyici görsel bir hafıza oluşturmaktadır. Dönüştürülen bedenlerin “güzel” görüntülerine sürekli maruz kalan bireylerde dönüştürülebilir bedene ulaşılabileceği algısı oluşmaktadır. Bu durumda kişilerin beden memnuniyetleri Instagram üzerinden yapılan karşılaştırma süreçleri ile yakından ilişkili hale gelebilmektedir. Beden ve estetik işlem görüntülerine maruz kalma durumu yükseldikçe bireylerin görünüşleri ile ilgili kaygıları arttığı için güzelleştiren araçları kullanmaya açık hale gelmektedirler (Markey and Markey, 2010: 165-169).

5.2. Sosyal medyanın/Instagram’ın oluşturduğu güzellik algısı

Sosyal medya paylaşımları ulaşmak için daima çaba gösterilen ama hiçbir zaman hedefe ulaşamayacak olan “ideal güzel beden” algısı oluştururken doğuştan elde edilmemiş güzellik beklentilerini yükseltmektedir.

Mimarlık fakültesinden mezun olan ve İtalya’da iç mimarlık üzerine yüksek lisans yapmış olan 32 yaşındaki genç kadın katılımcı 10 yıl önce burun estetiği ameliyatı yaptırmıştır. Ameliyat olmadan önce burnunun görünümünden çok rahatsız olan katılımcı sosyal medya hesabı üzerinden paylaşacağı tüm fotoğraflarda düzeltme/fotoshop uyguladığını belirtmiştir. Ameliyat olduğu doktorunu referansla belirlemiş fakat şimdi ameliyat olacak olsaydı Instagram üzerinden kimin hangi doktora gittiğini nerede işlem yaptırdığını araştıracağını belirtmiştir. “Ben ameliyat olacağımda influencer- ikon – youtuber yaygın olmadığı için doktorumu referansla belirledim. Şimdi ameliyat olacak olsam kim nereye gitmiş diye bakardım ama ünlü kişilere yapılan işlemlerin reklam amaçlı daha güzel yapıldığını unutmamak lazım. Ama illaki Instagram’da kim ne yaptırıyor nasıl oluyor bakıyorum”.

Instagram kişilere kendi paylaşımlarını yapabilme yetkisi verdiği için katılımcıların çoğunun belirttiği gibi paylaşım yaptıkları fotoğrafların güzel olması gerekliliği yönünde bir ihtiyaç oluşturmaktadır. Instagram’daki estetik içerikli paylaşımların güzel beden algısı oluşturma ve kullanıcılarını olması gerekene / ideal bedene yönlendirme etkisi vardır.

Radikal dini cemaat mensubu bir ailede ve semtte büyümüş ve yaşamakta olan 29 yaşındaki kadın katılımcı K10 önceden fotoğraf olayının olmadığını fotoğraf çekirtmeler başladıktan sonra burnunun

şeklini sorun olarak görmeye başladığını vurgulamıştır. Burun estetiği ameliyatı olana kadar arkadaşlarıyla beraber fotoğraf çekimine girmemiştir. “Ben rahat rahat arkadaş ortamında yemek yerken fotoğraf çekilebilmeliyim. Burun estetiği olduktan sonra fotoğraflarda çirkin çıksam da ben biliyorum ki burnum güzel, fotoğraf çirkin çıkmış diye düşünüyorum”. Katılımcılar için fotoğraflarda güzel çıkmak ve güzel olan fotoğraflarını paylaşıyor olmak onların duygu ve davranışlarında belirleyici olmaktadır.

Acil tıp uzmanı olan 38 yaşındaki erkek katılımcı K18: “sosyal medyayı/Instagram’ı çok kullanırım ve beni çok etkiliyor. Öncesi ve sonrası durumları gösteren içerik paylaşımlarına çok bakarım, çok karşılaştırma yaparım arkadaşlarıma da buradan beğendiğim doktoru veya işlemi tavsiye edebiliyorum. Erkeklerde estetik çok ihtiyaç olmuyor ama kadınlar daha güzel olmak arkadaşından daha iyi olmak önceki halinden daha iyi olmak üzerinden hareket ediyor”.

Katılımcıların hepsi sosyal medya hesabı olarak Instagram’ı aktif olarak kullanmaktadırlar. Instagram üzerinden fotoğraf paylaşımları yapabilmek onlar için güzel olmayı gerektirmektedir. Güzelliğin nasıl olması gerektiğini belirleyen Instagram hesapları üzerinden yapılan estetik cerrahi ve medikal işlemlerin sonuçlarını gösteren içeriklerdir. Sosyal medya fenomenlerinin, ünlü kişilerin, oyuncu veya sanatçıların, plastik cerrahların estetik işlemlerini görüntü paylaşımlarını incelemeyen hiçbir katılımcı yoktur. İlginç bir şekilde bu paylaşımlardan etkilenerek estetik işlem yaptırmadığını özellikle belirten katılımcılar ise sadece fikir edinmek için estetik içeriklere baktıklarını ifade etmişlerdir. Bireylerin beden güzelliğinin tanımı ve nasıllığı yönündeki algılarının oluşumunda Instagram içeriklerinin etkin rol oynadığı gözlemlenmiştir.

5.3. Sosyal medyanın estetik işlemlerle ilişkisi

Katılımcıların tümü Instagram’ı aktif olarak kullanmaktadırlar. İnceledikleri estetik işlem paylaşımlarını Instagram üzerinden takip ettiklerini kendilerinin vurgulayarak belirtmiş olmaları dikkat çekici bulunmuştur. Instagram üzerinden ‘keşfet’lerine düşen estetik işlem görüntülerine katılımcıların hepsi baktıklarını özellikle belirttiler. Estetik işlemlerle ilgili belli bir hesap takip etmediğini söyleyen katılımcılar dahi ‘keşfet’te karşılıklarına çıkan görsellere baktıklarını ifade etmişlerdir.

Geçmiş yıllarda genellikle ünlü kişilerin estetik yaptırması yaygın olduğu için katılımcılara benzemek istedikleri veya benzemek için çaba sarfettikleri ünlü bedeni olup olmadığı sorulmuştur. Dünyaca ünlü veya tanınmış kişiler arasında estetik amaçlı takip ettikleri kullanıcı hesabı olup olmadığı da sorulmuştur. Katılımcılar ünlü ve tanınmış bedenlerin kullanıcı hesaplarından çok estetik merkezlerin ve plastik cerrahların hesaplarını ilgiyle takip etmektedirler. Bir katılımcı beğendiği influencerların olduğunu ama doğrudan kendisi için yönlendirici olmadığını belirtmiştir. Çoğunlukla estetik işlemler konusunda ön bilgi edinmek ve fikir sahibi olmak amaçlı ünlü kişilerin paylaşımlarının takip edildiği görülmüştür. Instagram’dan etkilenerek estetik davranış oluşturma durumu en yoğun botoks ve dolgu işlemlerinde gözlemlenmiştir. Kişilerin bu işlemlerden etkilenme durumu; bu işlemlerin normal olduğu yönünde inanç geliştirme ve bu işlemleri yaptırma davranışı geliştirme yönünde gerçekleşmektedir.

Kocası önde gelen iş adamlarından olan meslek lisesinden terk 48 yaşındaki K4: “İnsanlar ne yapıyorlar kimi tercih ediyorlar, kimi tercih etmişler diye sosyal medya üzerinden gözlem yaptım. Doktor’e öyle karar verdim ama işin içine girince doktorumu ben belirledim. Dışardaki enerjinin yönettiği insanlar olduğumuzu kimse inkâr edemez. İlk botoksümü Instagram’dan belirlediğim doktor.....’e yaptırdım. En iyisini ararken O’nu bulmuştum ama kapitalist sistemin içine çok dâhil olduğunu görünce O’ndan ayrıldım”. Bireylerin yaptıracakları medikal estetik işlemlere karar vermek için ve işlemi yaptıracakları doktor seçiminde Instagram’ın belirleyiciliği dikkat çekmektedir. Yüksek lisans mezunu 30 yaşında erkek katılımcı ameliyat olma kararını verdikten sonra ameliyat olacağı doktor seçimini Instagram’dan gerçekleştirmiştir. Sonrasında ise Instagram “keşfet”ine düşen estetik videolarına bakmaya devam ettiğini belirtmiştir.

Yetiştirme yurdunda büyümüş iki yıldır bir devlet hastanesinde santral memuru olarak görev yapmakta olan 24 yaşındaki erkek katılımcı K6: “Instagram insanları çok etkiliyor. Instagram’daki yaygın paylaşımlar üzerinden toplumun neyi talep ettiğini görüyoruz. Ben doktorumu belirlemiştim ama yine de Instagram’dan doktorumla ilgili yapılan yorumları inceledim sonra tam olarak emin oldum”. Katılımcının olacağı ameliyatının kararını instagramdan bağımsız verdiği, ameliyat olacağı doktoruna tam olarak karar vermek için Instagram’da yapılan doktor yorumlarına başvurduğuna dikkat edilmesi gereken durumdur. Katılımcıların hiçbiri estetik ameliyat kararını doğrudan Instagram etkisiyle vermemiştir. Fakat botox veya dolgu işlemlerinden doğrudan Instagram üzerinden karar verilerek kararın davranışa dönüştüğü görülmüştür.

Katılımcıların büyük çoğunluğu doktor seçimleri için Instagram üzerinden yapılan yorumları incelemişler ve nihai kararlarını bunun üzerinden vermişlerdir. Bazı katılımcılar ise doktor seçimlerini doğrudan ünlü kişilerin, ikon veya influencer olarak adlandırılan sosyal medya fenomenlerinin doktor tavsiyeleri üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Instagram, kullanıcılarına yapacakları her davranış ve alacakları her karar için reel hayatta ulaşamayacakları farklı sosyal yapıların görüntü ve paylaşımlarına ulaşarak fikir edinmeleri imkânını sunmaktadır.

İstanbul Nişantaşı’nda ünlü bir modacı olan K7; mesleğinin gereği ve iş bağlantıları, yaşadığı semt bağlamında reklam piyasasının içinde olması, ünlü insanlarla diyalog halinde olması sebebiyle sosyal medya etkisine karşı farkındalığı yüksek tavır geliştirdiğini özellikle ifade etmiştir. Reklam üzerinden hareket etmeyeceğini zira reklam edilen şeylere güvenilmeyeceğini vurgulamıştır. K7 gibi K8 de sosyal paylaşımlardan hiç etkilenmediğini ve etkilenmeyeceğini vurgulamıştır. Kendisi yüzüne botoks ve dolgu uygulamaları yaptırmış ve yaptırmaya devam etmektedir. Gerek işlemlere karar vermede gerekse doktor seçiminde her ikisi de sosyal medyanın etkisinin olmadığını belirttiler. Tüm katılımcılar arasında biri erkek diğeri kadın olan toplam iki katılımcının yaptırdıkları estetik işlemler ve doktor seçimlerinde Instagram içeriklerinin doğrudan yönlendirici olmadığı görülmüştür. K7 Instagram yönlendiriciliğine kapalı olmasını reklam sektörünün içinden birisi olarak paylaşımları güvenilir bulmamasıyla izah etmiştir.

Üst gelir grubundan olan 29 yaşında evli ve hukuk fakültesi mezunu kadın katılımcı K9: “Instagram’da görüyorum herkes silikon yaptırıyordu. Ben Eda Taşpınar ve Serenay Sarıkaya’nın göğüs silikonlarını çok beğeniyordum, onlardan etkilenmiştim. Tam Serenay Sarıkaya gibi olsun istedim. Hala daha Instagram’da dikkatimi çekiyor, estetik yaptırılanları takip ediyorum ve bakıyorum. İki kere meme silikon ameliyatı olduğum halde hala göğsümü küçük buluyorum. İlk doktoruma öneri üzerine gittim ama Instagram’ın doktor seçiminde etkili olduğunu düşünüyorum. Bir influencer estetik işlem yaptırınca kime yaptırmış diye bakıyorum. NAZIM ÇERKES’i (Dünya Plastik Cerrahi Derneği başkanlığı yapmış bir Türk cerrah olarak yüksek mesleki statüsüne bağlı ünü var) influencerlardan öğrendim, yoksa bilmiyordum”. Bu katılımcının genç olması aktif sosyal medya kullanıcısı olmasını destekleyici etken olduğu görülüyor. Bunun yanında yüksek sosyoekonomik gruba mensup olan katılımcının arkadaş çevresi, sosyalleştiği mekânlar, alışveriş yaptığı lüks mağaza ve semt tercihleri ünlü kişilerin bedenlerinden etkilenmesini tetiklemektedir. Yapılan görüşmede katılımcının aktif Instagram kullanıcısı olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal medya fenomenlerinin hesaplarını yakından takip ettiği, onların yaptırdığı işlemlerin sonuçlarını incelediği, estetik işlemlerinde hangi doktorları veya hangi merkezleri tercih ettiklerini yakından incelediğini belirtmiştir.

Sadece burun ameliyatı olan, radikal dini cemaate mensup bir aile ve semtte büyümüş 29 yaşındaki kadın katılımcı alt orta gelir grubundandır. Bu katılımcı K10 ameliyat olmadan önce Instagram içeriklerinden burun şekillerini incelediğini ve doktoruna beğendiği burunları göstererek benzerini yapmasını istediğini ifade etmiştir.

Ev kadını olan üst orta gelir grubundan, üniversite mezunu 34 yaşındaki katılımcı K16: “Instagram’dan öncesi-sonrası işlem paylaşımlarına fikir edinmek için çok bakarım. Doktorumu Instagram’dan

belirledim sonuçta önümde örnekler var ve onlar üzerinden doktorumu seçebiliyorum". Katılımcı estetik işlem olarak yüzüne botoks ve dolgu işlemleri yaptırmıştır. Tüm katılımcılarla yapılan görüşmelerde Instagram'daki estetik içerikli paylaşımların cerrahi ameliyatlara kıyasla medikal işlemler yönünde teşvik ediciliği ve yönlendiriciliğinin daha yaygın ve yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Tüm katılımcılar botoks ve dolgu işlemleri yapılmış yüzlerdeki değişimleri ünlü hesapların paylaşımlarından incelemektedirler. Medikal işlemlerin yaygınlaşması ve bireyler için normalleşmesinde Instagram kullanıcılarının önemli belirleyiciliği olduğu görülmüştür. Aynı etkileyciliğin katılımcıların ameliyat işlemlerini yaptırmalarında doğrudan gerçekleşmediği görülmüştür. Estetik ameliyat olan hiçbir katılımcı ameliyat olacağı organına, ameliyat içeriğine Instagram üzerinden karar vermemiştir. Instagramın estetik ameliyat için belirleyiciliği uzvun şeklinin nasıl olacağına karar vermede fikir edinme, doktor yorumlarını inceleme veya doktor seçiminde fikir edinme şeklinde gerçekleşmiştir.

5.4. Sosyal medya/Instagram etkisinin estetik işlem farklılığı üzerinden değerlendirilmesi

Instagram kullanımının estetik ameliyat işlemlerine göre cerrahi olmayan medikal estetik işlemlerle çok daha yakın ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Estetik merkezleri, cerrahlar ve hekimler başta olmak üzere sosyal medya fenomenleri ve ünlü Instagram hesaplarından botoks ve dolgu işlemlerinin canlı uygulaması, öncesi-sonrası görünüm içerikleri sıklıkla paylaşılmaktadır. Bu paylaşımlarda uygulanan estetik işlemlerin dönüştüren ve değiştiren etkileri çarpıcı şekilde ortaya konduğu için estetik işlemler takipçilere cazip gelmektedir. Bu içeriklerin takipçileri ünlülerin, sosyal medya fenomenlerinin, ikon ve influencerların bedenlerinde ve özellikle yüzlerinde hangi işlemlerin olduğunu merakla ve ilgiyle incelemektedirler. Medikal uygulamalar geçici olup belli periyotlarla tekrarlanması gereken kalıcı değişiklik oluşturmeyen ve daha az hayati risk taşıyan uygulamalar olduğundan takipçiler onları yaptırmak için çok düşünmeye ihtiyaç duymadan isteklerini davranışa dönüştürebilmişlerdir. Medikal işlemler süreklilik gerektiren belli aralıklarla devam edilmesi gereken uygulamalar olarak uygulanan ve uygulayanlar arasında etkileşimli, kişisel ve karşılıklı hale gelmektedir. Cerrah hekimler ve işlem merkezlerindeki diğer sağlık çalışanlarıyla aile ilişkilerine benzer bir ilişki oluşmaktadır. Medikal uygulamalar arkadaş grupları arasında sohbet konularının öncelikli konuları arasında yer alırken, senin doktorun benim doktorum ifadelerinin yaygınlaşması bu işlemlerin sosyal bir boyut kazandığını göstermektedir. Estetik ameliyatlara hayati riski daha yüksek kalıcı değişiklikler oluşturan işlemler olduğu için daha planlı ve düşünerek eyleme geçmeyi gerektirmektedir. Bu sebeple kişilerin medikal işlemlerle ilgili algısında Instagram'ın belirleyiciliği medikal işlemlere kıyasla daha az olabilmektedir. Tüm katılımcılar arasında sadece cerrahi işlem yaptıran, sadece medikal işlem yaptıran her ikisini de yaptıran kişilerle yapılan görüşmelerde cerrahi ameliyatı yaptıran istediğinin eyleme dönüştürülmesinde ciddi düşünme ve araştırma süreci yaşandığı görülmüştür. İstanbul'da bir şehir hastanesinde hemşire olarak çalışan, doktora öğrencisi olan 30 yaşındaki kadın katılımcı K14: "Instagram hesabımda ameliyat öncesi fotoğraflarımda duruyor. İnsanlara burun ameliyatı olduğumu ve botoks yaptırdığımı söylerim. İnanmayanlara Instagram'ımdaki öncesi sonrası fotoğraflarımı gösteriyorum. Botoks yaptıracağım sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımları inceledim, yorumları okudum. Botoks yaptıracığım doktoru seçmek için paylaşımlara baktım". Katılımcı hem ameliyat olmuş hem medikal işlem olarak botoks yaptırmıştır. Dikkat çekici olan ise ameliyat işlemini değil botoks işlemini Instagram paylaşımlarıyla ilişkilendiriyor olmasıdır. Kişilerin medikal estetik davranışlarında Instagram etkisinin ve belirleyiciliğinin yoğun olarak yaşandığı gözlemlenmiştir.

Yüksek gelir grubundan, Bilkent Üniversitesi siyaset bilimi lisans mezunu olan evli ve 3 çocuğu olan kadın katılımcı K15: "göz kapağı ameliyatımı yapan doktorumu tavsiye üzerine buldum ama botoks yaptırdığım doktorumu Instagram'dan takip ettiğim bir kızdan öğrendim. Instagram'ın işlemlere ikna etmede etkisi olduğunu düşünüyorum. Orda bakıyorsun herkes yaptııyor, ne kadar güzel olduğunu görüyorsun ve yaptırmak istiyorsun" şeklinde görüş bildirmiştir. Bu katılımcının vurguladığı gibi Instagram paylaşımları ameliyat işlemlerinden çok medikal estetik işlemlerin öncüleri olan botoks ve

dolgu yapılmış yüzlerdeki değişimler için aktif bir gözlem imkânı sağlıyor. Instagram'ın estetik algısı üzerindeki belirleyiciliği estetik ameliyatlara göre medikal estetik işlemler üzerinden daha belirgin olarak gerçekleşmektedir.

Burun estetiği ameliyatı olan K17: "Ben bir estetik merkezinde çalışıyorum ama sosyal medyadan daha çok etkileniyorum. Instagram'da görüyorum badem göz çok hoşuma gidiyor. Kişinin bakışı yüzü direk değişiyor. Instagram üzerinden özellikle takip ettiğim influencer ve ikon gibi insanlar yok ama "keşfet"ime düşen işlem sonuçlarını çok izlerim badem göz yaptırmış olanların görüntüleri çok hoşuma gidiyor". Katılımcının yüze yapılan medikal işlemlere ilgi ve sempatisi, yaptırmaya karar vermiş olması Instagram paylaşımları etkisiyle oluşmuştur. Instagram etkisinin estetik ameliyatlara kıyasla medikal estetik işlemlere kişilerin ilgi duyması, işlemleri yaptırmak istemesinde daha kuvvetli olduğu görülmektedir. Estetik içerikli paylaşımları sıklıkla incelediği gözlemlenen tüm katılımcılar canlı içerik paylaşımlarını izlerken yüzlerdeki değişimlere şahit olmaktadır. Canlı içerik paylaşımları bireylerin bu değişimleri herkesin deneyimleyebileceği inancını kuvvetlendirirken yapılan işlemleri normalleştirmektedir. Kişilerin görüntülere fazlaca maruz kalması onlara bu işlemleri bir gün yaptırabilecekleri yönünde ikna edici motivasyon sağlamaktadır. Instagram, kullanıcıyı sadece alıcı konumunda olmaktan öteye taşıyarak ona iki yönlü ve eş zamanlı bilgi aktarım imkânı sağlamaktadır. Instagram üzerinden sosyal yapıları ortadan kaldıran kullanıcı etkileşimi gerçekleşirken (Yıldırım, A.F., ve Baş, F. C., 2022: 183) biyomedikalden biyokültüre evrilen (Öngören, 2015) bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreçte kendini iyi hissetme ve iyi görünmeyi ilke edinen estetik-kozmetik sanayinin etkisiyle Instagram içerikleri ideal sağlıklı beden imgesi baskısına hizmet etmektedir. Instagram hesapları üzerinden yoğun olarak estetik paylaşım bombardımanına tutulan kullanıcılar özellikle medikal işlemleri normal olarak algılamının ötesinde kadın bedeni için gereklilik olarak görmeye başlamışlardır.

6. Sonuç

Beden kültürel bir varlık olduğu için beden güzelliği kültürel bir üslup kazanır. Beden; zamansal olarak tarihin, şekil ve görüntü olarak kültürel dinamiklerin içinde var olur. Çoklu kültürel dinamiklerin etkisinde bir olgu olarak beden güzelliği bilim ve teknolojinin iktidarı sınırlarında yer alan plastik cerrahi alanının tahakkümü altındadır. Bu tahakkümün araçlarından biri, görüntü ve içerik paylaşımı özelliğiyle bir sosyal medya aracı olan Instagram'dır. Bu makale plastik cerrahi alanının beden güzelliği tahakkümüne Instagram'ın aracılık etmesi üzerine kurgulanmıştır. Plastik cerrahinin güzellik işlemleri medikal ve cerrahi estetik işlemler olarak farklılaşmaktadır. Son yıllarda toplumda estetik cerrahinin yapıma oranına yaklaşan medikal estetik işlemlerin tercih edilmesinde Instagram'ın katkısının önemli olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Instagram'ın estetik işlemlerde etkisinin cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerde farklılaştığı savunulmuştur. Bu farklılaşma, katılımcıların medikal estetik işlemlerle Instagram içeriklerini birleştirerek anlamlandırdıklarının gözlemlenmesinde görülmüştür. Aynı katılımcılar oldukları estetik ameliyat süreçlerinde yaşadıklarını ve tercihlerini belirtirken Instagramla ilişkisini bazen şeklin nasıl olacağına ama genellikle doktor seçiminde fikir edinmek olarak gerçekleştirmişlerdir.

Son yıllarda plastik cerrahinin alanı olan estetik işlemlerde cerrahi alanın dışında cerrahi olmayan / medikal estetik işlemlerin uygulanması ve satın alınması yönünde ciddi bir artış vardır. Bireylerin estetik işlem tercihlerinde sosyoekonomik durum şüphesiz en önde gelen belirleyici olarak karşımızda durmaktadır. Bununla beraber yaş, cinsiyet, eğitim ve mesleki durum, yaşanılan semt, iş ve arkadaş ortamı, dini ve ideolojik yapıların kesişimselliğinde estetik işlem uygulamaları belirlenir. Bu çalışma da bu yapıların belirleyiciliği konu kapsamında olmadığı için yer verilmemekle birlikte ilgili tezin içinde bu kesişimsellik ekseninde çalışılma gerçekleştirilmiştir.

Instagram'ın bireyleri estetik yönünde etkileyciliği ve yönlendiriciliğinde cerrahi ameliyatlara ile medikal uygulamalar arasında birtakım nüanslar olduğu gözlemlendiği için bu farklılığa katılımcıların görüşleri üzerinden yer verilmiştir. Estetik işlemlerle ilgili paylaşımlarda video ve görüntüler medikal

işlemlerin en popüler uygulamalarından olan botoks ve dolgu işlemlerinin sonuçlarını çarpıcı olarak sergilemektedir. Bu çarpıcı paylaşımlar takipçileri işlemlere özendirilmektedir. Özellikle Instagram kullanıcıları sosyal medya fenomenlerinin, ünlülerin, cerrahların ve estetik merkezlerinin hesaplarından yapılan paylaşımlara maruz kaldıkça bu işlemlerin cazibesine kapılmaktadırlar. Kullanıcılar sürekli maruz kaldıkları bu işlemlerle ilgili yapısal duvarlarını (dini, ekonomik, kültürel) aşarak işlemlerin yapılabilirliğine hazırlanmaktadır. Cerrahi olmayan estetik işlemlere alışmak elbette ki işlemlerin kalıcı olmaması, hayati riskin minimal olması ve bu işlemlerin kolay uygulanabiliyor olması sebebiyle cerrahi ameliyatlara göre daha kolay olmaktadır. Bu özellikler göz ardı edilmeden her toplumsal kesimden bireylerin aynı anda ulaşabildiği Instagram paylaşımlarının etkisiyle görsel aşinalık kazanan bireylerin zamanla işlemlere ilgi duymakta, işlemleri herkesin yaptırabileceği kanaatini geliştirmekte olduğu görülmektedir.

Instagram estetik işlemleri herkesin yaptırabileceği işlemlere herkesin ulaşabileceği algısını oluşturan etkiye işaret etmektedir. Instagram geçmiş yıllarda lüks tüketim içerisinde yer alan estetik işlemleri kullanıcılarının zihinlerinde bu işlemlerin ihtiyaç tüketimi olduğu algısını yerleştirmiştir. Estetik görünüme teşvik eden Instagram'daki estetik içeriklere sürekli maruz kalan bireyler işlem yaptırma yönünde güdülenmektedir. Bir taraftan da kendi hesaplarından yapacakları paylaşım içeriklerinin onlar gibi estetik olması gerekliliğini hissetmektedirler. Instagram kullanımı ve paylaşımlar için estetik görünüm olmazsa olmaz bir algı oluşturmaktadır.

Instagram kullanımının estetik işlemler üzerindeki belirleyiciliğinde dikkat çeken diğer boyut ise doktor paylaşım ve yorumlarının belirleyiciliği ve yönlendiriciliğidir. Görülüyor ki kişiler hangi işlemleri yaptıracıklarına ve estetik yaptıracıkları doktorlara karar verirken Instagram'dan yapılan yorumlar ve tecrübeye yönelik görüntüler kişilerin kararlarında belirleyici ve yönlendirici rol oynamaktadır. Estetik hekimlerinin ve plastik cerrahların hastalarının işlem öncesi ve sonrası görüntü paylaşımları (işin uzmanı tarafından paylaşıldığı düşünüldüğünden) kişilerde güven oluşturmada ve işlemleri yaptırmaya ikna olmalarında etkin rol oynamaktadır. Katılımcılar sosyal medya fenomeni, ikon veya ünlü kişilerin yaptığı paylaşımlardan çok uzmanların paylaşımlarını güvenilir bulduklarını belirtmişlerdir. Anlaşıyor ki alanın bilimsel uzmanı olan kişilerin paylaşımları sosyal medya fenomenlerinin (icon, influencer..), sanatçıların ve tanınmış kişilerin paylaşımlarından daha etkin ikna edici ve güven oluşturunucudur.

Yapılan görüşmelerde gözlemlendiği gibi toplumda estetik işlemlerin her toplumsal sınıf ve statü için yaygınlaşmış ve normalleşmiş olmasında Instagram içeriklerinin önemli katkısı vardır. Yaygınlaşma ve normalleşmenin medikal işlemler için daha yaygın olduğu görülmüş, bu durumda öncesi ve sonrası içerik görüntü paylaşımlarının etkin rol oynadığı gözlemlenmiştir.

Kaynakça

- Abraham, A., & Zuckerman, D. (2011). Adolescents, Celebrity Worship, and Cosmetic Surgery (Ed.). *Journal of Adolescent Health*, 49, 453-454.
- Aslan, H. (2014). Bireyin Popüler Multimedya Bağlantılarında, Estetik Tüketim ve Estetik Kültürleşme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34(7), 594-607.
- Bauman, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat Postmodern Ahlak Denemeleri*. (İ. Türkmen, Çev.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bocock, R. (1997). *Tüketim*. Dost Kitabevi, Ankara.
- Bourdieu, P. (2017). *Ayırım*. (D. Fırat ve G. Bozkurt, Çev.). Ankara, Heretik Yayınları.
- Cengiz, R. (2006). Estetikleşen/Estetikleştirilen Birey/Kadın. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 161, 139-173.
- Cook, P. S., & Dwyer, A. E. (2017). No Longer Raising Eyebrows: The Contexts and Domestication of Botoks as a Mundane Medikal and cultural Artefact. *Journal of Consumer Culture*, 17(3), 887-909.
- Edmonds, A. (2008). Beauty and Health: Anthropological Perspectives. *Medische Antropologie*, 20(1), 151-162.
- Eraslan, L., & Eser, D. Ç. (2015). *Sosyal Medya Toplum Araştırma Sosyal Medya Sosyolojisine Giriş*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Erdoğan, G., & Akın, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadın Bedenine Yapılan Tıbbi Müdahaleler. *Sağlık ve Toplum*, 31(2), 14-20.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Toplumu*. (M. Küçük, Çev.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). Say Yayınları, İstanbul.
- Gimlin, D. (2012). *Cosmetic Surgery Narratives A Cross-Cultural Analysis of Women's Accounts*. University of Aberdeen, *Palgrave Macmillan in the UK*.
- Kızılcelik, S. (2003). Küreselleşme Beden ve Şizofreni. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4).
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Liakounakou, A. (2019). *The Many Faces of Botoks: Beauty, Crisis and Cosmeceuticals in Greece*. University College London Department of Anthropology, [Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy].
- Markey, C. N., & Markey, P. M. (2010). A Correlational and Experimental Examination of Reality Television Viewing and Interest in Cosmetic Surgery. *Body Image*, 7(2), 165-171.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II* (S. Özge, Çev.). Yayın Odası Yayıncılık, Ankara.
- Odabaş, S. (2005). Modern Beden Kültüründe Güzellik Salonlarının Yeri: Ankara Örneği. *Toplum ve Bilim*, 104, 153-181.
- Olson, G. (2006). Fat and Class Prejudice: America's Two-Body Society. US Icons and Iconicity. W. Hölbling (Ed.). *Klaus and Susanne Rieser*. Münster: LIT, 187-204.
- Öngören, B. (2015). Sosyolojik Açından Sağlıklı Beden İmgesi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 34, 25-45.

- Özer, P., & Güzel, Ş. (2023), Sosyal Görünüş Kaygısı ve Sosyal Medya Bağımlılığının Estetik İşlem Yaptırma Algısı ile İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*,14(40), 1412-1432.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz, Çev.). Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Timurturkan, M. G. (2009). Güzellik İdeali Etrafında Biçimlenen ve Biçimlendirilen Bedenler. *Toplumbilim Dergisi*, 24, 105-109.
- Tosun, L. P., & Çoban, A. (2020). Sosyal Ağ Sitelerinde Fiziksel Görünüm Karşılaştırmaları, Bedeni Beğenme ve Depresyon. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 52-69.
- Türk, G. D., & Bayrakçı, S. (2019). Sosyal Medya ve Toplumda Değişen Estetik Operasyon Algısı. *AJİT-e*, 10 (39), 118.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11 baskı: 1999-2018).
- Yıldırım, A. F., & Baş, F. C. (2022). Postmodern Dünyanın Kamusal Alanı Olarak Sosyal Medya. *SSD Journal 3rd International Conference On Social Sciences & Humanities February 05-06, 2022 / Sanlıurfa, Türkiye*, 180-188.
- Yüksel, R. (2024). *Bedene Estetik Müdahale Olgusuna (Cerrahi ve Cerrahi Olmayan Estetik İşlemler Ayrımı Özelinde) Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak*. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Makale Bilgi Formu

Yazar Notu: Bu makale “Bedene Estetik Müdahale Olgusu Üzerine Nitel Bir Çalışma: Pierre Bourdieu Perspektifiyle Değerlendirmeler” isimli doktora tezinin alan araştırmasının “estetik işlemler üzerinde medya ve ünlü kişilerin etkisi” bölümü için elde edilen verilerinden oluşturulmuştur.

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Kırsalda Yaşayan Kadınların Tarımsal ve Hayvansal Atıkları Biyogaz Üretimi Amaçlı Değerlendirmesinin İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Tarım Üzerinde Yaratacağı Etkilerin İncelenmesi

Investigation of the Effects of Women Living in Rural Use of Agricultural and Animal Wastes for Biogas Production on Climate Change and Sustainable Agriculture

Hülya Karabaş

Sakarya Üniversitesi Mühendislik
Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü,
Sakarya, Türkiye,
hkarabas@sakarya.edu.tr

Öz: Dünyada ve ülkemizde artan nüfus hızıyla birlikte çevre kirliliği problemleri ön plana çıkmış ve iklim değişikliğine sebep olacak boyutlara ulaşmıştır. Bu durum ülkeleri ekonomik ve sosyal bazı dönüşümlere zorlamaktadır. Her birey iklim değişikliği ile mücadelede sorumluluk sahibi olmalıdır. Pek çok kültürde toplumun temel direği olarak kabul edilen kadınların bu konudaki rolleri çok önemlidir. Özellikle kadınlar doğal kaynaklara zarar verici yaşamsal faaliyetlerden uzak durmaya eğilimli oluşlarıyla, doğal gereği çevre dostu kabul edilebilirler. Günümüz koşullarında kadınların iklim değişikliği ile mücadelede daha etkin rol alması gereksiniminden hareketle öncelikli olarak kırsalda yaşayan ve tarımsal faaliyetlerle ailesine katkıda bulunan kadının konvansiyonel yanında yenilenebilir enerji kaynaklarını da kullanabiliyor olması gereklidir. Ülkemizde oldukça yüksek potansiyele ve katma değere sahip hayvansal ve bitkisel atıkların kadınların öncülüğünde öncelikle aile içi küçük işletmelerde sonrasında özellikle kadın kooperatifleri aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşarak biyogaza dönüştürülmesiyle tarımın sürdürülebilirliğine ve ekonomiye olumlu etkiler sağlanması hedeflenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Biyogaz, Yenilenebilir Enerji, Sürdürülebilir Tarım, Kırsalda Kadın

Abstract: With the increasing population rate in the world and in our country, environmental pollution problems have come to the fore and have reached dimensions that will cause climate change. This situation forces countries to make some economic and social transformations. Every individual should be responsible for combating climate change. Women, who are considered the pillars of society in many cultures, have valuable responsibilities in this regard. Women, in particular, can be considered environmentally friendly by nature, as they tend to stay away from vital activities that harm natural resources. Considering the need for women to take a more active role in the fight against climate change in today's conditions, women who live in rural areas and contribute to their families through agricultural activities should be able to use renewable energy sources as well as conventional ones. In our country, it should be aimed to provide positive effects on the sustainability of agriculture and the economy by converting animal and vegetable wastes, which have a very high potential and added value, into biogas under the leadership of women, first in small family businesses and then by reaching larger masses, especially through women's cooperatives.

Keywords: Biogas, Renewable Energy, Sustainable Agriculture, Rural Women

Extended Abstract

Energy is among the most important indispensable requirements for meeting people's needs and for the sustainability of life, both locally and globally. With the rapid technological developments after the industrial revolution, the more effective use of technology in human life and rapid population growth, the need for energy for individuals and countries is increasing day by day. It is important to diversify the sources from which we obtain energy in order to meet the energy needs and sustainability in our country. In industrialization, where nature is used extensively as a production input, the sustainability of nature has now begun to be discussed. In studies on sustainability, the role of nature pollution in climate change is discussed in many social and economic areas, and different policies are developed to prevent this change.

Today, as concerns about climate change increase day by day, discussions about clean energy and energy providers on a global scale continue to remain on the agenda. It is important to diversify the sources from which we obtain energy in order to meet the energy needs and sustainability in our country. In particular, obtaining energy from renewable sources is at the forefront in terms of both combating climate change and reducing foreign dependency on energy. At this point, biomass energy draws attention as it is as old as human history and is the most widespread energy source on earth. Plant and animal production wastes, which are of great importance among renewable energy sources, gain importance in terms of environment and energy optimization within sustainable development models. Pollution sources caused by livestock enterprises, unlike industrial and urban pollution sources, are not point pollution sources, but are described as dispersed pollution sources, and they reach surface waters and groundwater and deteriorate the quality of water resources.

Researchers have reported that different methods can be used for the disposal and beneficial use of animal waste in a way that does not harm the environment. By effectively using renewable energy resources, which are suitable for use in all sectors, in the agriculture and livestock sectors, energy supply security will be ensured, as well as the sectors' ability to meet their own energy consumption. Nowadays, due to agricultural development and its positive effects on the economy, it is necessary to increase the work to be done to establish small industrial enterprises that will evaluate these wastes and to ensure high efficiency from these wastes, taking into account the ecological impact of plant and animal wastes that exist in nature and have high added value. Biogas obtained by converting organic waste into methane gas in an oxygen-free environment can be used as heating and electricity supply in businesses, and the remaining materials as a result of the process can be used as an enriched fertilizer source. By effectively using renewable energy resources, which are suitable for use in all sectors, in the agriculture and livestock sectors, energy supply security will be ensured, as well as the sectors' ability to meet their own energy consumption.

It is urgent and a priority to replace classical biomass resources such as wood and dung, which are used extensively in cooking and heating activities, especially in rural areas, with energy produced from biogas. In this way, studies should be carried out to ensure that family members, especially women, abandon energy sources that contribute to climate change through combustion and replace them with renewable and environmentally friendly biogas. Developing a gender-inclusive clean and renewable energy sector can empower women in rural communities as both consumers and producers of this energy and help facilitate the transition to a safer sustainable agriculture. At this point, it is necessary to establish energy cooperatives and to train and encourage our women in this direction, in order to increase the entrepreneurial abilities of our women, especially those living in rural areas, and to ensure their active participation in the economy. Women being in the group most affected by climate change is not only due to their gender at birth. It is possible to say that social roles associated with gender are a result of inequalities resulting from poverty and discrimination. Both in the world and in our country, women are in the segment where their mobility is restricted due to their gender and duties related to agriculture, food and housework are imposed on them by birth. In our country, it should be aimed to make positive contributions to the sustainability of agriculture and the economy by converting animal and vegetable wastes, which have a very high potential and added value, into biogas under the leadership of women, first in small family businesses and then by reaching larger masses, especially through women's cooperatives. Increasing the role of women in decision-making mechanisms, especially on issues such as raising awareness of women about their access to energy resources, encouraging the use and investment of clean and renewable energy resources, by acting in a more coordinated manner and establishing energy cooperatives where the number of female participants will be high, by government institutions working to promote renewable energy investments.

1. Giriş

Enerji, insanların yaşamındaki döngü açısından vazgeçilmez gereksinimler arasındadır. Enerji ihtiyacı sanayi devriminden sonra yaşanan hızlı teknolojik gelişmelerinde etkisiyle bireyler ve ülkeler açısından hızla artmaktadır. Fosil kökenli yakıtların çevreye vermiş olduğu zararlar ve yenilenebilir enerji gereksiniminin yenilenebilir kaynaklardan karşılanma anlayışını günümüzde vazgeçilmez kılmıştır. Üretim girdisi olarak doğanın yoğun olarak kullanıldığı endüstrileşmede artık doğanın sürdürülebilirliği de tartışılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmalarda doğanın kirlenmesinin iklim değişikliğindeki rolü sosyal ve ekonomik pek çok alanda tartışılmakta ve bu değişimin engellenmesi adına farklı politikalar geliştirilmektedir (Bulut, 2018).

İklim değişikliğiyle ilgili endişelerin her geçen gün arttığı bu süreçte küresel ölçekte temiz enerji ve enerji sağlayıcılarıyla ilgili tartışmalar da gündemdeki yerini korumaya devam etmektedir. Yapılan yatırımlara rağmen, küresel ölçekte toplam enerji içindeki yenilenebilir enerjinin payı istenen düzeylere ulaşamamıştır (Önal & Yarbay, 2010). 2015 yılında İklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir adım olarak kabul gören Paris Anlaşması imzalanmıştır. 2021 yılı Kasım ayında 197 ülke ve otuz binin üzerinde delegenin katılımıyla COP26 adıyla Glasgow'da Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta iklim değişimi ile mücadele kapsamında önümüzdeki beş yılda yeşil finansmana daha fazla pay ayırma konusunda anlaşmaya varılmıştır (KPMG, 2021). COP26'da Sanayi öncesi döneme göre küresel ısınmanın 1.5°C ile sınırlandırılması hedefinin risk altında olduğu görülmüştür. Önlem alınmadığı takdirde bu yüzyılın sonlarında bu artışın 1.8-2.4 °C lere çıkacağı öngörülmektedir. Sera gazı (GHG) emisyonlarının %70'i enerji kaynaklıdır, kademeli olarak karbondioksit emisyonlarının yaklaşık %40'ını oluşturan kömür kullanımının sonlandırma süreci hızlandırılmalıdır (Karagöl & Kavaz, 2017). Ülkemizde de enerji ihtiyaçlarını karşılama ve sürdürülebilirlik noktasında enerjiyi temin ettiğimiz kaynakların çeşitlendirilmesi önemlidir. Özellikle yenilenebilir kaynaklardan enerji eldesi hem iklim değişikliğiyle mücadele hem de enerjide dışa bağımlılığı azaltma açısından ön planda yer almaktadır.

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımı (Yenilenebilir Enerji Kanunu, YEK)'na dair kanunda yenilenebilir enerji kaynakları hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle, dalga, akıntı ve gel-git gibi fosil olmayan enerji kaynaklarını, biyokütle ise ithal edilmemek koşuluyla gıda ve yem vasfı taşımayan tarımsal atıklar, endüstriyel odun dışında kalan orman ürünleri, belediye atıkları (çöp gazı dahil) yanı sıra bitkisel yağ atıkları, atık lastiklerin işlenmesinden çıkan yan ürünler, sanayi kaynaklı atık çamurları ve arıtma çamurlarını ifade etmektedir (EPDK).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından biyokütle enerji potansiyelin belirlenmesi amacıyla hazırlanan Biyokütle Enerjisi Potansiyel Atlası (BEPA) verilerine göre ülkemizde toplanabileceği hesaplanan toplam ekonomik enerji eşdeğeri yaklaşık yıllık 3.9 milyon ton eşdeğer petrol (MTEP) olan atık potansiyeli mevcuttur. Yine bakanlık verilerine göre 2023 yılı elektrik üretimimizin %36.3'ü kömür, %21.4'ü doğal gaz, %19.6'sı hidrolik enerji, %10.4'ü rüzgar, %5.7'si güneş, %3.4'ü jeotermal ve %3.2'si diğer kaynaklardan karşılanmıştır (Önal & Yarbay, 2010; Özkan, 2023; Gökdemir & Yurgiden, 2021). Günümüzde geleneksel ve modern yöntemler kullanılarak biyokütle den enerji elde edilmektedir. Özellikle geleneksel biyokütle dünyada ve ülkemizde yemek pişirme, soba ateşinde ısınma gibi amaçlar için yaygın olarak kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler raporlarında dünya genelinde en yoksul insanların %70'ini kadınların oluşturduğu ve iklim değişikliğinden etkilenme boyutunda cinsiyetler arasında eşitsizlikler olduğu vurgulanmıştır. Özellikle dünyanın pek çok yerinde kırsal bölgelerde kadınlar yaşamlarını çevresel koşullara bağlı olarak ve bu koşullardan yoğun olarak etkilenerek devam ettirmektedirler. Bu makalede özellikle kırsalda iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden mağdur olan kadınlarımızın tarımsal ve hayvansal atıkları kullanarak yenilenebilir enerji kaynaklarımız arasında yer alan biyogazı üretmeye yönelik çalışmalarının desteklenmesi adına yapılması gerekenler vurgulanmıştır.

2. İklim Değişikliği ve Cinsiyet Üzerine Etkileri

Küresel bir sorun olarak çığ gibi büyüyen iklim değişikliği ortalamada iklim koşullarının yavaş ve kademeli olarak değişmesi şeklinde tanımlanmalıdır. (Karagöl & Kavaz, 2017). Bu yüzden kişisel deneyime dayanarak tespit edilmesi ve takibi zordur (Weber, 2010). Uzmanlar bu tespiti yaparken atmosferde sera gazının birikimini ve sıcaklık artışlarını, buzulların erimesini ve deniz suyu seviyelerinin yükselmesini veri olarak sunmaktadırlar. Özellikle Birleşmiş Milletler Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) 2014 raporunda atmosferdeki karbon oranı ve sera gazı konsantrasyonlarının yüzlerce yıl boyunca hiç görülmemiş seviyelere yükseldiği vurgulanmıştır. IPCC, 21. yüzyılın sonunda küresel yüzey sıcaklığının 1850 den 1900'lü yıllara kadar olan zaman diliminde 1.5°C'yi geçeceğini öngörmektedir. Isınmanın 4 °C'nin üzerine çıkması, dünya nüfusunun ölümcül ısı derecelerine maruz kalmasına neden olurken, 3°C, türlerin yarıdan fazlasının yok olması anlamına gelmektedir (Ramanathan vd., 2017).

İklim değişikliğiyle birlikte gelişen olumsuz şartlardan ilk önce özellikle yoksul kesim içerisinde büyük orana sahip kadınlar etkilenmektedir. 1980'li yılların başında çevre sorunlarıyla mücadele kapsamında eko-feminizm kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, kadın ve erkeklerin edindikleri tecrübe ve bilgiler arasındaki farkları ortaya koyan bir teoridir. Ekofeminizm, doğal dünyanın sömürülmesi ile kadınların baskı altına alınması arasında bağlantı gören bir harekettir. Ekofeministler, ataerkinin ve kapitalizmin doğa ve kadın üzerindeki yıkıcı etkisini daha görünür hâle getirmeye ve buna yönelik çözümler sunmaya çalışırken üretim ve yeniden üretim arasındaki çelişkileri de ele almaktadırlar. (Memiş, 2019; Cudworth, 2003; Özdemir & Aydemir, 2019). Toplumsal cinsiyetle ilgili iklim değişikliği değerlendirmelerinin ana eksenini; doğal afetlerin etkisinin her iki cinsiyette eşit olarak görülmediğini ortaya koymuştur. Özellikle dünya genelinde kadınların eğitimsiz ya da eğitim düzeylerinin erkeklere oranla çok düşük olması, doğal afet durumunda daha savunmasız olmaları ve kendilerini koruyamamaları, telefona sahip olma oranının düşüklüğü veya hiç kullanamama, büyük çoğunluğun tarım gibi doğaya bağlı işlerde çalışması, özellikle çocukların bakımını üstlenmelerinden dolayı bireysel hareket yeteneğinin doğal olarak kısıtlanması gibi sebeplere dayandırılmaktadır (Woman Gender Constituency, 2017).

Eko-feminist yaklaşımının en önemli tarafı kadınlar doğa ile farklı ve özel bir ilişkiye sahip olduğu varsayımdır. Genellikle kadınların doğaya erkeklere oranla daha fazla ilgilidir. Buradan hareketle de iklim değişikliği riskinin algılanması ve risklerin bertaraf edilmesinde de kadınların doğrudan etkisinin olacağı düşünülmektedir. Yani iklim değişikliğiyle mücadelenin yolu önce iklim değişikliğinin varlığına ve yoğun etkilerinin yaşandığına inanmaktan geçmektedir. Olumsuz iklim ve çevre şartlarına maruz kalarak daha yoğun etkilenen kadınların bu konudaki farkındalığı ve birlikte hareket edebilme yatkınlıkları oldukça önemlidir (Leach, 2007).

Kadınların iklim değişikliği kaynaklı olumsuzluklardan en çok etkilenen grupta olmaları sadece doğumla gelen cinsiyetlerinden kaynaklanmamakla birlikte cinsiyetle entegre sosyal roller, gelir seviyelerinin düşüklüğü ve ayrımcılıktan kaynaklanan eşitsizliklerin bir sonucudur. Hem dünyada hemde ülkemizde kadınlar cinsiyetleri kaynaklı olarak hareketlilikleri kısıtlanan, tarım, gıda ve ev işleriyle ilgili görevlerin kendilerine doğumsal olarak empoze edildiği kesimde yer almaktadırlar. Aynı zamanda kadınlar ve erkeklerin güç eşitsizliği, çevresel kaynaklara ve gelir getirici sektörlerdeki kaynaklara farklı erişimlerine neden olurken çevresel savunmasızlığı da beraberinde getirmektedir (Denton, 2002).

Ekofeminizm ve toplumsal cinsiyete bakış açısı ile birlikte iklim değişikliğinin etkilerinin incelenmesinde başlangıç noktası olarak kadınların mağdur ya da savunmasız kesim olmalarından çıkarılıp, bu olayın öznesi haline getirilmeleri gereklidir. İsveç'te yapılan bir araştırmaya göre, iklim değişikliği ile ilgili değerlendirmelerde kadınların bilişsel olarak erkeklerden farklı olmadığı fakat

kadınların çevre ile ilgili konularda daha fazla endişe içinde oldukları belirlenmiştir (Sundblad vd., 2007). Ayrıca kadınların erkeklere oranla daha duyarlı davranışları sebebiyle daha sürdürülebilir bir şekilde yaşamlarını idame ettirdikleri ve dolayısıyla daha küçük bir ekolojik ayak izine sahip oldukları düşünülmektedir (Johnsson-Latham, 2007).

3. Ülkemizde Tarımsal Kökenli Yenilenebilir Enerjiler ve Tarımda Kadın

Neolitik Devrimden günümüze tarımsal faaliyetler coğrafya ve kültüre göre farklılıklar göstermiştir. Ülkemizde tarımsal üretim, istatistiklere kadın istihdamının en yoğun olduğu sektör olarak yansımaktadır. Tarım ve hayvancılık sektöründe kullanılan başlıca yenilenebilir enerji kaynakları; güneş, rüzgar, biyokütle ve jeotermal dir (Emiroğlu vd., 2021).

Tarımsal üretimde ürünlerin işlenmesi ve pazara arz edilmesine kadar geçen sürede en önemli girdi maliyeti enerjidir. Enerji maliyetlerinin düşürülmesi tarımsal ürün fiyatlarını da doğrudan etkilemektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı, yenilenebilir enerji kaynaklarının özellikle kırsalda kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında desteklemelerde bulunmaktadır. Kırsal bölgeler, tarımsal üretimin yoğun olarak yapıldığı, şehir ve ilçe merkezlerine uzak, belirli bir gelişmişlik seviyesine ulaşamamış alanlardır. Bu alanlarda uygulanmak üzere çeşitli kırsal kalkınma planları ve projeleri hazırlanmaktadır. Kooperatif ve aile işletmeleri bu program dahilinde başvuru yapabilmekte ve başvuruların değerlendirilmesi aşamasında kooperatiflere, gençlere ve kadınlara ek puanlar verilmek suretiyle pozitif ayrımcılık ta yapılmaktadır (Şahin & Kan, 2022; Özkan, 2023). Yenilenebilir enerji projeleri, özellikle kırsal kesimde önemli bir istihdam yaratma potansiyeline sahiptir. Biyokütle kaynaklarının etkin kullanımı, güneş panellerinin kurulumu, rüzgar çiftliklerinin inşası gibi projeler, kırsalda işgücünün istihdamını sağlayarak yerel ekonomilerin canlanmasını da desteklemektedir.

Yenilenebilir enerji kaynakları, çevre kirliliğini azaltmasının yanısıra enerjide dışa bağımlılığı da azaltarak sürdürülebilir kalkınmaya doğrudan hizmet etmektedir. Güneş enerji sistemleri ve jeotermal kaynaklar seraların ısıtmasında yenilenebilir, yerel, çevreci oluşları ve ısıtma maliyetlerini düşürmeleriyle avantaj sağlamaktadırlar. Ülkemiz jeotermal enerji kaynakları potansiyeli bakımından dünyada yedinci, Avrupa'da birinci sırada yer almakta olup jeotermal seracılıkta da dünya lideri konumundadır. Ülkemizin 30 bin dekar serayı ısıtacak jeotermal enerji potansiyeline sahip oluşu Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün yenilenebilir enerji kaynaklarının tarımda kullanımını yaygınlaştırmaya yönelik destekleyici uygulamaları ile hâlihazırda 5 bin dekarın üzerinde bir sera alanı jeotermal kaynakla ısıtılmaktadır (Gökdemir & Yurgiden, 2021).

Günümüzde yaşanan iklim değişikliği ve artan enerji maliyetleri sebebiyle özellikle tarım ürünlerinin muhafazasında kullanılan soğuk hava depolarından seralara, hayvancılıktan tarımsal sulama faaliyetlerine kadar pek çok farklı tarımsal üretim faaliyetinde ve ürün işleme yapılan birimlerde güneş enerjisi sistemleri kullanılmaktadır. Özellikle kırsalda ve şebeke elektriğinin olmadığı göçerlerin hayvancılık yaptığı bölgelerde güneş enerjisi kullanımının arttığı görülmektedir. Ayrıca üretimde ortak kullanımdaki enerji maliyetlerini düşürmek amacıyla tarımsal sulama, içme suyu, doğal arıtma gibi işlemlerde de güneş enerjisi kullanımının tercih oranı her geçen gün artmaktadır. Dünyada güneş termal kolektörleri yaklaşık olarak 40 milyon hanede kullanılmaktadır (Önal & Yarbay, 2010).

Tüm sektörlerde kullanıma uygun olan yenilenebilir enerji kaynaklarının tarım ve hayvancılık sektörlerinde etkin kullanılması ile enerji arz güvenliği de sağlanabilecektir. Artık günümüzde tarımsal kalkınma ve ekonomiye olan olumlu etkileri nedeniyle yüksek katma değere sahip bitkisel ve hayvansal atıkların değerlendirilmesi için küçük sanayi işletmelerinin kurulması ve bu atıkların veriminin yükseltilmesi adına yapılacak çalışmaların artırılması gereklidir. Yenilenebilir enerji kaynakları içerisinde büyük öneme sahip olan bu atıklar yer üstü madenciliği olarak görülerek sürdürülebilir kalkınma modelleri içerisinde çevre ve enerji optimizasyonu bakımından önem

kazanmaktadır. Kırsal ve özellikle bu bölgelerde mağduriyeti yaşayan kadınlarımızı hem tarımda yenilenebilir enerji kullanımı konusunda bilinçlendirmek hemde refah seviyelerini yükseltmek için biyogaz üretimini özendirmemiz gereklidir.

Günümüzde tarımsal üretimde genellikle cinsiyete dayalı bir işbölümü olup bu işbölümü de ağırlıklı olarak kadın emeğine dayanmaktadır. FAO tarafından bu durum "tarımın feminizasyonu" olarak adlandırılmaktadır ve özellikle de pek çok az gelişmiş ülkede yaşanan bu süreç, tarımda yoğun olarak kadın işgücünün kullanıldığını göstermektedir (Günaydın, 2009). Ülkemizde tarımsal üretim genellikle küçük ölçekli olarak adlandırılan aile içi işletmelerde gerçekleştirilmektedir. Bu sayede kırsaldaki kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak görülmektedir. Kadınların yaptıkları işler genellikle ev odaklı emeğe dayanan mevsimlik, yarı zamanlı veya ücretsiz işler olmaktadır. Kırsalda yaşayan kadınların tarımsal üretime katılım şekilleri o toplumun sosyo kültürel yapısı ve ekonomik gelişmesiyle oldukça yakın ilişkilidir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği tarım sektörünün de önemli özellikleri arasında yer almaktadır (Candan vd., 2013)

Kadınların yaptıkları faaliyetlerden elde edilen ürünler genellikle yiyecek, giyecek üretimiyle ilgili olup hemen tüketildikleri için ekonomik olarak bir değer ifade edememektedir. Bunun bir sonucu olarak özellikle kırsal alanda ev işleri ile tarımsal faaliyetler birbirine karışmakta ve kadın işini değersiz kılınarak görünmez hale getirmekte ve kadının üretimdeki konumu "ücretsiz aile işçiliği" olarak belirlenmektedir (Sirman, 1991; Hablemitoğlu, 2001). Bu durum haliyle kadını yoksullaştırmakta ve mağduriyetini de arttırmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranları yüksek olmasına rağmen çalışmıyor kabul edilip istatistiklerde ev kadını olarak görülmektedirler. Ülkemizde tarımla uğraşan ailelerde şehir yaşamından farklı olarak erkek ve kadın açısından geleneklere dayalı bir işbölümü mevcuttur. Bu durum kadının emeğini tarım sektörü açısından sömürüye oldukça açık bir hale getirmektedir. Kırsalda yaşayan pek çok kadının miras yoluyla gelmesi gereken araziler üstünde kullanım hakkının olmaması, çiftçi birliklerine üye olma ve kredi kaynaklarından yararlanma imkanlarını da elde edemedikleri görülmektedir.

4. Türkiye de Tarımsal Kökenli Biyogaz Üretimi

Türkiye, farklı coğrafi bölgelerinde dört mevsimi yaşayan, başta bitkisel olmak üzere biyoçeşitlilik açısından zengin kaynaklara sahip olan Avrasya bölgesinde yer alan 78 milyon hektar (ha) coğrafi alana ve 84 milyon nüfusa sahip bir tarım ülkesidir. Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olarak kentsel ve endüstriyel atık miktarı açısından da zengin bir ülkedir. Ülkemizin zengin bir tarımsal potansiyeli olduğu 24 milyon ha tarımsal ekilebilir arazisi olmasından anlaşılmaktadır. Bu arazilerin 18.1 milyon ha ekili durumdadır (Bulut, 2018).

Bir tarım ülkesi olan Türkiye, tarımsal, hayvansal atık ve ürün artıkları bakımından oldukça fazla kaynağa sahiptir. Ülkemizde yılda 50-65 MTEP tarımsal atık ve 11 MTEP hayvansal atık üretilmesine karşılık, üretilen bu atıkların yalnızca %60'ı enerji üretimi için kullanılabilir (Gökdemir & Yurgiden, 2021). Doğru yönetildiğinde tamamı geri dönüştürülebilir olan organik atıklar; ekonomik faydaları, çevresel kirliliği azaltmaları ve yenilenebilir olma özellikleriyle biyokütle enerji kaynağı olarak değerlendirilirler. Hayvancılık yapılan işletmelerde ortaya çıkan ve büyük miktarda olan hayvan gübresi olarak adlandırılan atıkların biyogaz üretimi için son derece uygun bir hammadde olması ve biyogaz sonrası kalan artık maddelerin gübre olarak değerlendirilmesi hem bitkisel üretim için önemli bir girdi oluşturması hem çevre korunumu hem de işletmenin enerji giderlerinden tasarruf sağlaması açısından önemlidir (Çalışkan & Tumen Özdi, 2021).

Hayvansal atıkların düzenli olarak depolanmayıp doğrudan tarım arazilerine verilmesi bitkilerin ürün kalitesinin düşmesine ve sera gazı emisyon artışına neden olmaktadır (Tırınk, 2022). Doğada oksijensiz çürüme için uygun şartlar sağlandığında bakterilerin biyokimyasal faaliyetleri sonucu

kendiliğinden oluşan ve atmosfere karışan biyogaz havadan hafif, renksiz, kokusuz bir gaz karışımıdır. Sera gazları denildiğinde akla ilk gelen gazlardan olan karbondioksit (CO₂) ve metan (CH₄) bu gazın temel bileşenleridir (Özkan, 2023). Biyogaz kullanımıyla birlikte atmosferdeki CO₂ dengesi bozulmaz yani net CO₂ artışına neden olunmadığı gibi CO₂ ve CH₄ değerlendirilerek bunların salınımindan kaynaklanan küresel ısınma azaltılabilir. Özellikle kırsal alanlarda daha da öne çıkan biyokütle enerji kaynaklarından birisi de biyogazdır. Biyogaz üretimi potansiyeli yüksek olan ülkemizde, organik atıklardan anaerobik koşullarda biyogaz üretimi hem çevresel hem de yenilenebilir enerji kazanımı açısından önem arz etmektedir (Yaldız, 2004).

Türkiye'nin biyogaz enerji potansiyeli son tarım sayımına göre 2.177.553.000 m³ olarak hesaplanmıştır. Bu potansiyelin %68'si büyükbaş hayvanlara, %5'i küçükbaş hayvanlara ve %27'si ise kanatlı hayvanlara aittir. Ülkemizin tarım alanlarından yılda yaklaşık 7 milyon ton gübre elde edilebilmektedir. Yapılan araştırmalarda Türkiye'nin enerji ihtiyacının en az %12'sini biyogazın karşılayabileceği belirlenmiştir. Hayvansal ve bitkisel kaynaklı organik atıklar biyogaz tesislerinde fermente edilerek temiz enerjiye dönüştürülmektedir. Sürdürülebilirlik açısından biyogaza dayalı gübre üretim tesisleri önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda, atıkların çevreye vereceği zarar önlenerek sürdürülebilir tarım sayesinde hem enerji üretimine katkı sağlanırken aynı zamanda enerji çeşitlendirmesi de yapılmış olacaktır. (Çalışkan & Tumen Özdil, 2021).

Hayvansal atık olarak dışkının uygun depolanması işlenmesi ve araziye fermente edildikten sonra gübre olarak uygulanması sayesinde atmosfere metan gazı emisyonu, çevreye koku, kirlilik gibi olumsuz etkileri azaltılarak kırsalda yaşam kalitesi artırılacaktır. Bitkisel ve hayvansal atıkların gübreye dönüştürülmesi ile toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapısında iyileşme gerçekleşecek ve gübre yönetimi ile sera gazı salınıminin azaltılmasına katkı sağlanacaktır. Yıllık ortalama olarak bir büyükbaş hayvan 3.6 ton, küçükbaş hayvan 0.7 ton ve kümes hayvanı 0.02 ton yaş gübre üretmektedir. Bu değerler üzerinden hesaplama yapıldığında bir ton sığır gübresinden 33 m³, bir ton koyun gübresinden 58 m³ ve bir ton kümes hayvanı gübresinden 78 m³ biyogaz üretilebileceği görülmüştür (Yaldız, 2004). Almanya Uluslararası İşbirliği Kurumu Türkiye Direktörünün açıklamalarına göre Türkiye'de 4500 biyogaz tesisi için potansiyel bulunmasına rağmen halihazır da biyogaz tesisi sayımız 108 dir. Özellikle kırsalda tarımsal ve hayvansal atıkların yönetimi öncelikli bir konudur ve önemli bir kaynak kaybı mevcuttur. Biyogaz hem modern teknolojilerle hem de kırsal kesimlerde ilkel yöntemlerle üretilmektedir.

Bilir ve arkadaşlarının (1984) yaptığı çalışmada 1 m³ hacmindeki biyogaz tankına sahip bir üniteden 20 °C tank içi sıcaklığı koşullarında 0.49 m³ biyogaz elde etmişlerdir. Afacan ve Kasap (2009)'ın yaptığı çalışmada Kastamonu ili Taşköprü İlçesi Ortaköy köyünde 25 adet büyükbaş hayvana sahip bir işletmenin 30 m³ hacimli biyogaz tankının 25-30 °C arası sıcaklıkta tutulduğu koşullarda kesintisiz biyogaz üretiminin sağlandığı ve günlük 15 m³ biyogazın üretildiği görülmüştür. Bu üretim miktarıyla iki katlı çiftlik evinin ısıtılması ve yemek pişirme işlemi başka bir enerji kaynağına ihtiyaç duymadan sağlanmıştır.

Kadınların eğitim faaliyetleriyle bilinçlendirilerek özellikle tarımsal faaliyet yapan aile tipi küçük işletmelerde, biyogaz üretimi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımıyla birlikte kendi tüketimlerini karşılayacak enerjilerini üreterek önce aile sonrada milli ekonomiye katkı sağlamaları ve sürdürülebilir tarım anlayışının sağlanması önemlidir. Özellikle yerel yönetimler tarafından tarımsal altyapı hizmetleri artırılarak kırsalı kalkındırmak ve bu alanları özellikle kadınlar eliyle daha yaşanır, farklı üretimlere katkı veren ve korunan alanlar haline getirmek öncelikli hedefler arasında yer almalıdır.

5. Tarımsal Amaçlı Kadın Kooperatifleri ve Tarımsal Destekler

Kırsalın en önemli toplumsal figürü ve tarımın emekçisi olan kadınların hem eğitim hemde sosyo-ekonomik yönden güçlenmesi gereklidir. Kooperatifler sahip oldukları toplumsal sorumluluk ile şirketlerden ayrılırlar. Ülkemizde kooperatifçiliğin en yaygın olduğu sektörlerin başında tarım gelmektedir. Türkiye’de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı’nın yetki alanlarında yer alan 59 binin üzerinde kooperatif faaliyet göstermektedir. Ortaklarının çoğunun kadınlardan oluştuğu Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren 162 adet tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmaktadır. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin temel faaliyet alanlarını eğitim, yetiştiricilik, pazarlama, sulama gibi konular oluşturmaktadır (Yıldırım & Everest, 2020).

Üreticiler açısından tarımsal faaliyetlerde en büyük sorun girdi maliyetlerinin yüksekliği buna karşın kar marjının düşük seviyede kalmasıdır. Özellikle enerji maliyetleri çiftçileri oldukça zorlamaktadır. Çiftçilerin üretimlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için, tarımsal enerji kooperatiflerinin kurulması ve yaygınlaşması öncelikli bir konu haline almıştır. Dünyada özellikle gelişmiş ülkelerde çevre kirliliğine ve iklim değişikliğine karşı yenilebilir enerji kullanımına geçişte en önemli aracın enerji kooperatifleri olduğu görülmüştür. Almanya’da sayısı binden fazla enerji kooperatifi bulunurken Danimarka’da 150 binden fazla aile rüzgar kooperatiflerinin ortağıdır. Bangladeş’te kırsal elektrik kooperatifleri sayesinde üretilen elektrikten 28 milyon kişi faydalanmaktadır (Yıldırım & Everest, 2020).

Türkiye’de yenilenebilir enerji alanında faaliyet gösteren kooperatif sayısı çok az olmakla birlikte ortaklarına yenilenebilir enerji konusunda destek veren bir tarımsal kooperatif yoktur. Türkiye’nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planında 2011–2023 yılları arasında tarım sektörü ile ilgili hedeflerinden biri “tarım sektörüne iklim değişikliğinin etkileri ve uyum yaklaşımları konusunda sivil toplumun bilinçlendirilmesi”dir. Bu kapsamda da bu hedefe ulaşılabilmesi için kooperatifçilik faaliyetlerinin geliştirilip, yaygınlaştırılması ve kooperatiflerin iklim değişikliğinin olası etkilerine uyum konusunda bilinçlendirme faaliyetlerini yerine getirmesi gereklidir. (Yıldırım & Everest, 2020)

Kırsal alanlarda tarım faaliyetlerini desteklemek amacıyla çiftçilere hibe, kredi veya teknik danışmanlık gibi kaynaklar sağlanmaktadır. Bu, modern tarım tekniklerinin benimsenmesini ve verimliliği artırmaktadır. Bu amaçla ülkemizde Kırsal Kalkınmayı Destekleme Programı (KKYDP), Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), (Türkiye Sürdürülebilir Enerji Finansman Programı (TurSEFF) ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) tarafından enerji destek ve teşvikleri verilmektedir.

Ülkemizde ilk enerji kooperatifi 2014 yılında Denizli Tavas’ta kurulan “S.S. Ege Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketim Kooperatifi”dir. Kayseri Mobilyacılar Yenilenebilir Enerji Kooperatifi” ise 240 üyeye sahiptir (EPDK). Enerji tesislerini kurmak maliyeti yüksek bir yatırımdır ayrıca çiftçilerin kendi kooperatif sermayeleri ile böyle bir yatırımda bulunmaları pek imkan dahilinde değildir. Bu yüzden finansman sorununun acilen çözülmesi gereklidir. Bu noktada Avrupa Birliği fonları finans konusundaki tıkanıklığın aşılmasında yardımcı olabilir ayrıca belediyeler, kooperatif ortağı olarak enerji projelerinin desteklenmesinde katkı verebilirler.

Özellikle kırsalda yenilenebilir enerji kaynağı olarak değerlendirilmeyi bekleyen yüksek potansiyele sahip bitkisel ve hayvansal atıkların biyogaz üretiminde kullanılmasının sağlanması için özellikle kadın üyelerin sayısının fazla olacağı enerji kooperatiflerinin kurulması önemlidir. Atık materyallerin düzenli toplanmasında kadınların birey olarak ve ailenin diğer fertlerini koordine etmedeki becerilerinin üst düzeyde olacağı yaklaşımıyla hareket ettiğimizde kooperatifin etkinliğinin yüksek olacağı kaçınılmazdır. Bu bağlamda özellikle öncelikli olarak kırsalda tarıma ve hayvancılığa katkı sağlayan kadınlarımızın yenilenebilir enerji ve biyogaz üretimi konusunda eğitim faaliyetleri ile bilinçlendirilmesi ve sonrasında da tesis kurulumuyla ilgili olarakta proje ve finansman sağlanması

konularında ayrıcalıklı bir konumda tutularak özellikle makine ve teçhizat alımlarında hibe desteğinin sağlanması oldukça hayati ve acildir. Bütün bunlar sağlandığında ülkemizin sürdürülebilir kalkınma amaçları içerisinde yer alan erişilebilir ve temiz enerji, cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadın ve kız çocuklarını güçlendirmek, iklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için eyleme geçmek, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişim sağlamak, yoksulluğu sona erdirmek ve sürdürülebilir tarım gibi amaçlara da ulaşılmış olacaktır.

6. Sonuç

Küresel iklim değişikliği, insanlık için daha önce deneyimlenmemiş riskler içeren, çözümünün yine insanda olduğu bir sorun olarak mütemadiyen olumsuz etkilerini arttırmaktadır. Bununla mücadele için, tüm dünyada uyum ve azaltım politikalarının oluşturulmasına rağmen yapılan araştırmalarda ve istatistik verilerde kayda değer bir ilerleme görülmemektedir. Bu sorunun salt yasal düzenlemelerle çözülemeyeceği ortadadır ve bu yüzdende duyarlılıklarıyla ön planda olan kadınların iklim değişikliğinin önlenmesi üzerine gerçekleştirilecek faaliyetlerde etkin rol alması gereklidir.

Kadınlar sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında etkili ve büyük bir grupturlar. Kadınların temiz enerji sektöründe ilerleyebilmeleri için desteklenmeleri, özellikle tarımsal krediye erişimin kolaylaştırılarak artırılması, eğitim ve beceri gelişimini hedefleyen faaliyetler, mülkiyet ve miras hukuku, toprak hakları ve siyasi katılım gibi daha geniş sistemik cinsiyet konularını da ele alan politikalar geliştirilmelidir. Özellikle kırsalda yenilenebilir enerji projeleri sayesinde bölgenin enerji tedariki güvence altına alınabilir, elektrik kesintileri riski azalır ve enerji maliyetleri düşer. Bu durum aynı zamanda kadınların gelir seviyelerinin artmasına ve yaşam standartlarının yükselmesine de katkı sağlar.

Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin günümüz kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınma için ülkemizde oldukça yüksek potansiyele ve katma değere sahip hayvansal ve bitkisel atıkların kadınların öncülüğünde öncelikle aile içi küçük işletmelerde sonrasında özellikle kadın kooperatifleri aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşarak biyogaza dönüştürülmesiyle tarımın sürdürülebilirliğine ve ekonomiye olumlu katkılar sağlanması hedeflenmelidir. Yenilenebilir enerji yatırımlarının teşviki için çalışan devlet kurumlarının daha koordineli bir şekilde hareket ederek özellikle kadın katılımcıların sayısının yoğun olacağı enerji kooperatiflerini kurarak kadınların enerji kaynaklarına ulaşımı hususunda bilinçlendirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı konusunda özendirilmesi gibi konular başta olmak üzere kadınların aktif rollerinin artırılması hususunda adımlar atılmalıdır.

Kaynakça

- Afacan, H., & Kasap, A. (2009). Küçük Ölçekli Sürekli Beslemeli Bir Biyogaz Tesisinin Çalışma Şartlarının Belirlenmesi. *Tarım Makinaları Bilimi Dergisi*, 5(2), 235-240.
- Bilir, M., Deniz, Y., Karabay, E., & Bilgin, N. (1984). Ankara Koşullarında 12 m³ Kapasiteli Topraksu Tip A Biyogaz Tesisinde Sığır Gübresinin Biyogaz Verimi. *Merkez Topraksu Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*, Genel Yayın No:101, Rapor Seri No: 41, Ankara
- Bulut, R. (2018). Dünyada Enerji Kaynakları ve Enerjide Söz Sahibi Ülkeler. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 6(67), 69-74.
- Candan, E., & Günel Özalp, S. (2013). Tarımda Kadın Emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 19(1), 93-101.
- Cudworth, E. (2003). *Environment and society*. London: Rutledge Press.
- Çalışkan, M., & Tumen Özdil, N.F. (2021). Potential of Biogas and Electricity Production from Animal Waste in Turkey. *BioEnergy Research*. 14, 860-869.
- Denton, F. (2002). Climate change vulnerability, impacts, and adaptation: Why does gender matter?. *Gender & Development*, 10(2), 10-20.
- Emiroğlu, F. M., Aybek, A., & Kuzu, H. (2021) İki Farklı Fotovoltaik (PV) Enerji Sisteminin Farklı Hayvancılık İşletmelerinde Kullanımının Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 26(3), 808-820.
- EPDK (T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu). Web: <https://www.epdk.gov.tr>
- Günaydın, G. (2009). Türkiye Tarım Politikalarında "Yapısal Uyum". 2000'li Yıllar. *Mülkiye Dergisi*, Bahar, Cilt XXXIII, Sayı: 262, 175-223.
- Gökdemir, L., & Yurgiden, H. Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Durumu. Congress on Scientific Researches and Recent Trends-8 August 2-4, 2021/ The Philippine Merchant Marine Academy, *Philippines Full Text Book*
- Hablemitoğlu, Ş. 2001. Kırsal Kesimde Kadınların Güçlenmesi ve "Bilgi" Arasındaki İlişki. *Çiftçi ve Köy Dünyası*, 16 (203): 17-19.
- IPCC. (2014). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, 1-32.
- Johnsson-Latham, G. (2007). A Study on Gender Equality as a Prerequisite for Sustainable Development. *Report Environment Advisory Council*, Sweden, 1-90.
- KPMG Türkiye. (2021). Enerji Sektörel Bakış
- Karagöl, E. T., & Kavaz, İ. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Yenilenebilir Enerji. *Analiz Dergisi*, 197, 5-30.
- Leach, M. (2007). Earth mother myths and other ecofeminist fables: How a strategic notion rose and fell. *Development and Change*. ,38(1), 67-85.
- Memiş, O. B. (2019). Kadınların İklim Değişikliği İle İlgili Algılarının Belirlenmesi. *Journal of Academic Value Studies*, 5(4), 700-718.
- Özkan, M. (2023). Yenilenebilir enerji kullanımı ürün fiyatını düşürüyor. *Türk Tarım Orman Dergisi, Özel haber* (Haziran, 2023).
- Önal, E., & Yarbay, R. Z. (2010). Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları Potansiyeli ve Geleceği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 9(18), 77-96.

- Özdemir, H., & Aydemir, D. (2019). Ekolojik Yaklaşımlı Feminizm/Ekofeminizm Üzerine Genel bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihi Süreci ve Türleri. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 11(2), 261-278.
- Ramathan, V., Sánchez, M. S., Dasgupta, P., Raven, P., von Braun, J., & Sachs, J. (2017). Final Declaration: Our Planet, Our Health, Our Responsibility. *The Pontifical Academy of Sciences*. Casina Pio IV.
- Sirman, N., (1991). Gelişme sürecinde kırsal kesim kadını yaklaşımlar ve sorunlar, kırsal kesimde kadının statüsü: Sorunlar ve çözüm önerileri. *ILO-TKV Danışman Toplantısı Raporları*, Ankara, 16-29.
- Sundblad, E. L., Biel, A., & Gärling, T. (2007). Cognitive and affective risk judgments related to climate change. *Journal of Environmental Psychology*, 27(2), 97-106.
- Şahin, A. E., & Kan, A. (2022). Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı: Kırsal Ekonomik Altyapı Projeleri 2021 Yılı Bolu Örneği. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 121-132.
- Tırınk, S. (2022) Calculation of Biogas Production Potential of Animal Wastes: Example of Iğdır Province. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 12(1), 152-163.
- Weber, E. U. (2010). What shapes perceptions of climate change?. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 1(3), 332-342.
- Woman Gender Constituency. (2017). Gender just climate solutions. Women Engage for a Common Future. Web: <http://womensgenderclimate.org/wpcontent/uploads/2017/12/WGCSolutions-Publication-COP23-ENG-Final>
- Yaldız, O. (2004). *Biyogaz Teknolojisinin Kullanım Amaçları*. Akdeniz Üniversitesi Yayın No:78, Antalya.
- Yıldırım, M., & Everest, B. (2020). Tarımsal Kooperatiflerin İklim Değişikliği ve Yenilenebilir Enerji Farkındalıkları: Çanakkale İli Örneği. *ÇOMÜ Zir. Fak. Dergisi*, 8(1), 233-241.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Caught in the Middle: A Conceptual Framework for the Antecedents and Outcomes of Work-Family Guilt in Working Mothers from the Perspective of Gender Roles

Merve Gerçek

Kocaeli University, Hereke Ömer İsmet Uzunyol Vocational School, Department of Management and Organization, Kocaeli, Türkiye, merve.gercek@kocaeli.edu.tr

Received: 04.06.2024
Accepted: 09.10.2024
Available Online: 09.12.2024

Abstract: Although there has been progress in achieving gender equality, working mothers continue to encounter significant challenges balancing work and family roles, leading to work-family conflict (WFC) and subsequent feelings of guilt regarding WFC. Work-family guilt (WFG) is an emotional response to imbalances that arise from the demands of both work and family responsibilities. This study aims to develop a conceptual framework for the antecedents and outcomes of WFG among working mothers, addressing the gap in research regarding their guilt experiences. Drawing on the prior studies, this paper proposes that societal, organizational, and individual factors will interact, leading to WFC and subsequently causing WFG, which in turn results in some undesirable consequences in societal, organizational, and individual domains. Among the existing research on WFC, this study stands out for its comprehensive review of the determiners and consequences of WFG from a gender role perspective. The suggested framework seeks to provide guidance to working mothers, policymakers, managers, and human resource experts on reducing WFG among working mothers, thus enhancing their overall well-being and productivity. This study explores WFG from a gender standpoint, highlighting the significance of employing gender-sensitive strategies for addressing challenges at both individual, organizational, and societal levels.

Keywords: Work to Family Conflict, Work-Family Guilt, Working Mothers, Gender Roles

1. Introduction

Studies from nearly twenty years ago revealed that employed individuals spent more time at the workplace compared to the previous century (Sutton & Noe, 2005). Although contemporary practices such as remote and hybrid work have decreased physical workplace time, there has not been a significant reduction in mental workload. Additionally, the increasing pace of life in modern societies also makes it challenging for employees to balance their work and family roles, particularly for working mothers, because despite their growing participation in the workforce, they still have more domestic responsibilities compared to men (Zhang et al., 2020). Women express a higher number of issues with the distribution of job responsibilities compared to men, suggesting an increasing disparity between genders in this domain (Cleveland et al., 2015). The disparity between work and family roles leads to work-family conflict (WFC), described as an interrole conflict where work and family role pressures are mutually conflicting. WFC results in a negative emotion known as work-to-family guilt (WFG) in working mothers (McElwain et al., 2005).

Although sociology researchers have shown interest in the WFG, there have been limited studies on the experiences of guilt among working mothers (Korabik, 2015; Maclean et al., 2021). WFG refers to “a measure of the intensity of feelings an individual has when he/she is unable to fulfill incompatible roles to the best of his/her potential” (McElwain, 2008: 22). According to Aoyagi and Munro (2024), women have a much higher average level of guilt and feel more guilty about neglecting their family responsibilities. WFG negatively affects job performance and life satisfaction (Gomez-Ortiz & Roldan-Barrios, 2021; Zhang et al., 2019). Also, work-induced stress and anxiety could negatively impact personal life, leading to adjustment difficulties and mood problems in employees' children, as well as reducing quality family time, which could cause household tension (Maclean et al., 2021). Since WFC is defined as an “inter-role conflict in which the role pressures from the work and family domains are mutually incompatible in some respects” (Greenhaus & Beutell, 1985: 77), it could not be examined independently from gender roles.

Cite as (APA 7): Gerçek, M. (2024). Caught in the middle: A conceptual framework for the antecedents and outcomes of work-family guilt in working mothers from the perspective of gender roles. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 138-154. <https://doi.org/10.61158/saukad.1495548>

Although there has been progress in gender equality in many countries and labor markets, the issue of WFC continues to be recognized as influenced by gender (Young & Schieman, 2018). Despite the growth in our understanding of work and family domains, there is still insufficient evidence regarding the potential variations in these dynamics based on gender. Hence, this study aims to provide a conceptual framework outlining the antecedents and outcomes of WFG among working mothers. This study seeks to answer the following question: *“What are the antecedents and consequences of WFG for working mothers at the societal, organizational, and individual levels?”* To achieve this purpose, the literature on guilt among working mothers was evaluated. The review contributed to building a framework that proposed that WFG was determined by social, organizational, and individual factors. This model was designed to serve as a guide, particularly for decision-makers such as legislators, organizational leaders, and HR experts, as well as supportive individuals involved in the lives of working mothers, in reducing their levels of WFG.

2. Theoretical Background

2.1. Work-family guilt

When faced with simultaneous demands, employees must choose between work and family (Greenhaus & Powell, 2003). Typically, this choice prioritizes work-related obligations, yet challenges persist in meeting familial expectations (Brummelhuis & Bakker, 2012). Thus, shortcomings in fulfilling work-related responsibilities could engender a spectrum of emotions, including guilt, because they could potentially hinder fulfilling familial needs. Tangney (1995) views guilt as a reaction to remorse stemming from a conscience violation. The emergence of guilt is believed to be contingent upon a discrepancy. When an individual's conduct or belief contradicts their values, it creates cognitive dissonance at the cognitive level, resulting in the experience of guilt (Festinger, 1957). Oatley and Jenkins (1992) recognize guilt as an emotion or emotional state that arises in response to a specific event. From this perspective, the role conflict between the work and life domains encompasses potential events that could cause a feeling of guilt. The emotion known as *“work guilt”* or *“work-induced guilt”* arises when work-related demands intrude into the family domain. Hochwarter et al. (2007:126) conceptualized the notion of *“work-induced guilt”* as *“an emotional reaction arising from the interference of one's job activities in the family domain.”* Additionally, Botsford Morgan and King (2012: 686) conceptualize WFG as *“an emotion that could occur when one's behavior violates the norms of how one believes they should balance the demands of work and family responsibilities and adversely affects an individual.”* Research has indicated that work-related guilt consists of two distinct dimensions: work-to-family guilt, which refers to feeling guilty because work responsibilities interfere with family obligations, and family-to-work guilt, which refers to feeling guilty because family responsibilities interfere with work obligations (Korabik, 2015:142).

WFG typically arises from the necessity to choose between work and family domains, and this choice often leans towards the work domain or the failure to balance work and family roles. Additionally, WFG stems from the perceived inability to effectively meet expected gender role beliefs (Livingston & Judge, 2008). Maclelan et al. (2021) aimed to reveal the determinants of WFG, uncovering that mothers experiencing high levels of WFC and perceiving themselves as deviating significantly from the societal construct of an *“ideal mother”* reported heightened levels of guilt. This observation underscores the societal pressure to conform to the archetype of the *“ideal mother.”* Consequently, the concept of *“intensive motherhood”* emphasizes the profoundly child-centric nature of maternal roles, characterized by emotional immersion, intensive caregiving, non-stop physical availability, and consistent personal sacrifice for the welfare of the child (Hays, 1996). Empirical investigations have revealed instances where people label working mothers with inhumane descriptors such as *“cold”* or *“selfish”* and view them as inadequate caregivers (Shpancer et al., 2006). Nonetheless, studies also reveal positive spillover effects from work into the family domain, counterbalancing these negative portrayals. Indeed, specific

studies on working mothers have illuminated how a professional career facilitates effective time management and enhances psychological resilience (Aartnzen et al., 2019). Thus, societal biases fail to reflect individual realities accurately. Nevertheless, social expectations could exert a significant influence in fostering WFG in women. For instance, the organizational demand for women to represent the archetype of a “good worker” could be sufficiently intense to detract from their maternal duties. Such circumstances engender a dilemma for the working woman, contributing to the phenomenon known as WFC, which involves “work-interfering-with-family” and “family-interfering-with-work” conflict (Greenhaus & Beutell, 1985). Consequently, an identity crisis emerges in working mothers characterized by self-discrepancy. Navigating the delicate balance between fulfilling maternal and professional roles necessitates the development of coping strategies.

Livingston and Judge (2008) revealed that family-to-work conflict played a pivotal role in predicting feelings of guilt. They further noted that the links between work-to-family conflict and experiences of guilt were contingent upon individuals' gender-role orientations. Similarly, Martinez et al. (2011) discovered that employed mothers often grappled with guilt when confronted with the necessity of delegating parental duties to others or perceiving a deficiency in their ability to provide sufficient attention to their children. Hochwarter et al. (2007) proposed that effective resource management could decrease levels of work-induced guilt. From a resource management perspective, they argue that individuals who utilize various family or social resources to cope with challenging work-related circumstances could reduce their levels of work guilt. While numerous studies suggest that effective resource utilization leads to positive outcomes in achieving work-life balance, research on which actors should provide these resources or how individuals should decide on resource management remains limited.

Botsford Morgan and King (2012) propose that WFG could influence women's attitudes and behaviors, leading to actions driven by emotions and judgments regarding work or personal situations. Also, guilt-induced WFC could impact some individual outcomes, as they attribute guilt to the conflicting domain and experience emotional exhaustion, which leads to performance issues at work (Zheng et al., 2021). Moreover, research on guilt indicates that it correlates with depression and anxiety, triggering individuals to engage in self-detrimental behaviors (Shapiro & Stewart, 2011). Furthermore, Borelli et al. (2017a) suggest that WFG could encourage parents to adopt permissive parenting styles, which could lead to negative behavior patterns in children and potentially increase sociological issues.

2.2. Gender roles and work-family guilt

According to Federici (2000), the burden of housework imposed on women has been rooted to the extent that it is considered a natural part of their physique and personality. Federici argues that this normalization, along with the unwaged nature of housework, is a fundamental reason why housework is often not regarded as actual labor. Furthermore, Federici claims that the persistence of this issue, despite years of socialization, education, and exposure to societal norms, indicates an underlying problem in the current situation. Today, in countries where traditional gender roles are predominant, such as India, Türkiye, and Mexico, studies indicate that women's role in domestic work is greater compared to men. However, among working couples, the division of labor can also be distributed according to their respective skills (Nisic & Trübner, 2024). Nevertheless, even in such cases, men's perceptions and characteristics tend to dominate in the distribution of household chores.

Hartmann (1979) argued that Marxism overlooks gender roles when analyzing the position of women in capitalist societies at the intersection of patriarchy and capitalism. According to Hartmann, the role of women in society, similar to that of men, is examined in the context of the worker's relationship with capital. Studies focusing on housework have indicated that it benefits capitalism by generating surplus value. However, women's participation in the workforce has different impacts on both employment and family spheres. Boer (1977) suggested nearly fifty years ago that economic necessity and the need to

distance themselves from household responsibilities drove women's motivations for working. According to this perspective, women could work not solely out of personal desire but to earn money, achieve economic independence, or spend time in an environment outside the home. The need for isolation from the home indicates a necessity for women to relieve themselves from household strain, which is linked to unhappiness and depressive symptoms (Golding, 1990).

Despite the widespread societal desire for gender equality, gender stereotypes continue to have a significant impact on human behavior (Prentice & Carranza, 2002). Gender role ideology is commonly seen to exist on a continuum that spans from traditional to egalitarian (nontraditional) perspectives. (Gibbons et al., 1997). According to gender role ideology, individual beliefs about gender roles fall on a continuum, with traditional ideas supporting traditional gender roles and expectations and egalitarian ideas promoting equal and flexible roles for both genders. Disparities in gender roles are the root cause of inequality, resulting in women being significantly disadvantaged both in domestic and professional settings (Budig, 2004). According to Cleveland et al. (2015), a possible explanation is that women are capable of working extended hours in work environments but are unable to perform since they shoulder a disproportionate burden of household responsibilities.

Working mothers frequently find themselves managing the tension between social and organizational norms. How society views working mothers' inability to perform their primary parenting responsibilities could result in society-wide unfavorable opinions about women who work (Borelli et al., 2017a). For instance, a mother with a newborn who chooses not to take maternity leave is often perceived as a less capable mother compared to her counterparts who take leave. Conversely, those who do take leave are usually viewed as less competent professionals within their organization (Morgenroth & Heilman, 2017). On the other hand, when an employee becomes a mother, there is a notable increase in household responsibilities, including cleaning, laundry, and meal preparation. Moreover, the domestic workload continues to increase with the addition of each new child to the family (Jacobs & Gerson, 2004).

Traditional gender ideologies impose on individuals the notion that the man is the primary breadwinner, providing income to the household. For instance, the Turkish cultural expression "*the female bird builds the nest*" implies the woman's main responsibility for household chores. When home and work are considered separate domains, traditional perspectives suggest that the man dominates the work domain while the woman dominates the home domain. This division could hinder both parties from succeeding in the other's domain, and if either party perceives this as unjust, marital conflict could arise (Prince-Cooke, 2006). On the other hand, women who adhere to an egalitarian gender role ideology tend to prioritize their work experiences, which could lead to a higher WFC (Rajadhyaksha et al., 2015). Additionally, societal beliefs, such as the expectation for women to be nurturing and compassionate and for men to be serious and assertive, also influence the distribution of roles in both work and home domains (Eagly et al., 2000). Similarly, studies have found that the more women and men internalize the perception of women as the primary caregiver and men as the breadwinner, the more likely women are to experience emotions along the gender-stereotypical continuum (Aarntzen et al., 2020). For instance, a study examining mothers who worked from home during the COVID-19 pandemic revealed that women with children utilized their work breaks to attend to household tasks (Elmas-Atay & Gerçek, 2021). Consequently, it is not uncommon for working women, particularly those telecommuting, to allocate their non-computer time to activities such as laundry, meal preparation, housekeeping, and responding to family needs. Aarntzen et al. (2022) emphasize that WFG is a specific issue that affects women more than men, underlining the interdependence of this phenomena with gender dynamics.

The concept of WFG guilt has been explored in various cultural contexts. For instance, mothers employed in the United States of America demonstrate more noticeable instances of WFG in their

narratives of work-family interactions. (Borelli et al., 2017b). Moreover, Japan is one of the countries where women shoulder domestic burdens predominantly. Aoyagi and Munro (2024) suggest that regulations limiting overtime and restrictive transfers in full-time jobs would benefit both women and men in achieving work-life balance. According to the authors, gender remains a problematic factor in work-life trade-offs, implying that choices between work and life domains vary by gender. Similarly, in China, a conflict exists between work and family values, with a tendency to prioritize work due to its role in generating family wealth (Zhang et al., 2014). In Türkiye, mothers typically assume the primary caregiver role, such as providing support to their spouse, children, and grandparents and maintaining family cohesion and a pleasant environment (Ataca, 2009). WFG among Turkish mothers has been linked to various adverse outcomes, including inflexible time arrangements, depression, and lower life satisfaction (Aycaan & Eskin, 2005). Also, Turkish employees experience guilt when they perceive themselves as failing to attend to and create favorable family environments (Uysal Irak et al., 2020).

3. Method

This study is important as it addresses the limited amount of studies on the topic of WFG experienced by working mothers. Unlike systematic reviews, overviews avoid a strictly systematic approach, instead synthesizing key findings from significant literature on the subject (Grant & Booth, 2009). The present study uses a conceptual overview approach to construct a theoretical framework clarifying the antecedents of work-to-family guilt among working mothers. A preliminary exploration of Web of Science, a prominent scholarly database, revealed a shortage of studies employing terms such as “work guilt” or “work-family guilt” in their titles or abstracts. Furthermore, the concept of work-family guilt is still in the developmental stage, with no consensus on terminology.

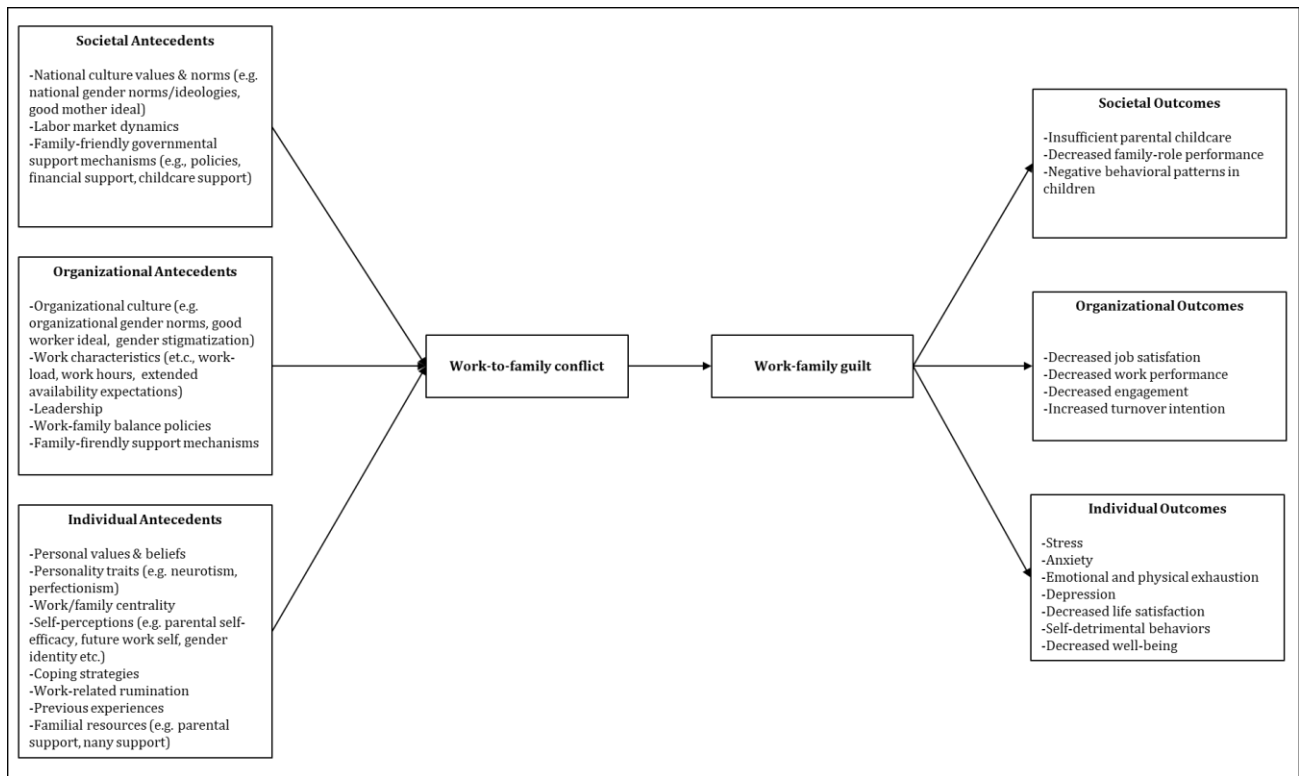
3. 1. Development of a conceptual framework

To comprehend WFG, three distinct focal points require examination: firstly, the theories employed to clarify the antecedents and consequences of WFG; secondly, the gender ideologies utilized to explain the divergent manifestations of WFG in women; and thirdly, theories specific to the work-family interface. Previous studies have used a variety of theories to explain WFG. Attribution theory has been used to explain how WFG develops. According to this theory, specific experiences shape emotions and subsequently influence behaviors (O'Shea et al., 2021). Individuals could attribute blame to specific events that provoke unpleasant emotions, and regulating these emotions could exhaust them, impacting their actions (Zhang et al., 2020).

One of the most common theories used to explain work-family interference is the WFC framework. WFC refers to the conflict that arises when the expectations of one domain, such as family or work, are inconsistent with the demands of another domain (Greenhaus & Beutell, 1985). Moreover, role theory suggests that individuals are anticipated to display a social role that includes a set of expectations, behaviors, and obligations associated with a particular social position or status (Eagly & Wood, 2012). From a gender perspective, the gender role approach posits that the behavior of individual men and women reflects the societal definitions of masculinity and femininity, including associated behaviors, expectations, and roles (O'Neil, 1981). Thus, to build a conceptual framework to understand WFG among working mothers, this study adopts and integrates attribution theory, work-family conflict theory, and gender role theory.

Figure 1

A conceptual Framework for Work-To-Family Guilt in Working Mothers

Note: Developed by the author based on the literature review.

Figure 1 presents the social, organizational, and individual factors that contribute to the emergence of WFG. These factors, including social gender ideologies, organizational gender ideologies, and individual gender perceptions, among others, interact dynamically. Interference forces an individual to make a challenging decision between work and family obligations. If this choice harms the family domain, WFC will emerge. This conflict is a result of the complex interplay between social, organizational, and individual factors. Therefore, the current model proposes that work-to-family conflict influences work-family guilt (Aarntzen et al., 2022; Chen & Cheng, 2023; Gois et al., 2023; Chen et al., 2024; Zheng et al., 2020; Zheng et al. 2020).

The antecedents of WFG are addressed at three levels: social, organizational, and individual. National culture plays a pivotal role, as it dictates gender norms and ideologies, often reinforcing the notion of the “good mother” ideal, which leads to guilt among working mothers who try to balance work and family responsibilities. Additionally, labor market dynamics, characterized by competitive environments and demands for productivity, intensify feelings of guilt, as financial factors often force some mothers to participate in the workforce. The availability and effectiveness of family-friendly governmental support mechanisms, such as government policies, financial aid, and childcare support, could impact the level of guilt experienced by working mothers. On the organizational level, the experience of WFG among working mothers is related to organizational culture, work characteristics, leadership, and the presence of work-family balance policies and family-friendly support mechanisms. Aycan and Eskin (2005) suggested that women in Türkiye experience less work-induced guilt when they receive more emotional support from their partner and supervisor. Similarly, Uysal Irak et al. (2020) founded similar findings among working women in Türkiye. Furthermore, the amount of time spent at work could indicate the level of guilt experienced because work interfered with family obligations. Individuals who dedicate more hours to their work are more prone to experiencing feelings of guilt when their work responsibilities interfere with their time with their family (Gomez-Ortiz & Rolden Barrios, 2021).

Studies on the individual antecedents of WFG are limited (Gomez-Ortiz & Rolden Barrios, 2021). In this context, the study identifies factors such as personality (e.g., neuroticism) (Foucreault et al., 2023), work/family centrality, and work-related rumination as individual antecedents. Additionally, it was anticipated that identity would also be a determinant, as a mother who adheres to traditional gender ideologies could align herself more with the maternal identity, whereas another woman in the workforce could embrace her career identity more (Gibbons et al., 1997). Moreover, variables such as the mother's age, the number and ages of her children, and the available resources are significant considerations. For instance, a young mother with a toddler could experience heightened WFG guilt due to perceived demands from her child. Conversely, a mother with older children could allocate more time to her professional pursuits as her children become more independent. In line with this assumption, Maclean et al. (2021) reported that younger mothers reported more guilt than older ones. Nonetheless, these assumptions require empirical investigation in future studies. Additionally, support structures facilitating childcare, such as familial assistance, professional caregiver aid, and onsite daycare facilities, could influence the levels of WFG experienced by mothers.

The societal consequences of WFG among working mothers include insufficient parental childcare, decreased family role performance, and the emergence of negative behavioral patterns in children. Prior research indicated that WFG negatively affects effective parenting (Gois et al., 2023) and family-role performance (Chen & Cheng, 2023; Liu et al., 2021). The broader societal impact of the adverse effects of WFG on children's developmental trajectories is considerable. The organizational outcomes of WFG include decreased job satisfaction, diminished work performance, lower levels of engagement, and an increased intention to turnover. Studies have found that WFG negatively impacts job satisfaction (Hochwarter et al., 2007; Zhang et al., 2019), work performance (Chen & Cheng, 2023), and anti-social work behaviors (Botsford Morgen & King, 2012). Moreover, WFG negatively impacts individual-level life satisfaction (Gómez-Ortiz & Roldán-Barrios, 2021), emotional exhaustion (Peltokorpi, 2022), and well-being (Aarntzen et al., 2019). Furthermore, this model suggests that guilt, often associated with stress and anxiety, could also lead to depression. Indeed, some studies have shown that experiencing WFG among working mothers leads to depression (Wang & Peng, 2017).

4. Discussion

A more equitable society for women could be established by addressing societal challenges related to gender, work, family, and community. This study aims to shed light on the concept of WFG, which poses a barrier for working women balancing work and family, by examining its antecedents and outcomes. Also, this study considers the antecedents and consequences of WFG at social, organizational, and individual levels from a gender role perspective. The emphasis on gender roles stems from the fact that work-to-family conflict, which causes WFG (McElwain et al., 2005), is primarily characterized as a conflict between societal expectations of different roles. Moreover, gender norms have a significant role in determining the status of women in the workforce. The concept posits that work-to-family conflict emerges from an interaction of societal, organizational, and personal factors. This conflict, followed by WFG, has adverse consequences for society, diverse commercial and public entities, and individuals.

Role conflict arises when individuals face conflicting demands and expectations regarding a specific role. Fulfilling one set of role pressures hinders the fulfillment of others, leading to inconsistencies (Kahn et al., 1964). For women, the most significant area of role conflict is influenced by national cultural values, gender norms, and the *"good mother"* ideology, which affects both organizational and individual levels (Minnotte et al., 2010). These factors also influence the cultural gender norms within organizations, creating a culture that promotes the assumption that women should prioritize family obligations and are consequently unable to meet the expectations of being the *"ideal worker"* (Kelly et al., 2010). Furthermore, at the social level, labor market dynamics, such as women's employment in less skilled jobs, career barriers, or wage inequality, interfere with women's participation in the workforce or

reduce career satisfaction even if they do (Clark & Bower, 2016; Watts et al., 2015). In addition, the inadequacy of government regulations regarding maternal leave or financial support for working mothers could also intensify role conflicts.

Several variables within the organizational context contribute to role conflict, including the workload faced by working mothers, the length of working hours, their demand for overtime, the attitudes of supervisors towards them, and the existence of family-friendly policies within the organization (Ilies et al., 2007; Samad et al., 2015). Research has demonstrated that leaders are vital in empathizing with working mothers and promoting fair access to family-friendly policies (Liu et al., 2015). Nevertheless, the influence of flexible and part-time employment on WFG experience yields conflicting findings. Theoretically, flexible and part-time work arrangements could help working mothers balance their home and family responsibilities. Nonetheless, some studies have indicated that flexible working or working from home could blur the boundaries between home and family, intensifying role conflict (Elmas-Atay & Gerçek, 2021). In other words, while it is known that working hours and the location of work affect the levels of WFG among working mothers, further research is needed to understand the other factors that influence whether this effect is positive or negative. With part-time or flexible working models, women may be deprived of the social security and promotion rights afforded to full-time employees. Therefore, it is difficult to say that part-time or flexible work is a definitive solution for eliminating WFG, as the benefits of these arrangements for working mothers will vary depending on the context.

Since role conflict emerges at the cognitive level, personal factors such as values, beliefs, personality traits, individual tendencies, and self-perceptions are critical. In a society where traditional gender roles are predominant, a woman could uphold more egalitarian values on a personal level, potentially leading to role conflict. Similarly, a woman with egalitarian values could prioritize work centrality, whereas a more traditional woman could lean towards being family-centric, leading to a clash between work and family domains (Lyness & Judiesch, 2014). For instance, when faced with the dilemma of attending an important business meeting or her child's theater performance, a working mother must weigh her options. In such instances, the resources available to the working mother become crucial. These could include coping strategies and support from spouses and relatives. For instance, taking on household responsibilities from a family member or receiving support from colleagues at work could help alleviate the severity of the conflict.

Traditional gender roles dictate that household chores are considered the responsibility of women (Cleveland et al., 2015). Housework includes cooking, laundry, dishwashing, minor repairs, sewing, daily cleaning, and attending to the essential needs of children and older adults (Spitze, 1999). However, the effects of household chores extend beyond the domestic sphere, sometimes directly and sometimes indirectly, into the work domain. Consequently, the boundaries between work and family life are often quite blurred for working mothers (Bölingen et al., 2023). WFG extends beyond the individual and organizational levels, with implications for society. This study proposes a model that suggests WFG could lead to adverse outcomes in women, such as stress, anxiety, fatigue, depression, and self-detrimental behaviors (Wang & Peng, 2017; Zhang et al., 2020). At the individual level, these outcomes often manifest as working mothers struggling to balance their work and family demands, resulting in dilemmas and the desire to reduce working hours or leave their jobs in response to the psychological and physiological consequences of this dilemma.

WFG could lead to insufficient parental childcare in the family domain, while some studies suggest that WFC could result in negative behaviors in children. According to attachment theory, the strain arising from WFC undermines the bond between mother and child, potentially leading to issues in children who fail to form healthy attachments (e.g., Vieira et al., 2012). In other words, the caregiving tasks undertaken by working mothers about childcare result from the transfer of women's labor to the

societal sphere. For instance, Hongbo et al. (2020) found that job insecurity decreases parent-child attachment through the mediating effect of WFC. Properly addressing children's psychological and physiological needs fosters their growth into individuals who positively contribute to society's future well-being. From this standpoint, the relationship between women's participation in employment and societal sustainability holds profound importance. Given that heightened levels of WFG among working mothers could lead to significant challenges for the mothers themselves, their families, the organizations they are affiliated with, and their communities, it becomes apparent that comprehensive studies on this phenomenon are imperative. Consequently, this study offers theoretical and practical insights and provides effective recommendations to address these issues.

4.1. Theoretical implications

The study employs attribution theory, work-family conflict theory, and gender role theory to comprehend the WFG experienced by working mothers. Attribution theory addresses how people attribute explanations to their activities, providing insight into the cognitive processes that underlie feelings of guilt. WFC theory explores the overlap between work and family spheres, explaining how conflicting obligations lead to feelings of guilt. Moreover, gender role theory acknowledges that cultural expectations around gender roles have a significant impact on how working mothers perceive guilt. The gender role approach acknowledges the impact of gender on guilt, which is a result of the cultural expectations that encompass the dual roles of women as caregivers and workers. The objective of the study is to explain the underlying factors and consequences of WFG by identifying its antecedents and outcomes. This approach offers a framework in which the experience of WFG is influenced by specific gender norms and conflicting demands. An understanding of these aspects could offer valuable information for the development of interventions and support systems that customize to the unique challenges that working mothers encounter. Additionally, investigating the consequences of WFG provides a perspective on its impact on working mothers and their children. The conceptual framework provides academics, practitioners, and policymakers with valuable insights that are intended to improve work-life balance and reduce work-family conflict by examining the causes, antecedents, and outcomes of WFG.

4.2. Practical implications

General recommendations regarding WFG are often made regarding organizations' need to implement measures to reduce WFC. However, flexible working arrangements could have both positive and negative effects. This is because providing flexibility to women also increases work-home interference by preventing them from distancing themselves from their work. Assuming that the impact of remote working arrangements would always be positive is challenging due to the blurred boundaries between work and family resulting from technology use. Additionally, flexible work arrangements vary depending on age, job characteristics, and similar considerations. For instance, according to Barnett and Gareis (2002), the positive impact of part-time work on work-life balance depends on the individual's control over both domains. Therefore, detailed qualitative research could be carried out to determine which general recommendations are practical. Moreover, organizations should inquire into how they could facilitate the lives of working mothers through one-on-one discussions rather than surveys. Such inquiries will enhance employees' loyalty and commitment to the organization and foster a deeper understanding of their needs. Hence, it is essential to foster a dialogue between managers and employees regarding working mothers' family aspirations (Chen et al., 2024).

Some scholars advocate for a resource management approach when crafting work-life balance strategies. This approach underscores the finite nature of workplace resources and the pivotal role of managers in their equitable allocation. However, it is crucial to acknowledge that it is not feasible to have a universal method for obtaining resources considering the various needs of employees. For instance, the requirements of a married employee differ significantly from those of a single employee.

This highlights the role of managers in understanding and addressing the diverse needs of different employee groups, as well as making them feel valued and integral to the process. Cleaveland et al. (2015) posited that coworkers' value systems influence each other's decisions regarding work-life balance. For instance, a supervisor who is also a working mother could demonstrate greater understanding towards a subordinate needing time off due to a sick child. This scenario emphasizes the concept of work-life backlash, as it is not uncommon for unmarried employees to express discomfort with the flexibility afforded to colleagues seeking time off for significant events involving their children, such as illness or graduation, thereby posing a notable challenge in effectively managing such dynamics.

Various strategies could be implemented by organizations to manage WFG among working mothers. Singe et al. (2022) discovered that creating supportive working settings, fostering disengagement from job responsibilities, and promoting shared life experiences among colleagues and managers are helpful strategies for handling feelings of guilt. Hence, organizations should prioritize recruiting and training middle and front-line managers with a strong understanding of work-life balance principles (Liu et al., 2015). Since managers are the primary actors who implement organizational practices that help employees manage their work and family lives, it is recommended that they receive formal training on work-family balance issues. These training programs should focus on developing skills such as active listening, empathy towards work-family needs, considering family obstacles when assigning duties, and helping employees discover and resolve family-related problems (Crain & Stevens, 2018). This leadership style could be defined as "*family-friendly leadership*," and more investigation could be carried out on this topic.

4.3. Limitations and future research directions

This study contributes to the literature on women's studies by addressing the determinants and outcomes of work-family guilt from the perspective of gender roles, particularly focusing on working mothers. However, the study has some limitations. The proposed model is based on existing studies referenced in this article and examined through an overview approach. Conducting systematic reviews or meta-analyses would yield more valid results than an overview approach. This study's proposed framework incorporates perspectives on gender roles and WFC. The current model suggests that WFC causes WFG. However, further research on aspects such as organizational culture or social support, which the proposed model ignores, could mediate this relationship. Additionally, research is recommended on variables with moderating potential, such as personality traits, family characteristics, culture, and job type, regarding the impact of WFC on WFG. Furthermore, future research could explore the relationships between WFG and outcomes such as job commitment, organizational citizenship behavior, and innovative behaviors. For instance, feelings of guilt could result in radical solutions as a coping strategy among mothers. Since this study focuses on working mothers, future investigations could examine guilt levels in fathers. Additionally, longitudinal studies are recommended to observe the effects of WFG in familial and social contexts, as proposed in the model. Despite its limitations, this study serves as an initial effort to understand the antecedents and outcomes of WFG in working mothers and is expected to provide valuable insights for future researchers.

5. Conclusion

The phenomenon of WFG, which gained attention in sociology research, has recently received more attention in psychology research, specifically in relation to working mothers (Maclean et al., 2021). The relationship between guilt and work, as well as its subsequent inclusion in work-family studies, originated in the early 2000s (Hochwater et al., 2007). Given that WFC is an important cause of job-related stress, the growing popularity of technology tools in the workplace may weaken the separation between work and family domains, thereby intensifying the issue of work-family conflict in the future (Williams et al., 2016). While guilt is commonly linked to work, it could be said that conflicts between work and family roles impact not just the individual level but also the public sphere through the family,

which functions as a social unit of analysis (Aoyagi & Munro, 2024). Research indicates that managers could have a role in helping employees achieve a balance between work and family responsibilities (Liu et al., 2015). It is also argued that the experience of guilt could function as a motivator and lead to an increase in organizational citizenship behaviors (Botsford Morgan & King, 2012). Nevertheless, there is a need for empirical studies to investigate the societal consequences of WFG, particularly in relation to working mothers, rather than only focusing on its impact on organizations.

The aim of this study is to provide fundamental insights into the emergence of WFG among working mothers and its outcomes at the individual, organizational, and societal levels. This study's overview and proposed conceptual framework emphasize the significant concern of WFG for working mothers, underscoring the importance of raising awareness about WFG in both their personal lives and their workplaces. This study aims to improve the awareness of working mothers facing WFG. Additionally, it is recommended that managers and human resources professionals in organizations with working mothers organize training programs for managers and leaders to effectively manage WFG and develop policies. The interventions will differ for each organization. In addition, involving working mothers in these procedures will help avoid the adoption of generic and superficial family-friendly approaches that are ultimately ineffective. The model provided in this study shows that WFG is not just an individual concern but also a widespread problem with broader societal consequences. Particularly in societies where traditional gender roles dominate, there is a need to develop training, policies, and laws to reduce the role pressures on working mothers and to ensure the more effective upbringing of future generations. Inadequate management of WFG could result in stress, anxiety, emotional and physical fatigue, and depression in working mothers. This can also impair the quality of their social interactions in public settings, consequently impacting their own well-being and the well-being of society. It is hoped that this study will provide a fundamental perspective for countries seeking healthy citizens and generations by considering the phenomenon of WFG from the perspective of working mothers.

References

- Aarntzen, L., Derks, B., van Steenbergen, E., & van der Lippe, T. (2023). When work–family guilt becomes a women's issue: Internalized gender stereotypes predict high guilt in working mothers but low guilt in working fathers. *British Journal of Social Psychology*, *62*(1), 12-29. <https://doi.org/10.1111/bjso.12575>
- Aarntzen, L., Derks, B., van Steenbergen, E., Ryan, M., & van der Lippe, T. (2019). Work-family guilt as a straightjacket. An interview and diary study on consequences of mothers' work-family guilt. *Journal of Vocational Behavior*, *115*, 103336. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.103336>
- Aarntzen, L., van der Lippe, T., van Steenbergen, E., & Derks, B. (2021). How individual gender role beliefs, organizational gender norms, and national gender norms predict parents' work-Family guilt in Europe. *Community, Work & Family*, *24*(2), 120-142. <https://doi.org/10.1080/13668803.2020.1816901>
- Aoyagi, C., & Munro, A. (2024). Guilt, gender, and work-life balance: A choice experiment. *Journal of choice modelling*, *50*, 100464. <https://doi.org/10.1016/j.jocm.2023.100464>
- Ataca, B. (2009). Turkish family structure and functioning. In S. Bekman & A. Aksu-Koc (Eds.), *Perspectives on human development, family, and culture* (pp. 108–125). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511720437.010>
- Aycan, Z., & Eskin, M. (2005). Relative contributions of childcare, spousal support, and organizational support in reducing work–family conflict for men and women: The case of Turkey. *Sex Roles*, *53*, 453-471. <https://doi.org/10.1007/s11199-005-7134-8>
- Barnett, R. C., & Gareis, K. C. (2002). Full-time and reduced-hours work schedules and marital quality: A study of female physicians with young children. *Work and Occupations*, *29*(3), 364-379. <https://doi.org/10.1177/0730888402029003005>
- Boer, C. (1977). The Polls: Women at Work. *Public Opinion Quarterly*, *41*, 268-277. <https://doi.org/10.1086/268383>.
- Bölingen, F., Hermida Carrillo, A., & Weller, I. (2023). Opening the doors for spillovers: A contingency view of the effects of work from home on the work–home interface. *Frontiers in Psychology*, *14*, 1191657. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1191657>
- Borelli, J. L., Nelson, S. K., River, L. M., Birken, S. A., & Moss-Racusin, C. (2017a). Gender differences in work-family guilt in parents of young children. *Sex Roles*, *76*, 356-368. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0579-0>
- Borelli, J. L., Nelson-Coffey, S. K., River, L. M., Birken, S. A., & Moss-Racusin, C. (2017b). Bringing work home: Gender and parenting correlates of work-family guilt among parents of toddlers. *Journal of Child and Family Studies*, *26*, 1734-1745. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0693-9>
- Budig, M. (2004). Feminism and the family. *The Blackwell companion to the sociology of families*, 416-434.
- Chen, L., Chen, N., Qu, Y., Hussain, M. A., & Qin, Y. (2024). The cost of guilt: Unpacking the emotional mechanism between work-to-family conflict and unethical pro-family behavior. *The International Journal of Human Resource Management*, *35*(2), 220-255. <https://doi.org/10.1080/09585192.2023.2227769>
- Chen, S., & Cheng, M. I. (2023). Exploring the reciprocal nature of work-family guilt and its effects on work/family-related performance. *Community, Work & Family*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/13668803.2023.2192379>

- Clark, M. E., & Bower, J. D. (2016). Career experiences of women with major financial barriers. *The Career Development Quarterly*, 64(4), 373-386. <https://doi.org/10.1002/cdq.12072>
- Cleveland, J. N., Fisher, G. G., & Sawyer, K. B. (2015). Work–life equality: The importance of a level playing field at home. In Ed. Mills, M. J. *Gender and the work-family experience: An intersection of two domains* (pp. 177-199), Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08891-4_10
- Boer, C. (1977). The polls: Women at work. *The Public Opinion Quarterly*, 41(2), 268-277. <https://doi.org/10.1086/268383>
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2012). Social role theory. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (pp. 458–476). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n49>
- Eagly, A. H., Wood, W., & Diekmann, A. B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. *The Developmental Social Psychology of Gender*, 12(174), 9781410605245-12. <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n49>
- Elmas-Atay, S., & Gerçek, M. (2021). İş-yaşam çatışmasının Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yeniden değerlendirilmesi: Kadın akademisyenler açısından nitel bir araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(45), 203-241.
- Federici, S. (2020). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle*. PM Press.
- Foucreault, A., Ménard, J., Houlfort, N., Trépanier, S. G., & Lavigne, G. L. (2023). How work-family guilt, involvement with children and spouse's support influence parents' life satisfaction in a context of work-family conflict. *Journal of Child and Family Studies*, 32(4), 1065-1077. <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02443-6>
- Gibbons, J. L., Hamby, B. A., & Dennis, W. D. (1997). Researching gender-role ideologies internationally and cross-culturally. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 151-170. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00106.x>
- Glavin, P., & Schieman, S. (2012). Work–family role blurring and work–family conflict: The moderating influence of job resources and job demands. *Work and Occupations*, 39(1), 71-98. <https://doi.org/10.1177/0730888411406295>
- Góis, A. C., Caiado, B., & Moreira, H. (2023). Parenting During the COVID-19 Pandemic in Portugal: The Mediating Role of Work-Family Guilt in the Relationship Between Self-Compassion and Mindful Parenting in a Sample of Working Mothers. *Mindfulness*, 14(5), 1183-1191. <https://doi.org/10.1007/s12671-023-02114-7>
- Golding, J. M. (1990). Division of household labor, strain, and depressive symptoms among Mexican Americans and Non-Hispanic Whites. *Psychology of Women Quarterly*, 14(1), 103-117. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1990.tb00007.x>
- Gómez-Ortiz, O., & Roldán-Barrios, A. (2021). Work–family guilt in Spanish parents: Analysis of the measurement, antecedents and outcomes from a gender perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(15), 8229. <https://doi.org/10.3390/ijerph18158229>
- Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health information & libraries journal*, 26(2), 91-108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of management review*, 10(1), 76-88. <https://doi.org/10.2307/258214>

- Greenhaus, J. H., & Powell, G. N. (2003). When work and family collide: Deciding between competing role demands. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 90(2), 291-303. [https://doi.org/10.1016/S0749-5978\(02\)00519-8](https://doi.org/10.1016/S0749-5978(02)00519-8)
- Hartmann, H. I. (1979). The unhappy marriage of Marxism and feminism: Towards a more progressive union. *Capital & Class*, 3(2), 1-33. <https://doi.org/10.1177/030981687900800102>
- Hays, S. (1996). *The cultural contradictions of motherhood*. Yale University Press.
- Hochwarter, W. A., Perrewé, P. L., Meurs, J. A., & Kacmar, C. (2007). The interactive effects of work-induced guilt and ability to manage resources on job and life satisfaction. *Journal of occupational health psychology*, 12(2), 125-135. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.12.2.125>
- Hongbo, L., Waqas, M., Tariq, H., & Yahya, F. (2020). Bringing home the bacon: Testing a moderated mediation model of job insecurity, work-family conflict, and parent-child attachment. *Social Science Information*, 59(4), 704-729. <https://doi.org/10.1177/0539018420973888>
- Ilies, R., Schwind, K. M., Wagner, D. T., Johnson, M. D., DeRue, D. S., & Ilgen, D. R. (2007). When can employees have a family life? The effects of daily workload and affect on work-family conflict and social behaviors at home. *Journal of Applied Psychology*, 92(5), 1368. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.92.5.1368>
- Jacobs, J. A., & Gerson, K. (2004). Understanding changes in American working time: A synthesis. In Eds. Epsrein C. F. & Kalleberg, A. L., *Fighting for time: Shifting boundaries of work and social life* (pp. 25-45), Russel Sage Foundation.
- Kahn, R. L., Wolfe, D. M., Quinn, R. P., Snoek, J. D., & Rosenthal, R. A. (1964). *Organizational stress: Studies in role conflict and ambiguity*. Wiley.
- Kelly, E. L., Ammons, S. K., Chermack, K., & Moen, P. (2010). Gendered challenge, gendered response: Confronting the ideal worker norm in a white-collar organization. *Gender & Society*, 24(3), 281-303. <https://doi.org/10.1177/0891243210372073>
- Korabik, K. (2015). The intersection of gender and work-family guilt. *Gender and the work-family experience: An intersection of two domains*, In Ed. Mills, M. J. *Gender and the work-family experience: An intersection of two domains* (pp. 141-157), Springer. 141-157. https://doi.org/10.1007/978-3-319-08891-4_8
- Liu, Y., Wang, M., Chang, C. H., Shi, J., Zhou, L., & Shao, R. (2015). Work-family conflict, emotional exhaustion, and displaced aggression toward others: The moderating roles of workplace interpersonal conflict and perceived managerial family support. *Journal of Applied Psychology*, 100(3), 793. <https://doi.org/10.1037/a0038387>
- Livingston, B. A., & Judge, T. A. (2008). Emotional responses to work-family conflict: An examination of gender role orientation among working men and women. *Journal of Applied Psychology*, 93(1), 207-216. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.1.207>
- Lyness, K. S., & Judiesch, M. K. (2014). Gender egalitarianism and work-life balance for managers: Multisource perspectives in 36 countries. *Applied Psychology*, 63(1), 96-129. <https://doi.org/10.1111/apps.12011>
- Maclean, E. I., Andrew, B., & Eivers, A. (2021). The motherload: Predicting experiences of work-interfering-with-family guilt in working mothers. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 169-181. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01852-9>

- Martínez, P., Carrasco, M. J., Aza, G., Blanco, A., & Espinar, I. (2011). Family gender role and guilt in Spanish dual-earner families. *Sex Roles*, 65, 813-826. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-0031-4>
- McElwain, A. K. (2008). *An examination of the reliability and validity of the Work-Family Guilt Scale* (Doctoral dissertation), University of Guelph.
- McElwain, A. K., Korabik, K., & Rosin, H. M. (2005). An examination of gender differences in work-family conflict. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 37(4), 283. <https://doi.org/10.1037/h0087263>
- Minnotte, K. L., Minnotte, M. C., Pedersen, D. E., Mannon, S. E., & Kiger, G. (2010). His and her perspectives: Gender ideology, work-to-family conflict, and marital satisfaction. *Sex roles*, 63, 425-438.
- Morgan, W. B., & King, E. B. (2012). The association between work-family guilt and pro-and anti-social work behavior. *Journal of Social Issues*, 68(4), 684-703. <https://doi.org/10.1007/s11199-010-9818-y>
- Morgenroth, T., & Heilman, M. E. (2017). Should I stay or should I go? Implications of maternity leave choice for perceptions of working mothers. *Journal of Experimental Social Psychology*, 72, 53-56. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2017.04.008>
- Nisic, N., & Trübner, M. (2024). Doing housework in context: Dyadic analyses of the division of domestic labor in contemporary couples. *Journal of Family Issues*, 45(6), 1378-1402. <https://doi.org/10.1177/0192513X231172285>
- Oatley, K., & Jenkins, J. M. (1992). Human emotions: Function and dysfunction. *Annual Review of Psychology*, 43(1), 55-85. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.43.020192.000415>
- O'Neil, J. M. (1981). Patterns of gender role conflict and strain: Sexism and fear of femininity in men's lives. *The Personnel and Guidance Journal*, 60(4), 203-210. <https://doi.org/10.1002/j.2164-4918.1981.tb00282.x>
- O'Shea, D., Barkoukis, V., McIntyre, T., Loukovitis, A., Gomez, C., Moritzer, S., ... & Theodorou, N. (2021). Who's to blame? The role of power and attributions in susceptibility to match-fixing. *Psychology of Sport and Exercise*, 55, 101955. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101955>
- Prentice, D. A., & Carranza, E. (2002). What women and men should be, shouldn't be, are allowed to be, and don't have to be: The contents of prescriptive gender stereotypes. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 269-281. <https://doi.org/10.1111/1471-6402.t01-1-00066>
- Prince-Cooke, L. (2006). Policy, preferences, and patriarchy: The division of domestic labor in East Germany, West Germany, and the United States. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 13(1), 117-143. <https://doi.org/10.1093/sp/jxj005>
- Rajadhyaksha, U., Korabik, K., & Aycan, Z. (2015). Gender, gender-role ideology, and the work-family interface: A cross-cultural analysis. In Ed. Mills, M. J. *Gender and the work-family experience: An intersection of two domains* (pp. 99-117), Springer.
- Samad, A., Reaburn, P., & Di Milia, L. (2015). The contribution of job strain, social support and working hours in explaining work-family conflict. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 53(3), 281-295. <https://doi.org/10.1111/1744-7941.12058>
- Shapiro, D. N., & Stewart, A. J. (2011). Parenting stress, perceived child regard, and depressive symptoms among stepmothers and biological mothers. *Family Relations*, 60(5), 533-544. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2011.00665.x>

- Shpancer, N., Melick, K. M., Sayre, P. S., & Spivey, A. T. (2006). Quality of care attributions to employed versus stay-at-home mothers. *Early Child Development and Care*, 176(2), 183-193. <https://doi.org/10.1080/03004430500039531>
- Singe, S. M., Rynkiewicz, K. M., & Eason, C. M. (2022). Parental perspectives of work-family conflict and guilt in collegiate athletic trainers: A descriptive qualitative design. *Journal of Athletic Training*, 57(3), 255-263. <https://doi.org/10.4085/1062-6050-0654.20>
- Spitze, G. (1999). Getting help with housework: Household resources and social networks. *Journal of family issues*, 20(6), 724-745. <https://doi.org/10.1177/019251399020006001>
- Sutton, K. L., & Noe, R. A. (2005). *Family-friendly programs and work-life integration: More myth than magic?*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Tangney, J. P. (1995). Shame and guilt in interpersonal relationships. In J. P. Tangney & K. W. Fischer (Eds.), *Self-conscious emotions: The psychology of shame, guilt, embarrassment, and pride* (pp. 114–139). Guilford Press.
- ten Brummelhuis, L. L., & Bakker, A. B. (2012). A resource perspective on the work-home interface: The work-home resources model. *American Psychologist*, 67(7), 545–556. <https://doi.org/10.1037/a0027974>
- Timurturkan, M. (2020). Özel sektörde çalışan yönetici kadınların annelik anlatıları: Deneyimler, beklentiler ve annelik ideolojileri. *İnsan ve Toplum*, 10(1), 107-143. <https://doi.org/10.12658/M0328>
- Uysal Irak, D., Kalkışım, K., & Yıldırım, M. (2020). Emotional support makes the difference: Work-family conflict and employment related guilt among employed mothers. *Sex Roles*, 82, 53-65. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-01035-x>
- Vieira, J. M., Ávila, M., & Matos, P. M. (2012). Attachment and parenting: The mediating role of work-family balance in Portuguese parents of preschool children. *Family Relations*, 61(1), 31-50. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2011.00680.x>
- Wang, Y., & Peng, J. (2017). Work-family conflict and depression in Chinese professional women: The mediating roles of job satisfaction and life satisfaction. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 15, 394-406. <https://doi.org/10.1007/s11469-017-9736-0>
- Watts, L. L., Frame, M. C., Moffett, R. G., Van Hein, J. L., & Hein, M. (2015). The relationship between gender, perceived career barriers, and occupational aspirations. *Journal of Applied Social Psychology*, 45(1), 10-22. <https://doi.org/10.1111/jasp.12271>
- Williams, J. C., Berdahl, J. L., & Vandello, J. A. (2016). Beyond work-life “integration”. *Annual Review of Psychology*, 67(1), 515-539. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122414-033710>
- Young, M., & Schieman, S. (2018). Scaling back and finding flexibility: Gender differences in parents' strategies to manage work-family conflict. *Journal of Marriage and Family*, 80(1), 99-118. <https://doi.org/10.1111/jomf.12435>
- Zhang, H., Tang, L., Ye, Z., Zou, P., Shao, J., Wu, M., ... & Mu, S. (2020). The role of social support and emotional exhaustion in the association between work-family conflict and anxiety symptoms among female medical staff: A moderated mediation model. *BMC psychiatry*, 20, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02673-2>
- Zhang, M., Li, H., & Foley, S. (2014). Prioritizing work for family. *Journal of Chinese Human Resources Management*, 5, 14–31. doi:10.1108/jchr-12-2013-0034

- Zhang, Y., Rasheed, M. I., & Luqman, A. (2020). Work–family conflict and turnover intentions among Chinese nurses: The combined role of job and life satisfaction and perceived supervisor support. *Personnel Review*, 49(5), 1140-1156. <https://doi.org/10.1108/JCHRM-12-2013-0034>
- Zheng, J., Gou, X., Li, H., Xia, N., & Wu, G. (2021). Linking work–family conflict and burnout from the emotional resource perspective for construction professionals. *International Journal of Managing Projects in Business*, 14(5), 1093-1115. <https://doi.org/10.1108/IJMPB-06-2020-0181>

Article Information Form

Author's Approve: The article has a single author. The author has read and approved the final version of the article.

Conflict of Interest Disclosure: No potential conflict of interest was declared by the author.

Copyright Statement: The author owns the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Supporting/Supporting Organizations: No grants were received from any public, private or non-profit organizations for this research.

Ethical Approval and Participant Consent: It is declared that during the preparation process of this study, scientific and ethical principles were followed and all the studies benefited from are stated in the bibliography.

Plagiarism Statement: This article has been scanned by iThenticate.

İklim Krizi Bir Kadın Hakları Krizi Mi?

Is the Climate Crisis a Women's Rights Crisis?

Betül Kübra Doğan^{1*}

Ashlan Aykara²

¹ Gazi Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye, betulkubradogan@gazi.edu.tr

² Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye, aaykara@hacettepe.edu.tr

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Geliş Tarihi/Received: 09.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 10.10.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online: 09.12.2024

Öz: Dünya üzerindeki hiçbir köşe, iklim krizinin sonuçlarından muaf değilken dünyadaki hiçbir canlı iklim krizinin getirdiği olumsuzluklardan ayrı düşünülemez. İklim krizi her canlıyı ve her insanı etkileyen bir olgu olsa da her birey tarafından eşit deneyimlenmemektedir. Özellikle afetlerden etkilenen bölgelerde bulunanlar ve sosyal, ekonomik, kültürel ve politik eşitsizlikler nedeni ile yaşadıkları sorunlarla baş edebilmek için gerekli kaynaklardan ya da yapabilirliklerden yoksun olanlar iklim krizinden daha fazla etkilenebilmektedir. Diğer bir ifadeyle bireylerin yaş, sosyoekonomik durum, engellilik gibi farklı konularda sahip olduğu dezavantajlar, iklim krizini daha derinden deneyimlemelerine zemin hazırlayabilmektedir. İklim krizinin daha derinden deneyimlenmesinde etkili olan, iklim değişikliğinin getirdiği riskler ile eşitsizliklerin keşiminde duran etkenlerden biri ise cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği iklim krizinin bireylere etkisinde rol oynayabilmekte, kişilerin deneyimleri cinsiyet ekseninde farklılaşabilmektedir. Bu çalışma, iklim krizi ve cinsiyet eşitsizliği konularını ele almakta olup kadınların ve kız çocuklarının iklim krizi nedeni ile yaşadıkları eşitsizlikleri görünür kılarak iklim krizi ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim Krizi, Kadın Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, İklim Krizi ile Mücadele

Abstract: While no corner of the globe is exempt from the consequences of the climate crisis, no living thing in the world can be considered separate from the negativities brought about by the climate crisis. Although the climate crisis is a phenomenon that affects every living thing and every human being, it is not experienced equally by every individual. Especially those in disaster-affected areas and those who lack the necessary resources or capabilities to cope with the problems they face due to social, economic, cultural, and political inequalities are more affected by the climate crisis. The disadvantages that individuals have in different areas such as age, socioeconomic status and disability cause them to experience the climate crisis more deeply. Gender is one of the factors that stand at the intersection of inequalities and the risks brought about by climate change, which are effective in experiencing the climate crisis more deeply. In other words, gender inequality may play a role in the impact of the climate crisis on individuals, and the experiences of individuals may differ on the axis of gender. This study addresses the issues of climate crisis and gender inequality and aims to emphasize the importance of gender equality in combating the climate crisis by making visible the inequalities experienced by women and girls due to the climate crisis.

Keywords: Climate Crisis, Women Rights, Gender, Gender Inequality, Combating the Climate Crisis

Extended Abstract

Climate change, one of the biggest global problems of is a complex problem that has had extensive ecological, economic and social consequences, especially in recent years. And although it was initially considered as a technical issue, today it is being handled multidimensionally with the awareness that it is more comprehensive. However, it is a great deficiency that disadvantaged groups are not sufficiently included in this multidimensionality and that vulnerable groups are not the subject of the studies. It is seen that climate change disproportionately affects vulnerable populations, in other words, low-income communities, ethnic minorities, migrants and especially women. These groups are more exposed to

Cite as(APA 7): Doğan, B. K., & Aykara, A. (2024). İklim krizi bir kadın hakları krizi mi?. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 155-170. <https://doi.org/10.61158/saukad.1481144>

climate-related risks due to various socio-economic inequalities. Environmental changes such as more frequent and severe weather events, rising sea levels, increased periods of drought and intensified forest fires directly threaten the livelihoods and economic stability of these groups. Research shows that women, especially in rural areas with predominant management roles in agriculture and water resources, experience the impacts of climate change more severely than men.

Therefore, this study focuses on the intersectionality of climate crisis and gender inequality, addresses the inequalities experienced by women and girls due to climate crisis, and focuses on the complex and multifaceted relationship between climate change and gender inequality. Emphasising that the climate crisis is not only an environmental problem, but also linked to deep social injustices, the study aims to address the link between the climate crisis and deep social injustices and to examine this link by focusing on the inequalities and negativities faced by women and girls in particular. Making the inequalities visible and emphasising the importance of gender equality in combating the climate crisis is very important, and the relationship between the climate crisis and gender inequality and the necessity of taking into account the gender perspective in policy-making processes reflect the importance of the study.

The climate crisis, which many international organisations are addressing and thinking about, can hurt women and girls in different ways. For example, in this process, gender-based violence, child marriages, premature and stillbirths may increase, or maternal and infant health may be under threat. The most shocking evidence that women are more affected by the climate crisis than men is the death rates in disasters. Therefore, it is very important to take into account that gender-based inequalities, which are too fundamental to be evaluated within other inequalities, also play a role in increasing inequalities and disadvantages in the climate crisis.

In addition to the predominant role of women in agriculture and water resources, physical and social constraints also increase the vulnerability of women and girls during natural disasters. For example, some historical data on natural disasters show that the mortality rate of women significantly exceeds that of men in such disasters. This disparity can be attributed to various factors, including traditional gender roles that affect physical preparedness and socio-economic status. This is because women often have fewer opportunities to learn life-saving skills such as swimming and are likely to have lower physical strength, leaving them particularly vulnerable during floods and other disaster scenarios. Furthermore, social norms that confine women to the home also increase these risks. Women's ability to evacuate or seek shelter in emergencies is limited by these norms.

Beyond their sensitivity to the immediate impacts of climate and natural disasters, women can also play important roles in the context of climate change solutions. In many societies, women have a central role in the management and use of basic resources such as food and water. However, their frequent exclusion from decision-making processes on environmental issues weakens the effectiveness of climate change policies and prevents the development of universally applicable solutions. Therefore, it is crucial that policymakers and practitioners incorporate gender equality into their frameworks for action in the context of the climate crisis and capitalise on the unique perspectives and knowledge that women bring to environmental management. In this context, it is considered that promoting gender equality will not only encourage the formulation of equitable and inclusive policies, but also increase the applicability and impact of these policies. International agreements that prioritise the climate issue, such as the Paris Climate Agreement, should prioritise the inclusion of women and girls and recognise their specific needs and potential contributions to policy processes. These global efforts are important in showing that women are not the only victims of the climate crisis. Empowering women and advocating gender equality as a fundamental component of climate action should be the main objective of decision-making and implementation bodies on this issue. Because seeing women in the solution; including women in

the process; ensuring women's participation in decision-making processes are closely related to economic development and social welfare.

Consequently, addressing the climate crisis is an endeavour that goes beyond environmental protection and encompasses important aspects of social justice and equality. Effective climate action requires holistic and gender-inclusive approaches that recognise and address the specific challenges faced by women and girls. By reducing gender inequalities, more comprehensive and powerful strategies to tackle the far-reaching impacts of climate change can be unlocked. This study underlines that achieving gender equality is not only about addressing social injustices, but also about enhancing the resilience and sustainability of societies around the world in the face of a changing climate.

1. Giriş

İçinde yaşadığımız çağın en büyük küresel sorunlarından biri kabul edilen iklim değişikliği, karmaşık bir sorundur. Sıcaklıkların, karbon emisyonlarının ve mevsimlerde yaşanan değişikliklerin artması, kuraklık, buzullarda erime gibi etkenler nedeni ile küresel bir soruna dönüşen iklim değişikliği olgusunun; bitkiler, hayvanlar, ekosistemler ve insan toplulukları için ciddi riskler oluşturduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. İklim değişikliği nedeni ile pek çok sorunla karşı karşıya kalan canlılar için en ciddi riskin ise doğal yaşam alanlarının yok olması ve canlı yaşamının tehdidi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Talu (2017) iklimin ortalama durumunda yaşanan değişiklikler ile ilgili olan iklim değişikliği kavramının, başlangıçta birkaç disiplinle ilgili teknik bir konu olarak görüldüğünü fakat günümüzde çok daha kapsamlı olduğunun anlaşıldığını ve iklim değişikliği ile mücadelenin bu kapsamlılığa göre kurgulanması gerektiğini söylemektedir. Mücadele konusunda bahsedilen bu kapsamlılık ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili unsurların kalkınma modellerine dahil edilmesini ve sosyal adaletin tesis edilmesini içermekte ancak bu şartlar sağlandığında iklim değişikliği ile mücadelenin mümkün olacağı görülmektedir. Çünkü hızla artan sanayileşme, fosil yakıt kullanımı, sera gazları salınımının artışı gibi insan faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin doğal denge üzerindeki olumsuz etkilerinin hızla artması ile neredeyse yarım yüzyıldır etkilerini yoğun bir şekilde hissettiğimiz iklim krizi sadece çevresel bir sorun olmanın ötesinde bir meseledir.

Tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir sorun olan iklim krizinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile bağlantısı açıklanmadan önce kavram karmaşasından kurtulmak amacıyla iklim değişikliği ve iklim krizi kavramlarının tanımlarına yer verilmesi önemlidir.

İklim değişikliği, belirli bir zaman diliminde gözlenen doğal değişikliklere ek olarak -özellikle sanayileşme sonrası- insan faaliyetlerinin küresel atmosfer bileşimini bozması sonucunda hava sıcaklığında, yağış düzenlerinde, okyanus asitliğinde ya da deniz seviyelerinde meydana gelen değişiklikleri ifade etmektedir (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1994).

Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunu ele aldıkları çalışmalarında, Aksay, Ketenoğlu ve Kurt (2005) Sanayi Devrimi'nden sonra atmosferde artan CO₂'nin, 2030 yılına kadar gerçekleşecek iklimsel değişikliklerin göstergesi olduğunu söylerken küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerine de yer vermişlerdir. Yazarlar küresel ısınma ve iklim değişiminin, biyolojik çeşitliliğin tehdit altında olması ve iklim bağlantılı afetlerin sayısının artması başta olmak üzere pek çok soruna yol açtığını belirtmişlerdir.

Bu sorunlar arasında;

- Sel, yangın, fırtına, deprem gibi afetlerin sayısının ve şiddetinin artması,
- Yağış düzeninin değişiklik göstermesi,
- Yağış düzenindeki değişiklik nedeni ile yaşanan kuraklıklar,
- Sıcak hava dalgaları nedeniyle istilacı türlerin ortaya çıkması ve
- Salgın hastalıkların görülme sıklığındaki artış yer almaktadır (Demirbaş ve Aydın, 2020).

Dünya Meteoroloji Örgütü (World Meteorological Organization) de Küresel İklim Durumu Geçici Raporu'nda (2022) iklim değişikliğinin en akut etkilerinin hava ve iklimde (meteorolojik olaylar, kar, kuraklık, sıcak ve soğuk hava dalgaları, fırtınalar gibi) hissedildiğini, bunların da sel, toprak kayması, orman yangınları gibi diğer yüksek etkili olaylara yol açabildiğini ifade etmiştir. Hava olaylarında ve sıcaklığında yaşanan dengesizlikler ve küresel ısınma ile görünüm kazanan iklim değişikliği nedeni ile kuraklık, sel, şiddetli kasırgalar gibi aşırı hava olaylarının sıklığı ve etkisi artmakta, okyanus ve deniz suyu seviyeleri yükselmekte, okyanusların asit oranlarında artış yaşanmakta, buzullar erimekte, toprak ve su kaynakları olumsuz etkilenmektedir (WWF, 2022).

Bu bağlamda Vickers (2019) iklim krizinin, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkilerini tanımlayan bir kavram olduğunu ve iklim değişikliği kavramı ile arasındaki farklılığın, oluşan tehdidin ciddiyetinin belirtilme ihtiyacı ile yakından ilgili olduğunu söylemektedir. İnsan faaliyetleri sonucunda yaşanan iklim değişikliğinin hızlanarak ve giderek şiddetlenerek tüm canlı yaşamını ve ekosistemleri tehdit eden bir boyuta ulaşmasını ifade eden (Kara, 2021) bu kavram, iklim değişikliğinin doğurduğu acil, şiddetli ve geri dönüşü olmayan etkileri vurgulamak için tercih edilmektedir.

Bahsi geçen acil, şiddetli ve geri dönüşü olmayan etkiler ise ekosistem, bitki ve hayvanlara ek olarak insanları, bireylerin yaşam alanları ve geçim kaynaklarını, toplum sağlığını, kültürleri ve ekonomileri de yakından ilgilendirmektedir. Örneğin; yağış rejimlerinin değişmesi ve buzulların erimesi hidrolojik sistemleri değiştirmekte, bu değişiklik de su kaynaklarının miktarını ve kalitesini etkilemektedir. Ya da değişen iklim şartları ile kara, tatlı su ve deniz ekosistemlerinde yaşayan birçok canlının sayısı, türler arasındaki etkileşimi, canlıların coğrafi yaşam alanı, mevsimsel faaliyetleri ve göç zamanları değişmekte; tarımsal ürünlerin verimi olumsuz etkilenmekte; aşırı hava olayları deneyimlenmekte; ekosistem bozulmakta; gıda ve temiz suya erişimde problemler yaşanırken hastalık ve ölümler artmakta; kentsel altyapı ve yerleşim yerlerinde meydana gelen hasarlar, bilhassa insanların yaşam kalitesini ve refahını riske atmaktadır (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2014).

Diğer bir ifadeyle küresel iklim krizinin sebep-sonuç döngüsünde ana aktör olan insanlar da iklim krizinin etkilerini deneyimlemektedir. Peki, bu krizin etkilerini her insan eşit ölçüde mi deneyimlemektedir? Var olan adaletsizliklerin daha da görünür olduğu günümüzde iklim krizi, dezavantajlı olarak kabul gören grupları (çocukları, yaşlıları, engellileri, yerlileri, yoksulları ve kadınları) nasıl etkilemektedir?

Türkçe alanyazın incelendiğinde iklim krizi meselesinin modernitenin ve küreselleşmenin etkisi ile çok boyutlu olarak ele alındığı görülmektedir. Fakat bu çok boyutluluk içerisinde dezavantajlı gruplara yeteri kadar yer verilmediği, dezavantajlı grupların çalışmaların öznesi olmadığı, özellikle de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iklim krizinin kesişimselliğine ilişkin literatürün oldukça zayıf kaldığı görülmektedir. Oysa, iklim krizi, yalnızca çevresel bir sorun olmanın ötesinde, temel insan haklarını doğrudan tehdit eden küresel bir krizdir. Yukarıda bahsedilen iklim krizinin etkileri, milyonlarca insanın yaşamını, sağlığını, barınma hakkını, gıda ve suya erişimini tehlikeye atmakta, özellikle de yoksul, yaşlı, yerinden edilmiş, etnik azınlıklara mensup topluluklar ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplar bu süreçten daha derinden etkilenmektedir. İklim krizinin doğurduğu bu adaletsizlikler, eşitsizlikleri derinleştirirken temiz su ve sağlıklı çevreye erişim gibi insan haklarının ihlallerini de ağırlaştırmaktadır. Dolayısıyla, iklim krizi karşısında verilecek mücadele, yalnızca çevrenin korunması ile değil aynı zamanda insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile de ilgilidir. Bu nedenle, iklim krizinin dezavantajlı gruplar üzerindeki etkilerinin incelenmesi önemlidir.

Bu bağlamda, iklim krizinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkilerini incelemek, kadınların ve kız çocuklarının maruz kaldığı çok katmanlı eşitsizlikleri anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma iklim krizi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kesişimselliğine odaklanarak kadınların ve kız çocuklarının iklim krizi nedeni ile yaşadığı eşitsizliklere değinmektedir. İklim krizinin sadece çevresel

bir sorun olmadığı, aynı zamanda derin sosyal adaletsizliklerle bağlantılı bir mesele olduğu vurgusunu önemseyen çalışma ile yaşanan eşitsizliklerin görünür kılınması ve iklim krizi ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulanması amaçlanmaktadır.

2. İklim Krizi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

OXFAM (2022) Eşitsizlik Öldürür (Inequality Kills) isimli raporunda iklim krizinin her yıl yoksul ülkelerde 231.000 kişiyi öldürebileceği ve 2030 yılına kadar bu sayının 51 milyonu bulabileceği tahminine yer vermektedir. Yoksul ülke vatandaşlarının yetersiz beslenme, hastalıklar, aşırı sıcaklık, doğal afetler gibi nedenlerle yaşam haklarının dahi ihlal edilebileceğinin göstergesi olan bu tahmin, iklim krizinin yoksul ülkelerdeki insanlar üzerindeki ölümcül etkilerine değinmenin yanı sıra iklim krizinin yalnızca ekonomik veya çevresel bir sorun olmadığını, aynı zamanda sosyal boyutlara sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

Sosyal bir boyuta sahip olan iklim krizinin etkileri cinsiyet, ırk, sınıf, engellilik durumu gibi sosyal kategorilere göre değişiklik göstermekte yani toplumun farklı kesimleri iklim krizinden eşit olmayan biçimlerde etkilenmekte, iklim krizi mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Özellikle dezavantajlı gruplar iklim değişikliğinden daha yoğun ve sert şekilde etkilenirken hemen hemen her toplumda erkeklere oranla daha fazla sorunla karşı karşıya olan kadınların iklim krizinden daha fazla etkilendiği bilinmektedir (EKOIQ, 2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bir toplumda kadınların eğitim, sağlık, istihdam, aile hayatı ve toplumsal statü gibi alanlarda cinsiyetleri nedeni ile eşitsizliğe maruz kalmalarını anlatmakta, kadınlar bu farklılıklar ve eşitsizlikler nedeni ile eğitim, sağlık, ekonomik fırsatlar ve karar alma mekanizmalarına erişim gibi konularda engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, kadınların yoksulların büyük bir çoğunluğunu oluşturduğu, ataerkil toplum yapısında ikincil konumda bulunduğu, eşitsizlikler nedeni ile kaynaklara erişim bağlamında sorunlar yaşadığı ve cinsiyet temelli iş bölümünde aileye ilişkin pek çok görevi üstlendiği bilinmektedir. Bu nedenle halihazırda yoksul olan, eşitsizlikleri deneyimleyen, toplum içerisinde ikincil konumda bulunan ve cinsiyet temelli iş bölümüne göre su ya da yiyecek sağlama görevini üstlenen kadınların iklim krizinin etkilerine karşı da daha savunmasız oldukları görülmektedir.

Birleşmiş Milletler (2022) de Kadın, Cinsiyet Eşitliği ve İklim Değişikliği (Women, Gender Equality and Climate Change) isimli bilgi notunda eşitsizliğin getirilerinin yani kadınların sosyal, ekonomik ve politik başa çıkma kapasitelerini sınırlayan engellerin ve kadınların kaynaklara-karar alma mekanizmalarına eşitsiz erişimlerinin iklim krizine karşı daha savunmasız olmalarında etkili olduğunu söylemektedir (UN, 2022).

İklim krizi ve toplumsal cinsiyet bağlamında yapılan çalışmalara ve uluslararası düzeyde yayınlanan raporlara bakıldığında kadınların iklim krizi bağlamında yaşadıkları sorunların, ataerkil toplum yapısındaki ikincil konumları ve erkeklere oranla daha yoksul ve doğal kaynaklara bağımlı olmaları ile ilişkilendirildiği ve temelde bu iki başlık altında yer aldığı görülmektedir (UN Women, 2018; UNEP, 2020; IPCC, 2022).

Bu nedenle iklim krizi, feminist bir mesele olarak ele alınmış ve bu bölüm (i) ataerkil toplum yapısında kadınlar ile (ii) doğal kaynaklara bağımlılık ve yoksulluk olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmıştır. Bu başlıklarda kadınların sosyal, ekonomik ve politik başa çıkma kapasitelerini sınırlayan engeller ile kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına eşitsiz erişimlerine ilişkin tartışmalara da temel oluşturulmuştur.

2.1. Ataerkil Toplum Yapısında Kadınlar

Eşitsizlik kavramı, bir grup veya toplum içinde kaynaklara ve haklara erişimin eşit olmamasını ifade eder ve genellikle sınıf, ırk veya cinsiyet gibi sosyal kategorilerle yakından ilişkilidir. Ancak Bora (2021),

cinsiyet eşitsizliğinin “diğer eşitsizliklerle birlikte ele alınamayacak kadar temel ve kendine özgü dinamiklere sahip bir sistem” olduğunu belirtir ve bu durumu "eşitsizlik ve ayrımcılığın meşrulaştırılması" olarak tanımlar. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet, herhangi bir eşitsizliğin yeni eşitsizlikler yaratmasına ve mevcut eşitsizliklerin derinleşmesine olanak sağlayan başlıca faktörlerden biridir. Çünkü bu kavram, biyolojik farklılıkların ötesine geçerek toplumun inşa ettiği "kadınlık" ve "erkeklik" rollerine odaklanır ve biyolojik farkların ötesinde, iki cinsiyet arasında hiyerarşi, ötekilik ve ikincillik yaratarak sosyal düzeni şekillendirir.

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temelini oluşturan ve bu eşitsizlikleri sürdüren ataerkillik, bir toplumsal yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki ekonomik, sosyal, politik ve kültürel iktidarını pekiştiren ve bu iktidarı meşrulaştıran bir sistem olan ataerkillik en temelde erkeklerin kadınlar üzerindeki üstünlüğüne dayanan bir yapıdır. Toplumda ataerkil değerler, kadınların haklarına ve kaynaklara erişimini sınırlamakta ve kadınları çoğu zaman ikincil bir konumda tutmaktadır. Ataerkil yapı tarafından desteklenen toplumsal cinsiyet rolleri ise kadınların yaşamlarını, seçimlerini ve toplumsal konumlarını belirlemekte, kadınların yaşadığı eşitsizliklerde ve dezavantajlarda rol oynayan en önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Örneğin, kadınlar; yüzme ve tırmanma gibi fiziksel aktivitelerin çoğunlukla erkek çocuklarına öğretilmesi, kadınların hareketlerini kısıtlayan geleneksel kıyafetlerin varlığı, kadınların erkeklere oranla daha az miktarda ve kalitede beslenmesi, kamusal alanda verilen afet uyarılarından haberdar olmamaları, ailelerinin erkek üyelerinin kendilerine eşlik etmek için eve dönmelerini beklemeleri ya da soyun devamı için erkeklerin kurtarılması gibi nedenlerle afetlerden kaynaklanan ölümlere daha çok maruz kalabilmektedirler (United Nations Environment Programme, 2012). Bangladeş'te 140.000 kişinin ölümüne neden olan 1991 yılındaki siklon felaketinde, kurbanların %90'ını kadınlar oluştururken (Aguilar, 2004), Mayıs 2008'de yaşanan Nargis Kasırgası sonrası ölen ya da kaybolan 130.000 kişinin %61'i de kadınlardan oluşmaktadır (CARE Canada, 2010). Kadınların iklim krizinin olumsuz etkilerini eşitsiz deneyimlemesi kadın ve çocukların bir afette ölme olasılığının erkeklere göre (14 kat) daha fazla (The International Network of Women's Funds and the Alliance of Funds, 2015) olması ile sınırlı değildir.

UNFPA (2022) iklim değişikliğinin kadınları ve kız çocuklarını:

- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artması,
- Çocuk evliliklerinin artması,
- Erken ve ölü doğumların artması,
- Anne ve yenidoğan sağlığının tehdidi ve
- Üreme sağlığı ile doğum kontrol yöntemlerine erişimin kısıtlanması olmak üzere 5 farklı yolla incitebileceğini söylemektedir.

Dünya genelinde 37 ülkede doğum kontrolü ve güvenli kürtaj hizmetleri sunan uluslararası sivil toplum kuruluşu MSI Reproductive Choices (2024), iklim kaynaklı yerinden edilme sebebi ile 14 milyon kadının doğum kontrolüne erişimini kaybetme riskiyle karşı karşıya olduğunu, bu riskin ise 2 milyon istenmeyen gebelik, 1 milyon güvenli olmayan kürtaj ve 5.800 anne ölümü ile ilişkili olabileceğini söylemektedir. İklim krizi üreme sağlığı ile doğum kontrol yöntemlerine erişimi sınırlamanın yanında gebelik ve doğum sırasındaki komplikasyonlarla da ilişkilidir. Aşırı sıcaklıklar, hava kirliliği, kuraklık ya da su kıtlığı gibi iklim değişikliği ile ilgili faktörler düşük, erken doğum, düşük doğum ağırlığı, anemi ya da ölü doğumlarla ilişkili olabilmektedir. Araştırmalar, doğumdan önceki haftada yaşanan 1 santigrat derecelik bir artışın, yaz aylarında %6'lık bir risk artışıyla ilişkili olduğunu ve bu durumun da 10.000 doğumda yaklaşık dört ek ölü doğum anlamına geldiğini göstermektedir (UNFPA, 2022).

Üreme sağlığı ve doğum kontrol yöntemlerine erişim ile anne ve bebeğin sağlığına ilişkin sonuçların yanı sıra iklim krizi, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştirerek çocuk evliliklerinin ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artmasında da önemli bir rol oynamaktadır. UNICEF (2024) cinsiyet açısından nötr olmayan iklim değişikliğinin halihazırda var olan cinsiyet eşitsizliklerini daha da arttırdığını vurgularken özellikle kız çocuklarının bu süreçten oldukça olumsuz etkilendiğini söylemektedir. Bu olumsuz etkiler arasında kızların ev içi sorumluluklarının öğrenmeye erişimlerini zorlaştırdığı ve iklim değişikliğiyle ilişkili risklerin yarattığı ekonomik güvensizliğin olumsuz bir başa çıkma mekanizması olan çocuk evliliği de dahil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddet olasılığını artırdığına özellikle vurgu yapılmaktadır.

Aşırı hava koşullarının geçim kaynaklarını yok etmesi ve yoksulluğu şiddetlendirmesi ile yoksul ailelerin başlık parası karşılığında veya kızlarının gelecekteki şansını artırma inancı ile kızlarını evlendirebileceklerini söyleyen UNFPA (2022), toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artmasını da sosyoekonomik ve toplumsal cinsiyet rolleri-cinsiyete dayalı iş bölümü bağlamında ele almaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilgili olan cinsiyete dayalı iş bölümü maalesef basit bir görev paylaşımından daha fazlasıdır. Kadınlara ve erkeklere nerede duracaklarını, ne yapacaklarını, ne yap(a)mayacaklarını anlatan bu kavrama göre; kadınlar kamusal alandan ziyade özel alanda etkin ve ev içi sorumluluklara sahip olmalıdır. Bu nedenle -ataerkil toplum yapısının etkisi ile- yemek temini, gıda güvenliği, temiz suya ulaşım, ısınma ve yemek pişirme gibi görevlerden sorumlu olan kadınlar özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük sorunlar yaşamaktadır (UN, 2022). Örneğin gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerde kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar, yaşanan kıtlık, ormanların azalması ya da düzensiz yağış durumlarında bahsedilen bu sorumlulukları yerine getirebilmek için daha fazla zaman harcamak zorunda kalmakta, bu durum ise kadınlar ve kız çocuklarını eğitim ve istihdam olanaklarından yoksun bırakmanın yanı sıra yürümek zorunda oldukları uzun yollarda her türlü tehlikeye yakın olmalarına zemin hazırlamaktadır (OXFAM, 2009; The International Network of Women's Funds and the Alliance of Funds, 2015). Bu durum gıda güvenliği ya da temiz suya erişim gibi konularda sorun yaşamayan gelişmiş ülkelerde yaşayan kadınların iklim krizinin etkilerinden azade olduğu anlamına gelmemektedir. Gelişmiş ülkelerde kırsal bölgelerde yaşamayan kadınlar da halihazırda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirileri ile erkeklere oranla daha dezavantajlıdır.

Ataerkil toplum yapısı ve toplumsal cinsiyet rolleri kadınların iklim krizinden daha fazla etkilenmesine neden olurken kadınların yaşadıkları zorluklar buraya kadar bahsedilenlerle sınırlı değildir. Kadınların iklim krizinden daha fazla etkilenmesi kadınların kaynaklara erişim ve karar mekanizmalarına katılımları ile de doğrudan ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle tarım arazilerine sahip olma, finansal sermaye ya da erişim gibi konularda daha az temsil edilen kadınlar kaynaklara erişim ve karar alma mekanizmaları bağlamında görünmezdir.

Osman-Elasha (2009) kadınların çevresel ürün ve hizmetlere erişimi ve kontrolünün sınırlı olduğunu, kadınların çevre ile ilgili karar alma mekanizmalarına dahil edilmemesinin kadınların iklim değişikliği ile mücadelesini güçleştirdiğini söylemektedir. Bu bağlamda, Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (European Institute for Gender Equality, 2021) verileri de kadınların erişim ve kontrol konusunda yaşadığı sorunlara değinmekte, kadınların çevre ile ilgili karar alma süreçlerine dahil edilmemesine vurgu yapmaktadır. EİGE verilerine göre AB üye devletlerinin çevre ve iklim değişikliği politikalarından sorumlu bakanlarının yalnızca %26,8'i, devletlerin ulusal parlamentolarında hükümetin çevre ve iklim değişikliğiyle ilgili eylemlerini inceleyen parlamento komitelerinin ise yalnızca %29,7'si kadınlardan oluşmakta ve çiftliklerin yalnızca %28,7'si kadınlar tarafından yönetilmektedir.

Kadınların kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına erişimi konusunda çarpıcı gerçekler sunan bu veriler, kadınların bu süreçteki dezavantajlılığını bir kez daha doğrulamaktadır. Oysa kadınlar yalnızca iklim değişikliğinin kurbanı ya da mağduru değildir. Aynı zamanda pek çok konuda yerel bilgiye

sahiplerdir. Kadınlar, özellikle kırsal kesimlerde su toplama, tarım, yakıt toplama ve gıda güvenliği gibi işlerle uğraşmak zorundadır. Bu görevler ise kadınlara çevre hakkında benzersiz bir bilgi birikimi ve ekosistemle ilgili pratik deneyim kazandırmaktadır. Örneğin, Nijerya'da yapılan bir çalışmada, okuryazarlığı olmayan kadınların dahi aile sağlığı, gıda işleme ve muhafaza etme ve çeşitli törenlere ilişkin yerel bilgiye sahip olduğu ve bu bilgileri kullandığı ifade edilmektedir (Ugboma, 2014).

Yerel bitki ve hayvan türlerini tanıma, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve tarım teknikleri konusundaki geleneksel bilgi de iklim krizine karşı dayanıklılık geliştirmede kritik öneme sahiptir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri, kadınları ev içerisinde konumlandığından ve bakım işleriyle sınırladığından kadınların iklim politikalarına katılımı ve karar alma süreçlerinde etkin rol alması söz konusu olamamaktadır. Kadınların, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle edindikleri bilgi ve beceriler, iklim krizine karşı etkin çözümler geliştirme potansiyeli taşısa da bu rollerin yarattığı engeller, kadınların bu bilgi ve becerilerini kullanmasını zorlaştırmaktadır. Diğer bir ifadeyle kadınlar, yerel çevre bilgisine ve bu konudaki becerilere sahip olmalarına rağmen, toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların bu bilgi ve becerilerini etkin bir şekilde kullanmalarını engellemektedir.

Kadınların bilgi ve becerilerini, iklim krizi ile mücadelede kullanmalarını kısıtlayan ve onları karar mekanizmalarından uzak tutan bu durumu ILO (2012) da kaynaklara eşit olmayan erişim, kalıcı ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet normları ile özetlemektedir. Bu normların değiştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda atılacak her adım oldukça önemliken kadınların sürece dahil edilmesi ise hem kadınların potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri hem de ihtiyaçlarının görünürlüğü için gereklidir. Kadınların karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi ile kadınların bilgi birikimlerinin ve deneyimlerinin hem kadınlar hem de diğer dezavantajlı topluluklar için yol gösterici olacağı, daha dayanıklı topluluklara ve kadınların yalnızca iklim krizinden etkilenen bireyler olarak değil, aynı zamanda bu krize karşı çözüm üreten aktif aktörler olarak da tanınmasına kapı aralayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadınların karşılaştığı zorlukların görünür olmasında ve bu zorlukların üstesinden gelinmesinde önemli bir olgu olan kaynaklara erişim ve karar mekanizmalarına dahil edilmelerinde ise;

- İklim değişikliğinin cinsiyete özgü etkilerinin tanımlanması ve ele alınması,
- İklim değişikliğine uyum konusunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunların dikkate alınması,
- Kalkınma konusundaki planlamalarda kadınların önceliklerinin ve ihtiyaçlarının gözetilmesi,
- Kadınların yerel bilgi kullanımının kalkınma için hayati öneme sahip olduğunun fark edilerek yetişkin eğitimi programları aracılığıyla kadınların sosyal işlevselliğinin artırılması ve yerel bilgilerin kullanılmasının teşvik edilmesi,
- Kadınların bu süreçte ulusal ve yerel düzeyde karar alma mekanizmalarının bir parçası olmasının sağlanması,
- Yatırımlar konusunda toplumsal cinsiyet duyarlılığının gözetilmesi,
- İklim değişikliğine uyum konusunda teknoloji geliştirmeye kadınların da dahil edilmesi ve
- Toplumsal cinsiyet perspektifinin ulusal politika ve stratejilere ek olarak sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliği konusundaki plan ve müdahalelere de dahil edilmesi için gayret gösterilmesi oldukça önemlidir (Osman-Elasha, 2009; IFAD, 2011; Ugboma, 2014).

Kadınların iklim kriziyle mücadelede ve diğer alanlarda karar alma süreçlerine dâhil edilmelerini sağlayacak çok yönlü yaklaşımlar, yalnızca cinsiyete duyarlı politikaları değil, aynı zamanda yapısal engellerin kaldırılmasını ve kadınların güçlendirilmesini de içermelidir.

2.2. Doğal Kaynaklara Bağımlılık ve Yoksulluk

Gıda ve Tarım Örgütü (2019) “Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu” (The State of Food Security and Nutrition in the World) isimli raporunda, iklim krizinin yol açtığı olağanüstü iklim olaylarının, doğal kaynak rezervlerini, tarımsal üretimden elde edilen verimi ve gıda güvenliğini riske attığını ifade etmektedir.

Doğal kaynak rezervinin, tarımsal üretimdeki verimin ve gıda güvenliğinin risk altında olması ise küresel boyutta gıda üretiminin başrolünde yer alan ve kırsal bölgelerde yaşayan çiftçilerin gelir kaynaklarını doğrudan etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, iklim krizi ile ortaya çıkan sıcaklık artışları, yağış miktarında yaşanan değişiklikler, aşırı hava olayları, salgınlar ya da toprak ve su kaynaklarında yaşanan bozulmalar, tarım sektöründe ciddi sorunlara neden olmakta, özellikle gıda üretimi ile geçimini sağlayan dünyanın gelişmekte olan bölgeleri bu sorunlardan maddi olarak ciddi bir şekilde etkilenmektedir.

Küresel gıda üretiminin büyük çoğunluğunu üstlenen gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise tüm gıda üretiminin %45-80’ini kadın çiftçilerin oluşturduğu ve dünyanın pek çok ülkesinde kadınların tarımsal üretim, dağıtım ve gıda kullanımı bağlamlarında önemli rol oynadıkları görülmektedir (Habtezion, 2016). Besin döngüsünün tüm aşamalarında temel bir rol oynayan kadınların gelir kaynaklarını doğrudan etkilemesi ile ele aldığımız iklim krizi, tüm bireyleri ciddi bir yoksullukla tehdit etmekte, yoksulların aşırı yoksullaşmasına ve eşitsizliklerin derinleşmesine kapı aralamaktadır.

Talu (2015) da iklim değişikliğinin yoksul bölgeleri, toplulukları ve kişileri orantısız olarak etkilediğini ve dünyadaki yoksulların %70’ini kadınların oluşturduğunu söylerken özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlarda yaşayan kadınların doğal kaynakların birincil kullanıcıları olmaları gibi nedenler ile iklim değişikliğinden en fazla etkilenen grupların başında geldiğini ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle yoksulların büyük çoğunluğunu oluşturan kadınlar iklim değişikliğinden kaynaklı sorunlarla başa çıkmak için daha az kaynağa sahiptir ve hem düşük gelire sahip olmak hem de tarıma bağlı yaşam sürdürmek kadınları iklim krizinin etkilerine karşı daha kırılgan hale getirmektedir.

Bu konudaki istatistiklere bakıldığında, UNDP (2022) günümüzde 2 milyardan fazla insanın -yani küresel nüfusun üçte birinin - yoksul ya da yoksula yakın ve geçim kaynaklarına yönelik sürekli tehditlerle karşı karşıya olduğunu, 2030 yılına kadar 100 milyondan fazla insanın ise iklim değişikliği nedeniyle aşırı yoksulluğa düşebileceğini, 200 milyondan fazla insanın ise daha sık ve şiddetli iklim felaketleri nedeniyle yerinden edilebileceğini ve yoksulluk ile yerinden edilme tehdidinin çoğunlukla kadınları ya da kız çocuklarını etkileyeceğini söylemektedir.

Kadınların doğal kaynaklara bağımlılığı, yoksulların büyük bir çoğunluğunu kadınların oluşturması ve kadınların yoksulluğu erkeklere oranla daha şiddetli deneyimlemeleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iklim krizi kesişiminin maddi maliyetini ortaya koymaktadır. Fakat toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve iklim krizinin kesişimselliği bahsi geçen maddi maliyet ve önceki başlıkta bahsedilen kadınların geleneksel toplumlardaki ikincil konumu nedeni ile yaşadıkları eşitsizlikler -yani buraya kadar bahsedilenler- ile sınırlı değildir.

Vinyeta, Whyte ve Lynn (2015) “İklim Değişikliğinde Kesişimsel Mercek: Amerika Birleşik Devletleri Yerli Topluluklarında Cinsiyete Dayalı İncinebilirlik ve Dayanıklılık Raporu” (Climate Change Through an Intersectional Lens: Gendered Vulnerability and Resilience in Indigenous Communities in the United States) isimli raporda iklim krizinin bireyleri,

- Halk sağlığı (afetler ve doğa olaylarında ölümler-yaralanmalar, yiyecek ve beslenme, ruh sağlığı),
- Göç ve yerinden edilme,

- İşsizlik, yoksulluk ve ekonomik sorunlar,
- Kültür, türler, mekanlar ve ilişkiler bağlamlarında etkilediğini söylemektedir.

Tüm bu ele alınanlara geniş bir açıdan bakıldığında, bireylerin iklim krizi karşısındaki kırılganlığının sosyo-ekonomik statüleri, eğitim durumları ve baş etme stratejilerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilgili olduğu görülmektedir (Talu, 2017). İklim krizi karşısında kırılganlığı artıran toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler kadınların yanı sıra erkekleri, ikili cinsiyet ve cinsel yönelim kimlikleri dışında kalan bireyleri ya da farklı kadınlıkları da etkilemekte; bireylerin baş etme stratejileri, dirençlilikleri, duyarlılıkları ya da iklim krizi ile mücadele etme yöntemleri bu bağlamda değişiklik göstermektedir.

Farklı kadınlıklar meselesi iklim krizi konusunda üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. Crenshaw (1991) tarafından kadınların deneyimlediği farklı baskı ve ayrımcılık türlerine yeni bir yaklaşım olarak ortaya atılan kesişimsellik teorisine göre sınıf, ırk ve cinsiyet birbirinden bağımsız kategoriler değildir. Bu kimliklerin kesişiminin oluşturduğu deneyim, kendine has dezavantajlarla anılmakta, iki kimliğin kesişimini deneyimlemek, birbirlerine eklenen kimliklerden daha fazlasına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle, sınıfsal, ırksal, etnik, dinsel ve diğer kimlikler, cinsiyet kimlikleriyle kesişerek, kadınların toplumsal hayattaki deneyimlerini etkilemekte ve bireylerin birden fazla kimlik kategorisine ait olması karşılaşılabilecek ayrımcılık ve eşitsizlik biçimlerini şekillendirmekte, derinleştirmektedir. Örneğin, önceki paragraflarda bahsedildiği gibi yoksulluk, kadınların iklim krizi ile ilişkili deneyimlerini etkileyebilmekte, yoksul kadınlar iklim krizinin risklerine karşı daha savunmasız olabilmektedir. Ek olarak yoksul kadınların, temel hizmetlere sınırlı erişimleri nedeni ile iklim krizinin olumsuz etkileriyle başa çıkmakta zorlanabileceği ve sınıfsal eşitsizliğin kadınların karar alma süreçlerine katılmalarını engelleyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

İrksal ve etnik kökene dayalı ayrımcılık da kadınların iklim krizine karşı daha savunmasız hale gelmesinde etkili olabilmekte, azınlık gruplara mensup kadınlar genellikle daha tehlikeli alanlarda yaşamak zorunda olmaları ya da çeşitli hizmetlere erişimde zorluk yaşamaları nedenleri ile iklim krizinin getirilerini daha ağır deneyimlemektedir. Örneğin 2005'te Amerika Birleşik Devletleri'nin New Orleans eyaletinde gerçekleşen Katrina Kasırgası'nın ağırlıklı olarak etkilediği kesimin bölgenin en fakir ve "marjinal" olarak görülen topluluğu Afro-Amerikan kadınlar olduğu görülmektedir (Kovancı, 2019).

Bir çevre sorunu olmanın yanında sosyo-ekonomik bir sorun olan iklim krizini tam olarak anlamak ve mücadele edebilmek sosyal, ekonomik ve siyasi konuların bir arada ele alınmasını içeren oldukça karmaşık bir süreçtir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin etkisi ile dezavantajlı konumda olan kadınların, sınıf, ırk, etnik köken veya din gibi kimliklerin de etkisiyle, iklim krizine karşı daha savunmasız olmaları da sürecin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, iklim krizine karşı mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğinin yanı sıra kadınların kesişimsel dezavantajlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İklim krizi ile mücadele ya da iklim değişikliğine uyum sağlayabilme noktasında dikkate alınması gereken toplumsal cinsiyet eşitliği, UNDP'nin (2007) iklim değişikliği ile mücadele etmeyi ele aldığı İnsani Gelişme Raporu'nda vurgulanmakta; raporda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile iklim krizinden olumsuz etkilenme durumu arasında açıkça bir bağlantı olduğu söylenmektedir. Gerek önceki bölümlerde bahsedilen uluslararası raporlar gerek İnsani Gelişme Raporu'nda yer alan bu açık bağlantı karşısında uluslararası düzeyde iklim değişikliği ile mücadele politikalarına toplumsal cinsiyet eşitliğinin dahil edilmesi ise kadın hakları hareketinin kazanımları ve çoğu Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında yürürlükte olan toplumsal cinsiyet eşitliği kararları ile yakından ilgilidir.

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nden Pekin Deklarasyonu'na, Gündem 21'den 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne çevre ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ele alan

belgeler, kadınların insan hakları ve sürdürülebilir kalkınma alanları arasında somut bağlantılar tesis etmekle kalmayıp iklim değişikliği ile mücadele politikalarının belirlenmesinde rol oynamaktadır (Talu, 2017). Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında yürürlükte olan toplumsal cinsiyet eşitliği kararlarına ek olarak uluslararası iklim müzakereleri de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda önemli aktörlerdendir.

Örneğin;

- 13. Taraflar Konferansı (UNFCCC COP13, 2007) toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim müzakerelerinde ilk kez geniş çapta ele alınması ve iklim değişikliğiyle mücadelede kadınların ve erkeklerin eşit katılımının sağlanmasını vurgulaması nedenleri ile toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim krizi bağlamında kırılma noktası olarak kabul edilmektedir .
- 18. Taraflar Konferansı toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarına entegrasyonu konusunda daha somut adımlara yer vermesi, ilgili süreçlerde kadınların tam ve eşit katılımını teşvik etmeyi amaçlayan politikalar önermesi ve iklim kriziyle mücadelede daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmesi nedenleri ile önemli görülmektedir. Konferansta alınan kararlar, kadınların katılımının artırılması ve cinsiyet dengesinin sağlanması amacıyla önerilen çeşitli adımları içermektedir. Önerilen bu adımlar, cinsiyet dengesine ulaşma hedefini benimsemek, kadınların karar alma süreçlerinde daha fazla yer almasını teşvik etmek, kadın adayların sayısını artırmak ve bu bilgilerin izlenip rapor edilmesi gibi süreçler hakkındadır (UNFCCC COP 18, 2012).
- 21. Taraflar Konferansı (UNFCCC COP 21, 2015) ise iklim değişikliğiyle mücadelede tarihi bir nokta olan Paris Anlaşması'nın kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Konferansta ve Paris İklim Anlaşması'nda hükümetlerin iklim değişikliğine karşı alacağı önlemler ve küresel ısınmayı sınırlama, adaptasyon ve direnç ya da kapasite geliştirme gibi konulardaki yükümlülükleri vurgulanmaktadır (Talu, 2017; Tatgın, 2019). Bu önlemler ve yükümlülükler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusu da yer almakta, toplumsal cinsiyet eşitliği iklim krizi ile mücadelede kritik bir unsur olarak yer almaktadır. Paris Anlaşması (2015), toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınların iklim politikalarına katılımını artırmak için adil ve kapsayıcı politikaların oluşturulması, kadınların katılımının sağlanması, cinsiyet eşitliği ile ilgili verilerin toplanması ve raporlanması gibi bir dizi öncelik ve yükümlülük belirlemiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir dönüm noktası olan bu anlaşma, iklim krizi ile mücadelede cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve kadınların güçlendirilmesine yönelik yükümlülükler getirmesi nedeni ile önemlidir. Çünkü bu yükümlülükler, toplumsal cinsiyet eşitliği ve iklim krizi ile mücadelenin önemini uluslararası düzeyde vurgulamakta ve kadınların iklim politikalarında daha fazla yer almalarını teşvik etmektedir.

Özetle, uluslararası bağlamdaki iklim müzakereleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim değişikliği politikalarının temel bir bileşeni olarak kabul edilmeye başlanması ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarıyla entegre edilmesi konusunda önemli bir platform sunmakta, farklı yaklaşımlar ve yükümlülükler ile bu süreci teşvik etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarına entegrasyonu ve iklim değişikliğiyle mücadelede kadınların katılımının artırılmasını amaçlayan bu mekanizmalar ve geliştirilen stratejilerin, iklim krizine karşı daha kapsayıcı ve adil çözümler üretmede önemli bir rol oynadığı ve eşitliği sağlarken iklim değişikliği politikalarının etkinliğini artırarak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına da katkıda bulunacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Sonuç

Zamanımızın en önemli insan hakları krizlerinden biri olan iklim krizinin getirdiği riskler tüm canlıları ilgilendirmektedir. Başlangıçta basit ve yalnızca birkaç bilim dalını ilgilendiren bir konu olduğu düşünülse de canlıların hayatına etkisi ve ortaya çıkışında insanların rolü düşünüldüğünde iklim krizinin ne kadar karmaşık bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle de etkileri düşünüldüğünde, iklim

krizi sosyal adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin keşişiminde görünür olmakta, pek çok dezavantajlı grubu olumsuz etkilemektedir.

Eşitsizliklerin derinleştiği kriz durumlarının bir örneği olan iklim krizi; özellikle yoksulları, kadınları, engelli bireyleri, yaşlıları ve çocukları toplumun geri kalanına göre daha fazla etkilemektedir. Doğal kaynaklara bağımlılıkları, yoksul nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturmaları ve halihazırda var olan cinsiyet eşitsizliği nedeni ile bu çalışmada, kadınlar ele alınmıştır. Fakat iklim krizinin etkileri toplumsal cinsiyet ekseninde farklılaşmakta, yalnızca kadınları değil LGBTİ+'ları, erkekleri¹ ve farklı kadınlıkları da çeşitli biçimlerde etkilemektedir. Bu nedenle sorunun çözümünün de çok boyutlu olarak kurgulanması, çözümün toplumsal cinsiyet eşitliğini ve keşişimselliği merkeze alan bir yaklaşımı içermesi gerekmektedir.

Kesişimselliği merkeze alan bir yaklaşım, toplumsal cinsiyet ile farklı ve örtüşen kimliklerin nasıl birleştiğini ve kadınların iklim krizinden neden daha fazla etkilendiğinin anlaşılmasına yardımcı olurken politika yapıcılarının, uygulayıcıların ve stratejilerin daha etkili ve kapsayıcı olmasını sağlamaya yol açabilir. Bu çerçevede, yerel ve ulusal düzeyde atılacak adımların yanı sıra, uluslararası düzenlemeler de büyük önem taşımaktadır. Uluslararası belgelerde, iklim krizi ve toplumsal cinsiyet meselelerinin birlikteliğine vurgu yapılması oldukça önemlidir. Örneğin, Paris İklim Anlaşması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi konularına yer vermekte ve iklim krizini bir feminist mesele olarak tanımlamaktadır. Bu, iklim adaleti ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında önemli bir kazanımdır.

İklim krizinin feminist bir mesele olarak kabul edilmesi, kadınların yalnızca iklim krizinden etkilenen mağdurlar olmadıklarının, iklim krizi ile mücadelede aktif aktörler olduklarının da kabulüne zemin hazırlamaktadır. Farklı bir çalışmanın konusu olsa da iklim krizi ile mücadele noktasında toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ulusal ve uluslararası çevrelerde atılan adımların yeterliliği ve etkililiği de tartışılmalıdır. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal adalet meselesi olarak algılanmaması ile çevresel adalet ve iklim adaleti konularına gereken önemin verilmemesi bu bağlamda yaşanan en büyük engellerdendir. Oysa iklim değişikliği ile mücadelede toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama çabası, bir sosyal adalet meselesi olarak ele alınmalıdır.

Kadınların iklim krizinden daha fazla etkilenmelerinin ele alınması ve toplumsal cinsiyet ile iklim krizi bağlantısına değinilmesi iklim krizinin çözümünde aktörler olarak kadınların yer almasına zemin hazırlayacağından önemlidir. Yalnızca sorunda değil, çözümde de kadınları görmek, kadınları sürece dahil etmek, kadınların karar alma süreçlerine katılımlarını sağlamak ekonomik kalkınma ve sosyal refah ile yakından ilgilidir. Tek başına yeterli olmasa da ekonomik kalkınma ve sosyal refah politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve kadınları kritik konularda söz sahibi yapmak için önemli bir temel sağlamaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanan politikaların geliştirilmesi, toplumsal normların ve kültürel direncin dönüştürülmesi ve farklı kadın gruplarının ihtiyaçlarının dikkate alındığı kapsayıcı yaklaşımların benimsenmesi de önemlidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sosyal adalet meselesi olarak görülmesi ve kadınların iklim krizinin çözümünde aktörler olarak yer alması ulusal ve uluslararası düzenlemeler, sosyal politikalar ve sivil toplumun rolü ile mümkün olacaktır. Bu nedenle bahsedilen süreçlerin pratiğe entegre edilmesinde, bu alanda çalışan multidisipliner ekibin bilgi ve becerilerinin artırılması, gerçekleştirilen uygulamaların etkililiğinin sağlanması, iklim krizi ve dezavantajlı gruplara yönelik sorunlara daha fazla önem verilerek yeni araştırmaların yapılması, uygulamaların geliştirilmesi ve kadınların aktif olarak dahil olabilecekleri

¹ Örneğin, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında para kazanması, aileyi geçindirmesi, güçlü olması beklenen erkekler iklim krizinde ruh sağlığı bakımından kadınlardan daha dezavantajlılardır (Vinyeta, Whyte ve Lynn, 2015) ya da Orta Amerika'da gerçekleşen Mitch Kasırgası'nda, erkeklerden kahramanlık bekleyen ve onlara risk alma cesareti veren toplumsal cinsiyet normları, bu kasırgada kadınlara oranla daha çok erkeğin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (UNWOMEN, 2022).

sivil toplum projelerine ağırlık verilmesi oldukęa önemlidir. Bu tür bütünsel yaklaşımların, sadece iklim krizinin değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşıtsizliğinin de üzülmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- African Development Bank, Asian Development Bank, Department for International Development, United Kingdom, Directorate-General for Development European Commission, Federal Ministry for Economic Cooperation and Development Germany, Ministry of Foreign Affairs -Development Cooperation the Netherlands, Organization for Economic Cooperation and Development, United Nations Development Programme, United Nations Environment Programme, The World Bank. (2012). *Poverty and Climate Change*. The World Bank.
- Aguilar, L. (2004). *Climate Change and Disaster Mitigation*. Gland: International Union for Conservation of Nature.
- Aksay, C. S., Ketenoğlu, O. & Kurt, L. (2005). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 1 (25), 29-42.
- Birleşmiş Milletler. (1994). İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf, (Erişim Tarihi: 04.05.2022).
- Bora, A. (2021). *Feminizm Kendi Arasında*. İstanbul: İletişim.
- CARE Canada. (2010). *Cyclone Nargis: Myanmar two years later*. Ottawa: CARE Canada.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Identity politics, intersectionality, and violence against women. *Stanford Law Review*, 1241-1299.
- Demirbaş, M. & Aydın, R. (2020). 21. Yüzyılın En Büyük Tehdidi: Küresel İklim Değişikliği. *Ecological Life Sciences*, 15 (4), 163-179.
- EKOIQ. (2022). Türkiye'nin İklim Politikaları Cinsiyete Duyarlı Değil. <https://ekoIQ.com/2018/05/30/turkiyenin-iklim-politikalari-cinsiyete-duyarli-degil/>, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).
- European Institute for Gender Equality. (2021). Decision-making in environment and climate change: women woefully under-represented in the EU Member States. <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/data-talks/decision-making-environment-and-climate-change-women-woefully-under-represented-eu-member-states>, (Erişim Tarihi: 26.02.2023).
- FAO. (2019). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2019*. Roma: FAO.
- Habtezion, S. (2016). *Gender, climate change and food security*. Finland: UNDP.
- IFAD. (2011). *Women and rural development*. Rome: International Fund for Agricultural Development.
- ILO. (2012). *Empower Rural Women End Poverty And Hunger*. Cenevre: ILO.
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2014). *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA: Cambridge University Press.
- IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegría, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge University Press. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA, 3056 pp., doi:10.1017/9781009325844.

- Kara, Y. (2021). Kesişimsellik İklim Değişikliğinin Neresinde?. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (1), 1-16. DOI: 10.46442/intjcss.729485
- Kovancı, E. (2019). İklim Krizi Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması ve Türkiye. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Tezi.
- MSI Reproductive Choices. (2024). msichoices.org. 14 million women at risk of losing access to contraception due to climate-related displacement. <https://www.msichoices.org/latest/14-million-women-at-risk-of-losing-access-to-contraception-due-to-climate-related-displacement/>. (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- Osman-Elasha, B. (2009). *SPECIAL CLIMATE CHANGE ISSUE: "To Protect Succeeding Generations..."*. UN Chronicle, 3 (4). Vol. XLVI .
- OXFAM. (2009). *Climate Change and Gender Justice*. Oxford: Oxfam.
- OXFAM. (2022). *Inequality Kills*. Oxford: Oxfam GB.
- Talu, N. (2015). *Türkiye’de İklim Değişikliği Siyaseti*. Editör: İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Talu, N. (2017). İklim Değişikliği ve Toplumsal Cinsiyet Politika Belirleme Süreçleri. *Yasama Dergisi*, (33), 68-87.
- Tatgın, E. (2019). İklim Adaleti Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 104-118.
- The International Network of Women’s Funds and the Alliance of Funds. (2015). *Climate Justice and Women’s Rights: A Guide to Supporting Grassroots Women’s*. <https://www.greengrants.org/wp-content/uploads/2017/09/Climate-Justice-and-Womens-Rights-Guide1.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- Ugboma, M. (2014). AVAILABILITY AND USE OF INDIGENOUS KNOWLEDGE AMONGST RURAL WOMEN IN NIGERIA. *Library Philosophy and Practice*, 1167.
- UN. (2022). *Women, Gender Equality and Climate Change*. https://www.un.org/womenwatch/feature/climate_change/, (Erişim Tarihi: 06.05.2022).
- UNDP. (2007). *Human Development Report 2007/2008*. New York: Palgrave Macmillan.
- UNDP. (2022). *Climate Change and the Rise of Poverty*. https://www.undp.org/blog/climate-change-and-rise-poverty?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=Cj0KCQjw1N2TBhCOARIsAGVHQc737ckJCB54cHm3lRAfxM3ggUjVcGmCciIFFVkyF7nhLhZ, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- UNEP. (2020). *GENDER,CLIMATE&SECURITY Sustaining inclusive peace on the frontlines of climate change*. https://cnxus.org/wp-content/uploads/2021/10/GCS_PolicyReport_200611.pdf, (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- UNFCCC COP 18. (2012). *Report of the Conference of the Parties on its eighteenth session*. Doha: United Nations.
- UNFCCC COP 21. (2015). *21st Conference of Parties*. Marakeş: United Nations.
- UNFCCC COP13. (2007). *Gender equality and women's empowerment for the enhanced and effective implementation of the Convention*. Ordos: UN.

- UNFPA. (2022). Five Ways Climate Change Hurts Women and Girls. <https://www.unfpa.org/news/five-ways-climate-change-hurts-women-and-girls>, (Erişim Tarihi: 13.05.2022).
- UNICEF. (2024). Climate Change Impact on Adolescent Girls. <https://www.unicef.org/mena/reports/climate-change-impact-adolescent-girls>, (Erişim Tarihi: 16.09.2024).
- United Nations. (2015). *Paris Anlaşması*. <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf>. (Erişim Tarihi: 17.09.2024).
- United Nations Environment Programme. (2012). Global Environment Outlook 5 (GEO 5): Environment for the Future We Want. Malta: UNEP.
- UNWOMEN. (2018). Turning Promises into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/2/gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018#view>, (Erişim Tarihi: 12.09.2024).
- UNWOMEN. (2022). Women in Bangladesh Build Resilience Against Climate Change. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/bangladesh-climate-change>, (Erişim Tarihi: 16.05.2022).
- Vickers, Emma (2019). "When Is Change a 'Crisis'? Why Climate Terms Matter?". <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-09-17/when-is-change-a-crisis-why-climate-terms-matter-quicktake#xj4y7vzkg>, (Erişim Tarihi: 08.05.2022).
- Vinyeta, K., Whyte, K., & Lynn, K. (2015). *Climate Change Through an Intersectional Lens: Gendered Vulnerability and Resilience in Indigenous Communities in the United States*. USA: United States Department of Agriculture.
- World Meteorological Organization. (2022). State of the Global Climate 2021. https://library.wmo.int/viewer/56300?medianame=1290_Statement_2021_en_#page=1&viewer=picture&o=&n=0&q=, (Erişim Tarihi: 09.04.2022).
- WWF. (2022). Ne Yapıyoruz: İklim Değişikliği ve Enerji. https://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/iklim_degisikligi_ve_enerji/iklim_degisikligi/, (Erişim Tarihi: 20.04.2022).

Makale Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları: Tüm yazarlar makaleye eşit düzeyde katkı vermiştir. Makalenin son hali yazarlar tarafından okunup onaylanmıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Not: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Zayıfların Silahları ve Ötesi: Kayıt Dışı Ekonomide Örgütlenen Kadın İşçiler

Organized Women Workers in the Informal Economy: Beyond the Weapons of the Weak

Sedef Odabaş

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Samsun, Türkiye,
sedefdb@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 12.01.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 23.08.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
09.12.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Naila Kabeer, Ratna Sudarshan, Kirsty Milward

Yayınevi/Publisher: Kor Kitap

Basım Yılı/ Year of Publication: 2017

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 318

Editörlüğünü Naila Kabeer, Ratna Sudarshan ve Kirsty Milward'ın yaptığı derleme niteliğinde olan bu kitap 2013 yılında yayımlanmış ve kitabın Türkçe baskısı 2017 yılında Kor Kitap tarafından yapılmıştır. Kitabın çevireni ise Fulya Alikoçtur. Bu kitapta kadınların örgütlenme hikayelerini içeren 10 farklı bölüm bulunmaktadır. Kitapta Hindistan, Güney Afrika, Tayland ve Brezilya gibi farklı bölge ve ülkelerdeki kadınların örgütlenme deneyimlerinin anlatıldığı bölümlerin birçoğunun doğrudan örgütlenme çalışmasına dahil olmuş kişilerce yazılıp birinci ağızdan anlatıldığı belirtilmiştir. Örgütlenme deneyimlerinin birinci ağızdan anlatılması, yazarların kendi oynadıkları rollerden ve mücadelelerinden bahsedilmesi kitap okunurken bu deneyimlerin anlaşılıp içselleştirilmesinde çokça katkı sağlamaktadır. Her bölümün yazarı kitabın sonunda 'Yazarlar Hakkında' bölümünde tanıtılmıştır.

Giriş kısmı kitabın editörleri olan Naila Kabeer, Ratna Sudarshan ve Kirsty Milward tarafından yazılan ve kitaba da ismini veren bölüm 'Zayıfların Silahları ve Ötesi: Kayıt Dışı Ekonomide Örgütlenen Kadın İşçiler'. Bu bölümde kitabın diğer bölümlerindeki farklı coğrafyalarda bulunan, hakları için mücadele eden, örgütlenen, çeşitli sendikalar ve sivil toplum kuruluşları kuran veya iş birliği yapan kadınların deneyimlerinden giriş niteliğinde bahsedilmiş ve kitap hakkında genel bir pencere sunulmuştur. Bu bölümde anlatılmak istenen düşünce dokuz farklı kadın örgütlenme biçiminin coğrafyaları, işleri, çalışmayı yürüttükleri şartlar ve işçilerin durumu farklılık gösterse de genel anlamda bütün örgütlenme biçimlerinin ortak hedefler taşımasıdır. Kadınların ortak hedefleri ise aynı işi yaptıkları ve aynı koşullarda çalıştıkları erkekler ile aynı haklara sahip olabilmek, yurttaşlık haklarına erişebilmek, daha demokratik şartlarda çalışabilmek, mücadeleleri ile görülebilir hale gelebilmek, kimlik/işçilik belgelerine sahip olabilmek, sosyal güvenlik haklarına erişebilmek, işveren-işçi ilişkisini güçlendirmek, eşit ve adil ücret olarak sıralanabilir.

Kitabın birinci bölümü Ben Selwyn tarafından yazılan 'Kuzeydoğu Brezilya'da Kadınlar ve Kırsal Sendikalar'. STR (Sindicato dos Trabalhadores Ruraris) isimli kırsal işçi sendikası, başlarda odağını erkekler tarafından yönetilen ve erkek odaklı işçi sendikaları ile bağ kurmaya yöneltirken ilerleyen süreçte amaçlarında değişiklikler gerçekleştirdiği, bunun sebebinin ise erkek işçi odaklı sendikalarda kadınların yalnızca hassas işleri yapabileceği düşüncesinin bulunduğu ve kadınların bu sebeple daha düşük ücretlendirmelerle çalıştırıldığından bahsedilmektedir. İlerleyen süreçte kadın işçilere dair

Cite as (APA 7): Odabaş, S. (2024). Naila Kabeer, Ratna Sudarshan, Kirsty Milward, Zayıfların Silahları ve Ötesi: Kayıt Dışı Ekonomide Örgütlenen Kadın İşçiler, Kor Kitap, 2017, 318. *Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 171-175. <https://doi.org/10.61158/saukad.1418830>

çalışmalarını yoğunlaştıran STR'nin, kadın işçilerin sendikalar aracılığıyla örgütlenmeleri ve ekonomik kalkınmaya sağladığı katkı vurgulanmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü Colette Solomon tarafından yazılan 'STK/ÜTO Ortaklığının Dinamiklerini Anlamak: Güney Afrika Çiftliklerindeki Kadınlarla Örgütlenme ve Çalışma'. Bu bölümde yazar Güney Afrika'da bulunan Çiftliklerdeki Kadınlar Projesi (ÇKP) adlı sivil toplum örgütü ve bu örgütün alt kolu olan Sikhula Sonke isimli örgüt arasındaki bağı anlatmaktadır. Hemen hemen her alanda olduğu gibi tarım sektöründe çalışmanın da büyük oranda toplumsal cinsiyet rollerine hizmet etmeye yönelik olduğunu belirten yazar, kadınların genel olarak en düşük ücretli işlere yöneltilmekte olduğu ve aynı iş için erkeklerden daha düşük ücret almakta ve çoğunlukla erkek işçilerin faydalandığı korunma ve haklardan mahrum şekilde, geçici koşullarda çalıştırıldıklarını ifade etmektedir. Bu anlamda Çiftlikteki Kadınlar Projesinin, çiftliklerde yaşamını sürdürmekte olan ve çalışan kadınlara kendi haklarını savunma ve ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesi kazandırmayı ve onları güçlendirmeyi amaçladığı vurgulanmıştır.

Kitabın üçüncü bölümü Anuradha Pande tarafından yazılan 'Uttarakhand Dağlarında Yaşam ve Geçim Kaynakları İçin Örgütlenme: Uttarakhand Mahila Parishad Deneyimi'. Hindistan'ın Uttarakhand bölgesindeki kadınların tarım ve çevre eğitimi yoluyla örgütlenme deneyimleriyle alan bu bölümde, kadınların yerel gıda üretimine ve ekonomik kalkınmaya katkıları vurgulanmakta, Köy Kadınları Grupları aracılığıyla kamuya açık alanlarda alkolizm ve kumar gibi sorunlarla mücadele ettikleri anlatılmakta ve kadınların bu örgütlenme çabalarıyla nasıl toplumsal değişim sağladıklarını ve çevre koruma projelerinde nasıl rol aldıklarını açıklamaktadır. Gerçekleşen tüm bu faaliyetler ile kadınların öz güvenlerinin geliştiğine vurgu yapılmaktadır.

Kitabın dördüncü bölümü Jesu Rethinam tarafından yazılan 'Ataerkleri Müzakere: Balıkçılık İşçisi Kadınlar Tamil Nadu'da Sneha'yı kuruyor'. Bu bölümde, Hindistan'da Tamil Nadu bölgesindeki kadınların balıkçılık sektöründe örgütlenmesi ve hak arayışları konu edilmektedir. SNEHA adlı örgüt, kadınların ekonomik ve sosyal haklarını korumak için çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Yazar, kadınların balıkçılık sektöründe karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlarla başa çıkmak için geliştirdikleri stratejileri detaylandırmakta, kooperatifler kurarak ve protesto hareketlerine katılarak nasıl haklarını savundukları anlatılmaktadır.

Kitabın beşinci bölümü Andrea Cornwall, Creuza Maria Oliveira ve Terezinha Gonçalves tarafından yazılan 'Karanlıkta Işık Göremiyorsan Sen Bir Işık Yakmalısın: Brezilyalı Ev İşçilerinin Hak Mücadelesi'. Bu bölümde Brezilya'da ev işçilerinin sosyal güvence, adil ücret gibi temel haklar için verdikleri mücadele anlatılmaktadır. FENATRAD'ın desteğiyle, ev işçilerinin kazandığı anayasal haklar, sendikalaşma süreçleri ve bu süreçte elde ettikleri kazanımlar detaylandırılmaktadır. Ayrıca, kadınların iş yerlerinde maruz kaldıkları ayrımcılıkla nasıl mücadele ettikleri ve çalışma koşullarını iyileştirmek için nasıl örgütlendikleri ele alınmaktadır.

Kitabın altıncı bölümü Geeta Menon tarafından yazılan 'Bangalor'daki Ev İşçilerinin Örgütlenme Zorluğu: Kayıt Dışı Ekonomide Kast, Toplumsal Cinsiyet ve İşveren-İşçi İlişkileri'. Kitabın bu bölümünde Stree Jagruti Samiti ve KEIS örgütlerinin, Bangalor'un gecekondu semtlerindeki ev işçilerini harekete geçirdiği ve haklarına dair bilinçlerini yükselttiğinden bahsedilmektedir. Bu örgütler, kadınların haklarını savunmak için çeşitli eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütmektedir. Yazar, ev işçilerinin örgütlenme sürecinde karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukları aşmak için geliştirdikleri stratejileri detaylandırmakta, kadınların düşük ücretler, uzun çalışma saatleri ve kötü çalışma koşulları gibi sorunlarla nasıl mücadele ettiklerinden bahsedilmektedir.

Kitabın yedinci bölümü Lakshmi Narayan ve Poornima Chikarmane tarafından yazılan ‘Yığın Dibiindeki Güç: Pune’de Örgütlenen Atık Toplayıcılar’. Bu bölümde çoğu meslekle kıyaslandığında atık toplayıcılığı toplum tarafından en düşük kademelerdeki mesleklerden biri olarak görüldüğü, kadın atık toplayıcılarının ise bu en düşük kademenin daha da düşük noktasında yer aldıkları, kadınlar aldıkları ücret, çalışma koşulları, sosyal güvence veya toplum tarafından kabul edilebilirli açısından diğer çalışanlara göre daha dezavantajlı konumda bulduklarına vurgu yapılmıştır. KKPKP adı verilen atık toplayıcıları örgütünün örgütlenme konusunda ilk adım olarak işçi kimliğinin oluşturulması ile başladığı ve mesleğin resmi bir kimlik kazanması ile görünür olma çabalarının gerçekleştirildiğinden bahsedilmiştir. Bunlara ek olarak da atık toplayıcıların bölge ekonomisine yaptığı katkı karşısında belediye yönetimi atık toplayıcılar sendikasını kabul ettiği, onları etkin olarak atık toplamaya yetkili kılmak gibi kararlar almak zorunda kaldığı ve aynı zamanda sağlık maliyetlerinin belediye tarafından karşılanmaya başlandığı vurgulanmıştır.

Kitabın sekizinci bölümü Meena Seshu tarafından yazılan ‘Seks, İş ve Yurttaşlık: Maharashtra’da Vamp Seks İşçileri Kolektifi’. Burada bahsini geçireceğimiz örgüt olan Vamp kolektifinin HIV-AIDShareketi bağlamında doğduğu belirtilmiştir. Vamp’ın haklar temelinde bir yaklaşım benimsediği, HIV enfeksiyonundan korunmanın yanı sıra her türden haklarını dile getirip savunmaları için seks işçilerini güçlendirecek bir ortak kimlik oluşturmayı amaç edindiğine vurgu yapılmıştır. Vamp, HIV-AIDS bağlamında sağlık riskini azaltmak için ücretsiz prezervatif dağıtımının yanı sıra haklara yönelik kolektif farkındalık eğitimi de gerçekleştirmiştir. Seks işçisi olmak toplum tarafından farklı görülmeye, ayrımcılığa uğramalarına, şiddet görmelerine, daha da önemlisi yaşama haklarının elinden alınması gibi zorbalıklara maruz kalan kadınlara yönelik adalet forumları düzenlenmiş, polis baskısı, sağlık çalışanlarının olumsuz baskıları dile getirilmiştir. Gerçekleştirilen tüm bu faaliyetler seks işçiliğinin görünür kılınmasında ve seks işçilerine karşı gerçekleştirilen tutumların değişiklik göstermesinde etkili olmuştur.

Kitabın dokuzuncu bölümü Jackie Pollock tarafından yazılan ‘Cinsiyet, etnisite ve illegal ‘öteki’: sınırların ötesinde kadınları örgütleyen burmalı kadınlar’. Tayland sınırına göç eden göçmenler, yerli halk tarafından milli güvenlik sorunu olarak algılanmakta ve istihdam olanaklarına gasp edildiklerini düşünmektedirler. Oysa ki herkes gibi göçmenler de insan onuruna yaraşır ve üretken çalışma gibi en temel haklardan faydalanabilmelidir. Göçmenler, göçmen olmanın yanı sıra, kadın olmak ve kayıt dışı istihdama dahil olmak gibi bileşenler ile birlikte olunca çok daha fazla ayrımcılık çeşitlerine maruz bırakılmaktadırlar. Bu ayrımcı tutumlarla mücadele etmek, Burma’lı göçmen kadınları desteklemek, güvencesiz konumları ve yaşadıkları hak ihlallerine karşı yanlarında olmak üzere MAP vakfı kurulmuştur. MAP’ın, sınırda çalışan göçmen Burma’lı kadınlara yönelik sağlık, çalışma hakları, cinsel şiddet, hijyen ve bakım hizmetlerine erişimini artırma hususlarında eğitimler, kadına yönelik şiddete dair atölye çalışmaları, destek, danışma, tıbbi bakım ve hukuki destek gibi hizmetler sunduğu belirtilmiştir.

Kitabın onuncu bölümü Ela Bhatt tarafından yazılan ‘Sonsöz, 40 Yıllık Örgütlenmeye Dönüp Bakmak: Sewa Deneyimi’. Hindistan’da bulunan Sewa örgütünün hem sendika hem de kooperatif olmak üzere iki türlü işlevi bulunduğu belirtilmiş, bölgedeki kadınları iş bulmalarına ve işlerinde yetkin olmalarına destek olmakta, onları bir araya getirip harekete geçirmekte ve örgütlemekte olduğundan bahsedilmektedir. Bununla birlikte kendi işlerini kurabilmelerini, projelerini sürdürebilmelerini, emeklerinin daha görünebilir hale gelmelerini ve emekleri üzerinde söz sahibi olmalarını sağlayacağı yerel bazda kooperatifler kurduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma/iş hayatlarında da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz bırakılan kadınlar, erkeklere göre çalışma hayatında birçok olumsuzluk ve dezavantajla daha fazla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Geleneksel toplumlarda kadınlar ve erkeklere farklı roller atfedilmekte, erkeklerin işi genellikle parasal destek sağlayacak çalışmalar

olup kadınların yalnızca 'hassas' işleri yapabileceği düşüncesi bulunmakta, ev işleri, çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi işler uygun görülmektedir. Kadınların ekonomik katkısı söz konusu olduğunda kast, yaş, sınıf ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden güç dağılımında eşitsizlikler meydana gelmekte ve kadınlar ötekileştirilmekte, ev içi meselelerde karar verme sürecinden dışlanmaktadır. Bu da erkeklere güç verirken kadınları ikincil konuma itmektir. Bu kitap, kadınların genel olarak en düşük ücretli işlere yöneltilmekte olduğu ve aynı iş için erkeklerden daha düşük ücret almakta ve çoğunlukla erkek işçilerin faydalandığı korunma ve haklardan mahrum şekilde, geçici koşullarda çalıştırıldıklarını vurgulamakta ve bu bağlamda çeşitli örgütlerin kadınların güçlendirilmesini sağlama amacıyla gerçekleştirdiği birçok uygulamadan bahsetmektedir. Farklı coğrafyalardan ve farklı iş alanlarından bahsedilmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair bakış açısını daha kolay anlaşılabilir hale getirmektedir. Gerçekleştirilen faaliyetler bireysel anlamda kadınları güçlendirmiş ve yaşamlarının aktörü haline gelebilen kadınlar yaratmış, bu bağlamda aile içi roller ve ilişkiler de olumlu gelişim göstermiştir. Bu mikro ve mezo düzeyde gerçekleşen değişiklikler makro düzeyde toplumda da çeşitli değişimler sağlamış; sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal alanlarda verilen mücadeleler etkilerini göstermiştir. Örgütler, erkek egemen ve geleneğe bağlı yönetim anlayışının hüküm sürdüğü dünyada daha adil bir düzenin mümkün olduğunu, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerini geliştirme mücadelesi yürütmenin en başta kadınları, aileleri, çevrelerini ve toplumu nasıl değiştirebildiğini gözler önüne sermiştir.

Kaynakça

Kabeer, N., Sudarshan, R., & Milward, K. (2017). *Zayıfların Silahları ve Ötesi: Kayıt Dışı Ekonomide Örgütlenen Kadın İşçiler*. İstanbul: Kor Kitap.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.